

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Podještědské muzeum v Českém Dubu

Pavλίna Honců

Bakalářská práce

2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavλίna HONCŮ**

Studijní program: **B7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Podještědské muzeum v Českém Dubu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka s využitím dokumentů uložených v archivu Podještědského muzea, případně s využitím archivních materiálů ve Státním okresním archivu v Liberci, eventuelně v Archivu Národního muzea v Praze a dalších archivech, s využitím dobového tisku a odborné literatury zpracuje historický vývoj muzea v Českém Dubu. Bude si všímat počátků muzea a dobových okolností jeho vzniku, vývoje sbírek a prostorového zázemí muzea. Osobností, které v muzeu pracovali nebo působili v jeho prospěch. Práce bude sledovat vývoj a činnost muzea do roku 1985, kdy se jeho vedení ujal současný ředitel - PhDr. T. Edel.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ANDĚL, Rudolf – TECHNIK, Svatopluk, Český Dub, Ústí nad Labem 1991.

EDEL, Tomáš, Českodubsko v památkách 12. – 20. století, Český Dub 2006.

EDEL, Tomáš, Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy, Praha 1993.

MALÍNSKÝ, Jiří, Václav Havel, Světlá pod Ještědem 1982.

ŠPÉT, JIŘÍ, Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury, Praha 1979. sborník Od Ještěda k Troskám

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. František Šebek
Katedra historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

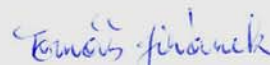
31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně a použila jsem k tomu pouze prameny a literaturu, které jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 6. 2009

Pavλίna Honců

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem zaměstnancům Podještědského muzea v Českém Dubu, kteří mi umožnili přístup k dosud nezpracovaným archivním materiálům. Můj velký dík za řadu podnětných rad a připomínek patří pochopitelně rovněž vedoucímu mé práce PhDr. Františku Šebkovi.

Anotace

Bakalářská práce zachycuje vývoj Podještědského muzea v Českém Dubu od jeho vzniku do roku 1985, přibližuje zásadní mezníky jeho historie, přičemž se soustředí zejména na první půlstoletí existence tohoto ústavu.

Klíčová slova: 20. století, Český Dub, Václav Havel, historie, muzeum, Karolina Světlá

Title: PODJEŠTĚDSKÉ MUSEUM IN ČESKÝ DUB

Annotation

Bachelor thesis entrap development of Podještědské museum in Český Dub from his rise by the year 1985, also put near of principle terminuses of his history, whereas is concentrate especially on first semi-centennial existence of this institution.

Keywords: 20th century, Český Dub, Václav Havel, history, museum, Karolina Světlá

OBSAH

I. ÚVOD	s. 1 – 9
I. 1. Ještěd a Podještědí – vymezení pojmů	s. 4
I. 2. Z historie města Český Dub	s. 6
II. CESTA KE ZŘÍZENÍ MUZEA V ČESKÉM DUBU	s. 10 – 21
II. 1. Počátky regionálního muzejnictví v našich zemích	s. 10
II. 2. Počátky národopisného zájmu v Podještědí	s. 14
II. 3. Okresní výstava starožitností	s. 20
III. ZALOŽENÍ MUZEA V ČESKÉM DUBU	s. 22 – 32
III. 1. Rok 1919 a vznik muzea	s. 22
III. 2. Zrod muzejních sbírek	s. 25
III. 3. Problémy mladého muzea: finance a prostory	s. 28
III. 4. Českodubské muzeum a ochrana památek v Podještědí	s. 30
IV. VÝVOJ MUZEA OD DRUHÉ POLOVINY DVACÁTÝCH LET	s. 33 – 41
IV. 1. Dopady správní reformy z roku 1928 na Podještědské muzeum	s. 33
IV. 2. Finanční situace muzea. Stěhování sbírek do nově získaných prostor	s. 36
IV. 3. Patnáct let muzea a přípravy na výstavu Karoliny Světlé	s. 38
V. PODJEŠTĚDSKÉ MUZEUM V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	s. 42 – 53
V. 1. Odchod z Českého Dubu a začátek vleklého stěhování	s. 42
V. 2. Návrat muzea do Českého Dubu	s. 49
V. 3. Blaschkova vila	s. 51
VI. MUZEUM VE DRUHÉ POLOVINĚ ČTYŘICÁTÝCH LET	s. 54 – 60
VI. 1. Přípravy ke znovuotevření muzea	s. 54
VI. 2. Nová instalace sbírek	s. 56
VI. 3. Hlavní obtíže: špatný stav vily a nedostatek financí	s. 57

VII. VÝVOJ MUZEA VE DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ	s. 61 – 77
VII. 1. Obecný vývoj po roce 1948	s. 61
VII. 2. Muzeum na přelomu čtyřicátých a padesátých let	s. 62
VII. 3. Chátrající Blaschkova vila a marné volání po nápravě	s. 65
VII. 4. Změny v uspořádání československé muzejní sítě a rozhodnutí o generální rekonstrukci Podještědského muzea	s. 66
VII. 5. Průběh rekonstrukce	s. 70
VII. 6. Znovuotevření muzea	s. 74
VIII. PODJEŠTĚDSKÉ MUZEUM V DESETILETÍ 1975 – 1985	s. 78 – 83
VIII. 1. Vývoj muzea po roce 1975	s. 78
VIII. 2. Skanzen lidových staveb Podještědí	s. 79
VIII. 3. Filmové natáčení a dočasné uzavření muzea	s. 80
VIII. 4. Rok 1985: Nástup nového ředitele	s. 81
IX. ZÁVĚR	s. 84 – 86
X. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	s. 87 – 90
XI. ZUSAMMENFASSUNG	s. 91 – 92

I. ÚVOD

Třítisícové městečko Český Dub, poeticky označované jako „srdce Podještědí“, se nachází zhruba dvacet kilometrů jižně od Liberce. Český Dub patří k nejstarším sídlům severních Čech; vlastním muzeem se pyšní od roku 1919. Dubské muzeum rozhodně nepatří mezi klasická „vitrínová“ muzea, naopak. Prohlídka je pojata poměrně netradiční formou, kdy návštěvníci procházejí spolu s průvodcem jednotlivými různě tématicky zaměřenými místnostmi a nenásilným způsobem se přitom seznamují s historií a kulturou zdejšího kraje. Současná expozice byla instalována v roce 1998, v roce 2001 byly provedeny některé dílčí úpravy.

Sbírky Podještědského muzea tvoří kolekce archeologická, historická, geologicko-paleontologická, národopisná a soubor židovských památek z 18. století. Obsáhlý literárně-historický archiv uchovává pozůstalost Karoliny Světlé, spisovatelky Anežky Čermákové-Slukové, spisovatele Františka Křeliny, malíře Petra Dillingera a mnoha dalších osobností spjatých s Podještědí. Muzejní knihovna obsahuje na 7 000 titulů, z toho řadu starých tisků ze 16. – 19. století.¹

V muzeu jsou instalovány následující expozice: *Podještědí národního obrození a Karolina Světlá* s rekonstrukcí spisovatelčina pražského bytu, lidovým nábytkem či souborem judaic. *Gotická šablonová malba* s originálem skříně ze sklonku 15. století, jenž byla náhodně objevena při rekonstrukci zdejšího kostela, *Kabinet malíře Petra Dillingera* a *Rodina textilního průmyslníka Franze Schmitta*. Muzeum zároveň spravuje johanitskou komendu sv. Zdislavy z Lemberka. Johanitský klášter z první poloviny 13. století byl objeven stavebně-historickým průzkumem Podještědského muzea na podzim 1991, o dva roky později byla komenda zpřístupněna pro veřejnost.

* * *

Taková je tedy současná podoba Podještědského muzea. Ve své práci bych se však chtěla podívat více do minulosti této instituce, zejména na prvních pět desetiletí jejího fungování. Konkrétně na etapu, jenž je vymezena léty 1919 – 1974, respektive 1985, a postihuje vývoj ústavu od samých počátků až do doby, kdy prošla budova muzea i vzhled expozic celkovou přestavbou. Více pozornosti je přitom věnováno rokům 1919, 1920, 1938,

¹ Údaje o současné podobě jednotlivých expozic viz. propagační materiály Podještědského muzea a prezentace muzea na jeho domovských webových stránkách. URL: <<http://www.muzeumceskydub.cz/expozice.htm>> [cit. 2008-12-09].

1945, respektive 1946, které představují v historii muzea důležité předěly, a pak ještě období generální rekonstrukce, tedy přelomu 60. a 70. let 20. století. Desetiletí 1975 – 1985 je zmíněno již jen okrajově. Za vedení PhDr. Malínského nedoznalo muzeum v této době žádných výrazných změn a jeho vývoj víceméně stagnoval. Dění po roce 1985, kdy se řízení Podještědského muzea ujal jeho současný ředitel PhDr. Tomáš Edel, již stojí mimo záběr této práce.

Pro přiblížení doby vzniku českodubského muzea není možné omezit se pouze na vlastní rok založení, tj. rok 1919. Úvodní kapitoly proto mapují počátky regionálního muzejnictví v našich zemích obecně, v krátkosti je tu zmíněna též historie města Český Dub. Další pasáže se už soustředí přímo na počátky národopisného hnutí v Podještědí a na okolnosti provázející vznik muzea. V částech, které se zabývají novějšími dějinami ústavu, jsou krom jiného přiblíženy zejména problémy, jež dubským muzejníkům působila budova tzv. Blaschkovy vily, která je sídlem muzea od roku 1946.

O vzniku a vývoji Podještědského muzea nebyla dosud vydána žádná souborná práce. Jeho činnosti bylo vymezeno pouze několik stran v publikacích přibližujících vlastní historii Českého Dubu, případně kratší texty, vydávané většinou u příležitosti kulatého jubilea založení ústavu.² Základní publikací k historii města zůstává *Český Dub*³ od Rudolfa Anděla a Svatopluka Technika. Tato kniha, jež byla vydána u příležitosti sedmistého výročí Českého Dubu, je však dnes již zastaralá. Negativně se zde odrazil fakt, že byla do tisku dána ještě před listopadem 1989. V současnosti se historií Českého Dubu intenzivně zabývá především ředitel Podještědského muzea PhDr. Tomáš Edel, který ve svých publikacích zachytil vývoj města od počátků do období 2. světové války. Edelova publikační činnost je zaměřena rovněž na výsledky vědecko-výzkumné činnosti Podještědského muzea – *Českodubsko v památkách 12. – 20. století*⁴, *Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy*⁵ aj. O Podještědí a samotném Českém Dubu pak pojednává řada článků publikovaných v regionálních sbornících a časopisech (např. *Od Ještěda k Troskám*, *Sborník Severočeského muzea*, *Listy z Podještědí*).

Při psaní své práce jsem tudíž vycházela především z materiálů uložených v archivu Podještědského muzea. Jako velmi cenný zdroj informací pro dějiny ústavu mi vedle toho posloužil zejména vlastivědný časopis *Od Ještěda k Troskám* (zde především příspěvky V.

² FORMÁČEK, František. Věrný strážce odkazu Karoliny Světlé: K 60. výročí založení Podještědského muzea K. Světlé v Českém Dubě. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1980, č. 7, s. 9 – 11. ISSN neuvedeno. ŠPIČÁK, Josef. *Karolína Světlá v Podještědí: Průvodce museem Karoliny Světlé v Českém Dubě*. Praha, 1955. ISBN neuvedeno.

³ ANDĚL, Rudolf – TECHNIK, Svatopluk. *Český Dub*. Ústí nad Labem, 1991. ISBN 80-7047-037-2.

⁴ EDEL, Tomáš. *Českodubsko v památkách 12. – 20. století*. Český Dub, 2006. ISBN 80-239-6186-1.

⁵ EDEL, Tomáš. *Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy*. Praha, 1993. ISBN 80-85281-33-3.

Havla) a zpravodaj Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé⁶ (zde zvláště texty T. Edela).

Pokud jde o archivní zdroje, práce s prameny byla poměrně problematická. Materiály, týkající se historie Českého Dubu jsou soustředěny jednak ve Státním okresním archivu Semily, jednak ve Státním okresním archivu Liberec, což vychází ze skutečnosti, že až do roku 1960 Českodubsko správně patřilo k okresu Turnov. Informace, které mají spojitost se založením a prvními roky existence Podještědského muzea jsou součástí fondů Okresní úřad Turnov (1825) 1850 – 1945 (1952) a ONV Turnov (1920) 1945 – 1960, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Semilech. Zmínky, vztahující se k pozdějším dějinám muzea, lze nalézt v libereckém archivu ve fondu Archiv města Český Dub.

Práci s materiály z archivu Podještědského muzea komplikoval fakt, že archivní fond s prameny vztahujícími se k Podještědskému muzeu nebyl podle standardních pravidel dosud zpracován a nemá svůj inventář. Přístup k těmto materiálům mi byl umožněn pouze díky ochotě a vstřícnosti pracovníků českodubského muzea. Vzhledem k této situaci je nezbytné objasnit metodiku, kterou jsem zvolila při citaci jednotlivých dokumentů.

Archivní materiál je vesměs rozříděn do kancelářských pořadačů podle jednotlivých let (např. „Museum 1914, 1919 – 1928“, „Museum 1929 – 1938“ atd.) – neplatí to však bezvýjimně. V těchto šanonech jsou pak písemnosti řazeny bez bližších souvislostí – najdeme v nich pohromadě účetní záznamy, soukromou korespondenci ředitele, roční výkazy i pracovní smlouvy. Při citaci konkrétní písemnosti na prvním místě vždy uvádím příslušný šanon („karton Museum 1945 – 1947“ atp.), poté následuje označení dané písemnosti – věc jednací (např. „Žádost o zajištění místností pro muzea v zámku Schmittově“). Na posledním místě je uvedeno datum vyhotovení příslušného textu – ani to však nelze uvést vždy v úplnosti, na některých listinách data zcela scházejí, na jiných je uveden pouze rok (každý ze správců muzea postupoval při zpracovávání muzejní agendy po svém). Pokud má daná písemnost své číslo jednací, uvádím jej v závorce. Výsledná citace má tedy tuto podobu: Archiv Podještědského muzea Český Dub, karton Museum 1945 – 1947, Žádost o zajištění místností pro muzea v zámku Schmittově, 19. 7. 1945. Další příklad: Archiv Podještědského muzea Český Dub⁷, karton Spisy museum 1958, Opravy na hlavní budově muzea (č. j. 97/58), 2. 7. 1958.

⁶ Zprávy, uveřejňované na stránkách tohoto občasníku, byly primárně určeny členům Sdružení a nemají povahu veřejné tiskoviny.

⁷ Dále jen Archiv PM.

I. 1. Ještěd a Podještědí – vymezení pojmů

Vzhledem k tomu, že má práce pojednává o Podještědském muzeu⁸, je na místě hned v úvodu vymežit, jaké území se pod názvem „Podještědí“ vlastně skrývá.⁹ Pro přesné vysvětlení tohoto dílčího pojmu je třeba přiblížit v širším kontextu i vlastní souhrnné označení „Ještědí“.

Horská hradba Ještědského hřbetu představovala odedávna zvláštní hraniční bariéru. „Úřední“ hranice tu od sebe v minulosti oddělovala liberecké a českodubské panství. Neoficiální dělicí linie byla ale na tomto pomezí Čech mnohem výraznější: na jihu Ještědu žilo vesměs české obyvatelstvo, které právě zde, v Podještědí vytvořilo svébytnou jazykovou a národopisnou kulturu. Na severních svazích Ještědského hřbetu žili po dlouhá staletí Němci. Na severu bylo velké město, průmysl a větší bohatství, na jihu Ještědu se rozkládala pole, zemědělské vsi a život tam byl skromnější: *„Ještědí není jednotvárnou krajinou, ba právě naopak. ... Tato krajina je od přírody nesmírně proměnlivá. ... Vzhled Ještědí je takřka do posledního místa formován lidmi; lesy zde byly vyklučeny a přeměněny na louky, které za posledních padesát let zase zarostly smrčím. Krajina má dvojjedinou historii: jedna polovina je psána německy a druhá česky. Obě kultury se zde střetávaly a sousedily, severní strana hor byla takřka výhradně německá, jižní takřka výhradně česká. Bývala to krajina dvojích šlechticů – tvrdých a pragmatických Clam-Gallasů od severu a lehce rozšafných Rohanů ze zdobeného zámku Sychrova na jižní straně hor. Dodnes je pro krajinu určující stará jazyková hranice kopírující rozdělení starých panství: kraj staletých českých selských tradic Podještědí a kraj německých horalů, kteří z původní nouze vystavěli průmyslový úspěch liberecké strany hor. Krajina dvojí architektury: hrázděné domky a chalupy s vysokými břídlíci obloženými štíty na severu, široké roubenky se zdobenými štíty v Podještědí. Strohé železné kříže s německými, švabachem psanými citáty z Bible stojí v severní části, pískovcové sochy a kameny s postavami světců a nápisy „Oroduj za nás!“ stojí ve stínu stromů na jihu. Vnímavý člověk přesně pozná, jakou řečí se kdysi v té které vsi mluvilo.“¹⁰*

Nalézt správnou odpověď na otázku, jak vlastně nazývat celou oblast okolo hory

⁸ Ve skutečnosti stávalo v době vzniku v oficiálním názvu muzea slovo Poještědské, nikoliv Podještědské. Termín Poještědí, resp. Poještědské, se mezi místními držel ještě hluboko po polovině 20. století. V úředních dokumentech se označení Podještědské místy objevuje od první poloviny 30. let. Pro lepší přehlednost užívám v textu své práce – vyjma přímých citací – jednotné označení Podještědské muzeum.

⁹ K tématice Podještědí např. DAVID, Petr – DOBROVOLNÁ, Věra – SOUKUP, Vladimír. *Ještěd a Podještědí*. Praha, 2004. ISBN 80-901866-4-5. ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí: Turistický průvodce po horách a okolí*. Liberec, 2004. ISBN neuvedeno. VONIČKA, Pavel et al. *Přírodní park Ještěd*. Liberec, 2001. ISBN neuvedeno.

¹⁰ ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 7.

Ještědu, je značně komplikované. Nabízejí se různé varianty – Ještědské hory, Ještědský hřbet či hřeben, Ještědské pohoří... Oficiálně je sice hřeben nad Libercem, jehož je Ještěd přirozenou dominantou, součástí Ještědsko-kozákovského hřebene, ale tento geologický název je jednak příliš dlouhý, jednak si ve zdejší kraji jen málokdo spojuje špičatý Ještěd s placatým Kozákovem. Název „Ještědí“, který může označovat jak vyšší horské polohy dané krajiny, tak i podhůří je významově ne zcela dokonalý. Toto krátké a výstižné označení je ale všeobecně známé a v české jazykové oblasti je svým způsobem také tradiční – hojně užíváno je například i v románech Karoliny Světlé. Krajinu Ještědí lze rozdělit do tří oblastí, charakteristických z hlediska přírodního, etnografického i kulturně-historického. První oblast je tvořena centrální částí Ještědského hřebene, druhou představuje Kryštofovo Údolí a přilehlé okolí, třetí pak – pro nás zásadní – Českodubsko.¹¹

Asi nejnáze lze kraj Podještědí vymezit jako území, které sahá od Mnichova Hradiště k Ještědu a v dalším směru od Turnova k Jablonnému v Podještědí. V knize Marka Řeháčka *Ještěd a Podještědí* je uvedená oblast určena na východě trasou silnice Liberec – Hodkovice n. Mohelkou – Turnov; na jihu tokem řeky Mohelky, na západě hranicí bývalého vojenského prostoru Ralsko a na severu silnicí Liberec – Jablonné v Podještědí. K terminologii, označující dané území, autor uvádí: „*Krajina Ještědského hřebene a jeho okolí bohužel nemá jedno tradiční či historické pojmenování. Problém názvosloví je v tomto kraji dlouholetý a vychází z dávného rozdělení na dvě jazykové oblasti, odstraněného teprve po skončení 2. světové války. Němci nazývali Ještědský hřeben vznešeně Ještědské hory (v původní podobě Jeschkengebirge), nicméně tím byla myšlena pouze oblast hlavního hřebene a okolí Kryštofova Údolí. Poválečnou českou turistickou literaturou však nebyl tento název převzat, ale byl plně nahrazen tehdy již existujícím jménem Ještědský hřeben, jímž je však většinou míněn jenom krátký úsek (Javorník – Hamrštejn) Ještědsko-kozákovského hřebene. Oblast na jižní straně hřebene je již tradičně označována jako Podještědí.*“¹² A právě na Podještědí se nyní soustředíme.

Takto v roce 1931 popisoval krajinu Podještědí řídící učitel Václav Havel: „*Podještědí je poslední severní český kout Boleslavska. Udrželo věrně řeč až do 50. let minulého století i kroj a povahový svéráz silných, rozhodných jedinců a hloubavců. Bývalo divočejší, lesnatější, nepřístupnější a národopisně zachovalejší. Po konstitučním převratu i ono ztratilo svou prostotu a přizpůsobovalo se znenáhla životu městskému.*“¹³ Malebnost Podještědí je ukryta

¹¹ ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 14 – 15.

¹² ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 8.

¹³ Citace Václava Havla je převzata z knihy ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 57.

nejen v půvabné krajině dodnes pečlivě kosených luk, hájků, borových lesů a udržovaných stavení, ale také ve zdejší historii a tradicích. Lidé v Podještědí žili vždy velmi osamoceni, obce se nacházely buď vysoko v horách na samé jazykové hranici, nebo v hlubokých údolích na jih od Českého Dubu. Horalé zde po staletí hospodařili jen se svými sousedy odloučeně od okolního světa, jelikož do kraje vůbec nedorazila železnice ani žádná hlavní silniční spojení. Na konci 19. století bylo na tradice bohaté Podještědí vlastenci líčeno jako ryze česká oblast – hráz německým vlivům, deroucím se ze severu. Pravda byla trochu složitější: i když Podještědí zůstalo jazykově stálé, vlivy obyvatelstva z Liberecka byly i zde nepřehlédnutelné.

Jakkoliv bylo vyzdvihování podještědských českých tradic ve druhé polovině 19. století obrazem svojí doby a reakcí na silný germanizační tlak spojovaný s průmyslovou výrobou na Liberecku i v Českém Dubu, byl tento trend jednoznačně pozitivní. A to hlavně proto, že vedl ke zmapování a záchraně nejrůznějších písní, básní, zvyků, pověstí i předmětů, ze kterých bylo později vybudováno českodubské Podještědské muzeum Karoliny Světlé. Právě K. Světlá, která se do Podještědí opakovaně vracela, měla zásadní vliv na popularizaci této poněkud zastrčené části naší země v českém prostředí. Při poznávání zdejší krajiny a lidí měla ohromnou výhodu, neboť její muž, profesor Mužák, odtud pocházel, a tak se i ona těšila velké důvěře. Jméno této autorky nás v Podještědí provází takřka na každém kroku. O jejím zvláštním vztahu k tomuto místu vypovídá i výrok známého českého literáta Vítězslava Háška z roku 1869: „Šťastný Ještěd, že našel svoji Světlou, a Šťastná Světlá, že našla svůj Ještěd“. O zachování starých tradic dodnes pečuje Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé, které od roku 1970 vydává tiskoviny týkající se zdejší krajiny a její historie a sídlí právě ve Světlé pod Ještědem, rodné vsi Petra Mužáka.¹⁴

I. 2. Z historie města Český Dub

Oblast Českodubska zahrnuje krajinu rozprostírající se od vrcholu Ještědu na jih až k tokům řek Jizery a Mohelky. Toto starobylé území bylo ovlivňováno lidmi již od pravěku, k trvalejšímu osídlení došlo ale až v době raného středověku. Právě tehdy se zdejší krajina stala pevnou součástí důležité trasy tzv. Pojizerské zemské cesty vedoucí z českého vnitrozemí do Horní Lužice, kde se napojovala na velkou stezku z Porýní do Pobaltí. Tato obchodní stezka napříště udávala strategický význam celého regionu. Město Český Dub¹⁵,

¹⁴ ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 57 – 59.

¹⁵ K historii města viz. ANDĚL, Rudolf – TECHNIK, Svatopluk. *Český Dub*. Ústí nad Labem, 1991. ISBN 80-7047-037-2 (dále citováno jako ANĚL – TECHNIK. *Český Dub*). EDEL, Tomáš. *Českodubsko v památkách*

keré patří k nejstarším sídlům severních Čech, vzniklo při této kupecké stezce jako tržní osada na vyvýšenině obtékané potoky Ještědka a Oharka. Na samém vrcholu nevysoké ostrožny založil v letech 1109 – 1115 kníže Vladislav I. hrad Vladislavice, sídlo kastelána Chvalka a středisko samostatné „lesní“ provincie. Nejvýstavnější stavbu nového hradiska představoval velkofarní románský podélný kostel neznámého zasvěcení. Roku 1115 věnoval Vladislav I. rozsáhlé pozemkové majetky v hradsckém okrsku Vladislavic nově založenému benediktinskému klášteru Panny Marie v Kladrubech; vlastní knížecí hrad pak získali kladrubští benediktini v 70. letech 12. století. Takto nově utvořený Vladislavický újezd vlastnilo opatství až do první třetiny 13. století, kdy král Václav I. začal s kolonizací severních Čech. Území Vladislavic se mělo rozkládat „od řeky Mohelky až k dubu“.

Stará zemská stezka z Prahy na sever získala podstatně větší význam po rozvinutí českého královského města Žitavy. Tehdy byly na této trase, v pravidelných odstupech jednodenní cesty (tj. v dnešní Mladé Boleslavi, Českém Dubu a Žitavě), zřízeny kláštery řádu johanitů, které měly obchodníkům sloužit jako záchytné a ochranné stanice.

Ve 30. letech 13. století získal Vladislavický újezd mladý Markvartic Havel z Hruštic (později nazývaný z Lemberka) se svou paní Zdislavou, který v roce 1237 založil v hradním areálu opevněný klášter (komendu) rytířského a špitálního řádu johanitů. Na předpolí komendy záhy vyrostlo poddanské johanitské město – trhové sídliště (Nová) Světlá, které později získalo název Dub. Za panství Markvarticů tedy na troskách původního knížecího kostela zničeného požárem, postupně vyrostl mohutný komplex románsko-gotických kamenných budov. Nejstaršími stavbami nového kláštera bylo severní křídlo konventu a k němu přilehlá věž s přízemní kaplí patrona řádu sv. Jana Křtitele. Ve 40. letech 13. století byla přistavěna ještě patrová budova východního křídla kláštera, v jejímž přízemí se dodnes dochoval monumentální, 15 metrů dlouhý sál, zaklenutý systémem tří polí bezžeberných křížových kleneb. Stavební vývoj kláštera se zastavil na přelomu 13. a 14. století, kdy johanitský řád i rodina pánů z Lemberka procházely vleklou hospodářskou krizí.

Podle domněnek pobývala v prostorách kláštera sv. Zdislava, která v dubském roubeném špitálu u kostela sv. Ducha, který byl založen současně s komendou, ale již vně uzavřeného johanitského areálu, příležitostně léčila nemocné. O významu kláštera svědčí i to, že jej roku 1357 navštívil císař Karel IV., který zde vydal několik listin.

Husitská vojska obsadila dubskou komendu v roce 1429. Opevněný areál poté sloužil zprvu jako vojenský opěrný bod husitských posádek, po pozdější přestavbě jako šlechtický

12. – 20. století. Český Dub, 2006. ISBN 80-239-6186-1 (dále citováno jako EDEL. *Českodubsko*). ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 15, 45, 46, 50. URL: <<http://www.cdub.cz/>> [cit. 2009-02-16].

hrad. Ve druhé polovině 15. století pustošila město lužická vojska a ničivé požáry; jeho totální zkáza přišla v 80. letech 15. století, kdy byly hrad i neopevněné město vypáleny. Od poslední čtvrtiny 15. století bylo dubské panství majetkem rodu Vartemberků. K největšímu rozkvětu panství došlo ve 2. polovině 16. století za pana Jana z Opperstorfu, kdy prošel areál hradu rozsáhlou přestavbou, která mu vtiskla až do poloviny 19. století reprezentativní podobu renesančního trojkřídleho zámku. Přizemí bývalé komendy, včetně velkého sálu, bylo během těchto stavebních úprav přeměněno na pivovarské sklepy. Nové cihlové přízdívky a omítnutí stěn překryly původní středověké prostory a někdejší johanitský klášter tak upadl na více jak čtyři sta let v zapomnění. (Odkrytí johanitské komendy učiněné počátkem 90. let 20. století patří k nejvýznamnějším objevům středověké architektury u nás. Sál i přilehlé podzemní chodby jsou dnes veřejnosti přístupné jako součást Podještědského muzea.)

Počátkem 90. let 16. století získali dubské panství Smiřičtí. Za jejich vlády přestal být Dub sídelním městem. Dubský zámek tím ztratil svůj rezidenční charakter a jako správní centrum panství sloužil pouze potřebám zdejších vrchnostenských úředníků. Za třicetileté války se tamní panství stalo součástí frýdlantského vévodství Albrechta z Valdštejna; Dub byl zasažen několika ničivými požáry. Po Valdštejnově smrti se novým majitelem panství stal hrabě Jan Ludvík Isolani. V půli 17. století město přešlo do držení ženského augustiniánského kláštera sv. Jakuba ve Vídni (1653 – 1782). Dub byl opakovaně postižen rozsáhlými požáry, k největším patřil ten z roku 1694. Panství postupně ztrácelo na důležitosti a propadalo se do periferní bezvýznamnosti. Po zrušení kláštera augustiniánek přešlo do držení Dolnorakouského náboženského fondu. V roce 1720 se na Müllerově mapě Čech oficiálně poprvé objevil dnešní název města Český Dub.

V roce 1838 koupil dubské panství sychrovský kníže Kamil Rohan. V té samé době začal město rozvíjet schopný textilní podnikatel Franz Schmitt (1816 – 1883), který zde roku 1843 založil vlastní firmu s pozdějšími filiálkami v Říčkách u Semil a v Žitavě. Prosperující firma řízená z Českého Dubu patřila k významným textilním závodům monarchie a Schmittův podnikatelský duch se promítal i do obrazu města, které bylo v polovině století zasaženo dvěma ničivými požáry – během toho z léta 1858 vyhořel zámek a více jak tři desítky dalších domů. Při novém správním uspořádání v roce 1850 předalo město soudní pravomoc státním úřadům. Český Dub podléhal okresnímu hejtmanství v Turnově, ve městě sídlil okresní soud. O pět let později se Dub stal sídlem politického a soudního okresu Českodubského, v květnu 1855 zde začal působit okresní úřad. Okres tvořila města Hodkovice a Osečná s řadou dalších vesnic, podléhal krajskému úřadu v Mladé Boleslavi a zanikl koncem roku 1928.

Závěr 19. století představoval pro Český Dub vrchol průmyslového rozvoje.

Hospodářský rozmach města se odrazil v jeho růstu, vzhledu i kvalitě vybavení – byla postavena řada nových objektů a komunikací. Došlo i na postupné zavádění inženýrských sítí. Činnost továrníka Schmitta je však spjata také se silnou snahou o germanizaci zdejších obyvatel. Zástupci jeho firmy časem získali rozhodující vliv ve všech veřejných institucích ve městě. S vydatnou pomocí F. Schmitta byla postavena nová budova německé měšťanské i mateřské školy – obě určené jen pro děti německých zaměstnanců továrny atp. V roce 1890 mělo město celkem 2 715 obyvatel, z toho 1 593 osob se hlásilo k národnosti německé, 1 122 k české. Tuhému germanizačnímu tlaku odpovídal protitlak v podobě silného lpění na původních tradicích českého Podještědí jako poslední výspy českého osídlení pod severními horami – tento trend se projevil především otevíráním českých škol a byl jednoznačně spojen také s popularizací oblasti, o kterou se zasloužila spisovatelka Karolina Světlá.

I přes zmíněný národnostní útlak znamenala československá textilka pro většinu obyvatel jedinou možnost obživy a skutečnost, že se těžiště Schmittových podniků postupně přesunulo na dopravně a energeticky výhodnější Semilsko, měla na město negativní dopad. V roce 1905 prodal Alain Arthur Rohan zanedbaný zámecký areál i s tzv. Zámeckým okresem textilnímu továrníku a Schmittovu nástupci Konrádu Blaschkovi, který provedl jeho rozsáhlou přestavbu a dal mu dnešní podobu.

První světová válka přinesla městu hospodářskou stagnaci a zastavení předchozího slibného rozvoje. Činnost českých spolků byla ztížena a posléze zakázána. Vznik samostatného Československa přinesl krom jiného i změnu v dosavadních národnostních poměrech. Protože pominul tlak ze strany rakouských úřadů, hlásili se ke své české národnosti i ti, kteří tak dříve nečinili. Při sčítání lidu v roce 1921 se z celkového počtu obyvatel 3 429 hlásilo 2 364 osob k národnosti české, 1 065 k národnosti německé. Změněným poměrům odpovídala řada opatření vedoucích k nápravě dřívějších nespravedlností. Ve městě došlo k otevření české měšťanky, knihovny, nové sokolovny a v neposlední řadě rovněž k založení zdejšího muzea.

II. CESTA KE ZŘÍZENÍ MUZEA V ČESKÉM DUBU

II. 1. Počátky regionálního muzejnictví v našich zemích¹⁶

První „opravdová“ muzea, jejichž sbírky sloužily nejen soukromým potřebám, ale byly současně zpřístupněny i pro veřejnost, se na našem území objevila ve druhé dekádě 19. století. Tím vůbec prvním bylo gymnaziální muzeum v Opavě, založené roku 1814 po vzoru štýrského Joanea.¹⁷ O tři roky později bylo otevřeno zemské muzeum v Brně. V roce 1818 se vlastního muzea dočkala též Praha. Sběrná dokumentační sféra těchto institucí se v zásadě kryla s územím teritoria, v jehož centru bylo dané muzeum zřízeno.

Myšlenka, že zemi nelze dokumentovat pouze ústředně v jediném ústavu, jakým je zemské muzeum, ale že je třeba vytvářet obdobná dokumentační střediska i pro jednotlivé regiony, se v českých zemích prvně objevila již počátkem 19. století. Tehdejší doba však její realizaci nepřála. Změnu přineslo až uvolnění politické situace v 60. letech 19. století.

K předním důvodům vzniku regionálních muzeí u nás patřilo vydání společovacího zákona (právě na schůzích nově vzniklých spolků se zrodil ne jeden podnět k ochraně památek i k založení muzea), sílící nacionalismus a probouzející se lokální patriotismus. Svou roli tu sehrála ale třeba i rozvíjející se doprava (nálezy pravěkých předmětů při budování nových silnic a železnic). Odrazila se zde též krize Národního muzea¹⁸, které nebylo sto samo nadále provádět výzkumy po celé zemi, čehož využili nadšení jednotlivci z regionů, kteří začali organizovat výzkumy i ochranu nalezených předmětů „na vlastní pěst“. Tyto i další faktory a obecně příznivá politická, ekonomická a kulturní situace doby vedly v období let 1860 – 1890 k ustavení vlastivědných muzeí prakticky po celé zemi.¹⁹ Během této první „vlny“ u nás vzniklo na pět desítek muzeí a muzejních spolků tohoto typu, z nichž se ovšem každé formovalo ve specificky místních podmínkách a vykazovalo zpravidla i určité rozdíly

¹⁶ Pokud není v textu přímý odkaz na jinou literaturu, vycházejí veškeré faktické informace uvedené v této podkapitole z publikace ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha, 1979. ISBN neuvedeno.

¹⁷ Štýrské národní muzeum založené v roce 1811, které bylo záměrně budováno nikoli již jen jako pouhá náhodná sbírka kuriozit, ale jako ústav, mající vyhraněné vědecké úkoly i osvětové poslání.

¹⁸ K historii Národního muzea např. rozměrná monografie HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození: K stoletému jubileu založení musea I. – II.* Praha, 1921 – 1923. ISBN neuvedeno. BURIAN, Miroslav – ŠPĚT, Jiří et al. *Sto padesát let Národního muzea v Praze: Sborník příspěvků k jeho dějinám a významu*. Praha, 1968. ISBN neuvedeno. Případně články uveřejňované v Časopisu Národního muzea aj.

¹⁹ Problematiku vzniku a formování profilu regionálních muzeí jako celku, včetně snah o vytvoření jejich organizace, zpracovávají četné studie Jiřího Špěta.

v zaměření programu. K nejstarším v zemi patřily Archeologický a muzejní spolek Včela Čáslavská (1864) a Muzejní společnost v Chrudimi (1865). Neklidné politické poměry přelomu 60. a 70. let a následná hospodářská krize zapříčinily, že prvotní úsilí čáslavských a chrudimských nenašlo na dlouhá léta přímé následovníky. Teprve uklidnění situace v závěru 70. let a léta 80. přinesla příznivé klima pro rozvoj kulturního života i v menších městech.

U nejstarších regionálních muzeí byly shromažďovateli a vydržovateli sbírek muzejní spolky. Později už šlo vesměs o muzea městská, tj. muzea zřizovaná usnesením městských správních orgánů a jimi (zpravidla formou kuratoria, jemuž stál v čele starosta města) také řízená. Muzejní spolky, typická forma všech muzeí založených do roku 1877, vznikaly v letech 1878 – 1890 již jen u jedné pětiny zakládaných muzeí.

Podněcovateli vzniku muzeí nebo jejich přímými zakladateli a organizátory byli zejména vzdělaní obchodníci a řemeslníci, nemalou úlohu sehráli učitelé a profesori. Sbírkové jádro, kolem něž vznikající muzea krystalizovala, tvořily vesměs soukromé sbírky jednotlivců, svým charakterem i kvalitou zcela různorodé, jenž byly majitelem muzeu darovány nebo městem jako základ muzea zakoupeny.

Geografické rozložení nově vzniklých muzeí bylo nerovnoměrné. Regionální muzea vznikala v ryze české, nebo v té době již počeštěné, jazykové oblasti. „Líhni“ nejstarších muzeí v zemi se staly východní Čechy. V jižní a západní části země se nová muzea objevovala až od konce 70. let; jejich síť tu navíc byla o poznání slabší než na východě. Česká muzea ale vznikala i v místech se silnější složkou německého obyvatelstva, popřípadě na národnostním pomezí – zakládané muzeum se tu mělo stát účinnou posilou českého kulturního ale i politického života. Na Moravě se situace vyvíjela pozvolnějším tempem, rozvoj muzejnictví zde spadá až do 90. let 19. století. Rozhodující úlohu v této části země sehrával německý živel – pokud zde tedy vznikala muzea regionálně zaměřená, byla to muzea německá.

Společným rysem většiny nejstarších regionálních muzeí bylo jejich vlastivědné zaměření, obracející sběrnou a zájmovou sféru ústavu do oblasti věd historických a přírodních a z počátku rovněž i k tématice technickoprůmyslové. Z územního hlediska mělo vlastivědné muzeum především komplexně dokumentovat region (správní celek nebo historickou oblast), pro který bylo zřízeno. Obecně platila zásada, že čím je Národní muzeum pro celou zemi – centrem kulturního ruchu a soustředěvatelem místních památek – tím má být regionální muzeum pro svůj kraj. Na základě těchto principů byl stanovován i konkrétní pracovní program muzeí, v němž se promítla koncepce Národního muzea formulovaná Františkem Palackým. Nově vznikající muzea nechtěla ve své práci Národnímu muzeu konkurovat, ale

vytváření ryze regionálně zaměřených fondů jej spíše doplňovat. Přesto byl vztah Národního muzea k nim dlouhou dobu poměrně komplikovaný. První, skutečně programovou koncepci budování místních muzeí zpracoval až čáslavský učitel Kliment Čermák.²⁰ Ve své práci aplikoval základní principy muzejní práce zcela konkrétně pro potřebu místních muzeí a položil tak základ pro moderní pojetí muzejnictví, jenž se díky tomu začalo formovat jako svébytný obor.

Rozvoj vlastivědného muzejnictví v českých zemích pokračoval i v závěru století. Právě do tohoto období spadají počátky snah o jeho reorganizaci, které byly odrazem obecného společenského dění. Ve sféře umělecké i vědecké se objevují nové, proti stávajícímu tradicionalismu a romantickému vlastenčení namířené myšlenkové proudy a rovněž české muzejnictví přelomu století prožívá období své vnitřní krystalizace a koncepčního formování. Na počátku této etapy stály dvě zcela zásadní akce – Jubilejní výstava (1891) a Národopisná výstava Československá (1895) – jenž měly pro rozvoj naší muzejní práce trvalý význam.²¹

Všeobecná zemská výstava, připravovaná ve svízelných národnostních a vnitropolitických poměrech doby, představuje výrazný mezník emancipačních snah českého národa. Právě díky výstavě, slavnostně otevřené v bubenečské Královské oboře 15. května 1891, Češi poznali, že již vlastní všechny atributy zralého evropského národa. Jubilejní zemská výstava umožňovala Čechům vlastně poprvé oficiálně prožít pocit národního sebeuvědomění. Významný mezník představuje nejen pro dějiny českého národa, ale rovněž pro vlastní historii českého muzejnictví. Výstava byla formálně rozdělena do sedmadvaceti základních výstavních skupin. Byla tak trochu jarmarkem a lunaparkem, ale hlavně přehlídkou řemeslné zdatnosti českých živnostníků. Součástí retrospektivní části výstavy byl i pavilon tzv. České chalupy, který nabízel ukázky památek lidové kultury (nábytek, nářadí, kroje atd.) ze všech koutů Čech, jenž měly zobrazit život selského lidu v minulosti. Z úspěchů České chalupy se zrodila myšlenka, zachovat tento soubor jako celek pro budoucnost, ale současně i podnět uspořádat samostatnou, jen kultuře českého lidu věnovanou velkou výstavu. To se o čtyři roky později skutečně podařilo.

Národopisná výstava roku 1895 byla orientována více do historie než výstava z roku 1891. Snažila se ukázat historické tradice a kořeny z nichž vyrůstala současná lidová kultura.

²⁰ ČERMÁK, Kliment. *O museích městských a okresních: Po zkušenosti líčí Kliment Čermák*. Čáslav, 1886. ISBN neuvedeno.

²¹ O těchto výstavách např. BROUČEK, Stanislav et al. *Mýtus českého národa aneb Národopisná výstava Československá 1895*. Praha, 1996. 80-85916-12-6. HLAVÁČKA, Milan. *Jubilejní výstava 1891*. Praha, 1991. ISBN 80-901019-0-7. KOLÁŘ, František – HLAVÁČKA, Milan. *Jubilejní výstava 1891*. Praha, 1991. Slovo k historii; sv. 28. ISBN neuvedeno.

Těžiště výstavy tvořila „výstavní dědina“ (různé typy lidových staveb s instalovanými interiéry, ukazujícími krajový způsob bydlení a odívání), dále krajinské výstavy prezentující typické prvky života i výroby jednotlivých regionů, i hojné materiály folkloristické (kroje, výšivky). Na toto jádro výstavy navazovaly ještě samostatné oddíly, z nichž každý reprezentoval buď časový (např. pravěk) nebo tématický celek (válečnictví, umělecká řemesla a průmysl aj.).

Přínos obou výstav pro rozvoj regionálního muzejnictví u nás je nepochybný. Už výstava roku 1891 se opírala o spolupráci stávajících muzeí, ale teprve shromáždění materiálů pro výstavu v roce 1895 se stalo skutečnou hybnou pákou soustředěného sběru a dílčí vystavovatelské činnosti v krajích. Přispívalo k tomu i organizační zajištění celé akce, v němž byl položen důraz na činnost „krajinských odborů“ jako hlavních spolupracovníků ústředního a výkonného výboru. Podle jednotného programu rozvinuli nadšení vlastivědní pracovníci rozsáhlou sběrnou činnost a výsledky svého úsilí instalovali nejprve na místních výstavách a později ve výběru zaslali centrálnímu komitétu do Prahy. A právě tato sběrná a vystavovatelská aktivita, datující se už od roku 1892, se stala bezprostředním impulsem pro vznik četných muzejních spolků a muzeí.²² Během této druhé „vlny“, konkrétně v letech 1890 – 1918, vznikla na našem území bezmála stovka nových vlastivědných muzeí.

Poté, co odeznělo rušné výstavní období 90. let, se ale dostavila celková ochablost muzejní činnosti; česká muzea se ocitla ve vnitřní krizi. Jejich zakladatelé odcházeli, vlna nadšení vzedmutá Národopisnou výstavou opadala. Řada muzeí stagnovala, některá dokonce zanikla. Výhodiskem z této situace mělo být zlepšení organizace a vytvoření jednotného muzejního spolku. Najít společný směr dalšího vývoje českého muzejnictví měl pomoci sjezd muzejních spolků svolaný do Kutné Hory (1898). Diskuze o organizaci muzejní práce, svazu muzeí či popularizační a vědecké činnosti venkovských muzeí pokračovala i na pražském sjezdu na ochranu památek v roce 1908. Naplnit proklamované teze se však nedařilo.

Problémy českých muzeí byly obdobné. Větší výstavní činnosti bránil nedostatek prostředků a stálého personálu, nedostávalo se ani potřebných prostor. V expozicích se navíc vystavovalo prakticky vše, co které muzeum mělo, vazby na konkrétní region nebyly brány v potaz. Tyto a další potíže se negativně odrazily i ve vývoji návštěvnosti, zájem o muzea zvolna klesal. Do nového století tak české muzejnictví vstupovalo zatíženo vnější i vnitřní krizí. Pro překonání této situace bylo nezbytné provést jistý organizační, finanční i odborný

²² To byl rovněž případ Českého Dubu. I zde se na jaře 1893 chystá vytvoření regionálního národopisného odboru. Ten však samostatně pracovat nikdy nezačal a úsilí ke zřízení vlastního muzea tehdy ještě naplněno nebylo, jak o tom pojednávají následující pasáže mé práce.

posun. Pokusy o zvýšení kvalitativní úrovně vědecké práce či prohloubení profesionalizace a specializace muzeí však končily nezdarem. Pro přerod muzea od pouhého shromaždiště sbírkových předmětů v kulturně-výchovný, popřípadě vědecký ústav, zkrátka neměla jednotlivá muzea potřebné podmínky. Impulzy ke „zvědečtění“ s sebou přinášeli zejména mladí absolventi univerzit, kteří žádali, aby se vědecká práce stala nedílnou součástí činnosti muzeí i v regionech. Jen tak bylo možné překonat tehdejší stagnaci regionálního muzejnictví.

Pokusy o novou organizaci českého muzejnictví, rozvoj specializovaných muzeí i slibně se rozvíjející reorganizační proces uvnitř Národního muzea byly však náhle zabrzděny propuknutím 1. světové války. Nový rozmach kulturního života nastal až po jejím skončení. Všeobecný rozvoj školství i vědy po vytvoření samostatného Československa však muzejní sféru nezasáhl, české muzejnictví zůstávalo na pozadí veřejného zájmu. Právní a správní postavení muzeí zůstalo stejné (většina muzeí nadále zůstávala ve správě měst či spolků; k jejich převzetí do správy státu nedošlo). Nezměnil se ani profil a charakter muzeí, ani jejich tématiké a pracovní zaměření. Úsilí o zkvalitnění vnitřní práce muzeí v souladu s dobovými trendy sice sílilo, realizace nových plánů však narážela na politické a ekonomické poměry. Důležitý zlom přinesl rok 1919, kdy byl po dlouholetém marném úsilí konečně ustaven Svaz československých muzeí. Teprve nyní bylo možné překonat živelnost a neorganizovanost muzejní práce, vnést řád a jednotnost do veškeré muzejní činnosti a tím celý obor povznést a odstartovat jeho novou vývojovou etapu.

II. 2. Počátky národopisného zájmu v Podještědí

Zájem o vlastivědnou práci na Českodubsku a s ním spojená myšlenka na založení vlastního muzea, zde byl velice populární už na přelomu 19. a 20. století. O rozvoj v tomto směru se nejvíce zasloužila tamní Učitelská jednota a mladí, pro obor zanícení učitelé v ní sdružení. Aby bylo možné pochopit význam činnosti Učitelské jednoty pro budoucí muzeum, je třeba si uvědomit, v jakém stavu se nacházel společenský život v krajině pod Ještědem po polovině 19. století.²³ Od 60. let 19. století docházelo sice i zde, stejně jako jinde v zemi, k rozvoji mnohých spolků a zájmových sdružení, veškerá tato spolková činnost se však odehrávala v „německé režii“. Silná pozice německé strany v hospodářské i kulturní sféře

²³ O společenském životě na Podještědí pojednávají články EDEL, Tomáš. Společenský život v Podještědí 2. poloviny 19. století. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1989, č. 22, s. 6 – 11. ISSN neuvedeno (dále citováno jen jako EDEL. Společenský život 1). EDEL, Tomáš. Společenský život v Podještědí 2. poloviny 19. a počátku 20. století. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1990, č. 23, s. 9 – 15. ISSN neuvedeno (dále citováno jen jako EDEL. Společenský život 2).

byla dána úspěchy průmyslníka Franze Schmitta. Zatímco německým spolkům – Deutscher Gesang- und Musikverein (Německý pěvecký a hudební spolek; založen r. 1852), Deutscher Turnverein (Německý tělocvičný spolek; založen roku 1863) aj. – se ze strany Schmittova podniku i místních úřadů dostávalo takřka všestranné pomoci, český spolkový život se rodil velmi obtížně.²⁴ Česká menšina, toužící po svém vlastním kulturním životě, musela zdolávat opravdu nelehkou překážku, zdejší německý živel jí byl silným protivníkem.

Díky vynaložené péči se ale i Češi brzy dočkali svých knihoven a svých vlastních divadelních souborů – roku 1865 byl v Českém Dubu založen Sokol, o čtyři léta později Česká beseda, v roce 1883 vznikla Řemeslnicko-živnostenská jednota a také místní odbor Ústřední matice školské, místní Hospodářský spolek fungoval od roku 1886. Českodubská Jednota učitelská se ustavila v roce 1884.²⁵ I přes silný německý nacionalismus byly tedy české národní snahy úspěšné a ve městě se postupně začal rodit bohatý společenský a kulturní český život. Program nových spolků, které vznikly v bouřlivé atmosféře 80. let 19. století, vycházel většinou z národní myšlenky a opíral se tudíž také o historické tradice. Místní vzdělanci proto začali vycházet vstříc těmto aktuálním společenským potřebám a svou činností vědomě navázali na „vnější“ kulturní objevování Podještědí, které bylo od poloviny století spojeno s osobnostmi spisovatelů, malířů a historiků (např. Božena Němcová, Karolina Světlá, Jan Prousek). Tyto vnější a vnitřní impulsy se koncem století spojily v trvalý vědecký zájem o místní historii a bohatou lidovou kulturu, který vyústil právě založením Podještědského muzea.²⁶

První konkrétní krůčky, směřující k vybudování samostatného českodubského muzea, můžeme pozorovat ještě v samém závěru 19. století a to ve spojitosti s konáním obou výše zmíněných pražských výstav. V rámci příprav na Národopisnou výstavu roku 1895 byly ustaveny jednotlivé regionální výbory, jenž měly soustředit významné předměty daných lokalit na území celé naší vlasti. Ustavující schůze národopisného odboru Podještědí se z popudu místního Hospodářského spolku a Jednoty učitelské sešla 19. března 1893.²⁷ Ústředním bodem jejího prvního zasedání byla pochopitelně nadcházející pražská výstava. Projednávána byla též otázka důležitosti samostatného podještědského odboru. Diskutovalo se i o vyhotovení soupisu starožitností v Českém Dubu a okolí. Vlastní národopisný odbor ale patrně nikdy pracovat nezačal a učitel Josef Adam, který stál na pozadí těchto snah, zůstal ve

²⁴ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 55 – 56.

²⁵ EDEL. *Společenský život 1*, s. 7 – 10.

²⁶ EDEL. *Společenský život 2*, s. 9.

²⁷ EDEL. *Společenský život 2*, s. 10.

své činnosti osamocen.²⁸ Na pražské výstavě bylo proto Podještědí reprezentováno pouze sbírkou lidových textilií a výšivek, vzniklou v průběhu 80. let právě zásluhou učitele Adama.

Josef ADAM (1855 – 1921)²⁹ byl hlavním iniciátorem národopisné sběratelské činnosti v kraji a právě prostřednictvím jeho osoby vstoupilo Podještědí do odborného povědomí. Adam, který se nebývalou měrou zasloužil o rozvoj českého spolkového a osvětového života ve městě, působil v Českém Dubu od podzimu 1880, kdy nastoupil na zdejší obecnou školu. Všechny jeho aktivity se zaměřovaly na povznesení životní a kulturní úrovně zdejších obyvatel, na rozvoj českého školství a zlepšení životních i pracovních podmínek českého učitelstva. Stál u zrodu Učitelské jednoty, Hospodářského spolku, Sokola, odboru Ústřední matice školské i Národní jednoty severočeské. Z Českého Dubu odešel v roce 1898, poté co byl jmenován řídícím učitelem ve Svijanském Újezdu nedaleko Turnova.

Adam začal jako první soustavněji sbírat lidové písně, pořekadla, zvyky, kroje a další projevy lidové tvořivosti z Podještědí. Hmatatelný výsledek jeho národopisných snah představovala sbírka lidových textilií a výšivek, kterou shromáždil pro Jubilejní výstavu roku 1891 a která byla k vidění i na Národopisné výstavě v roce 1895.³⁰ Že zmíněná kolekce vzbudila v Praze značný zájem, dokládá i úryvek z dopisu Renáty Tyršové, adresovaný Josefu Adamovi v lednu 1892: „*Mezi předměty, které na jubilejní výstavě naší reprezentovaly lidové umění, náležely výšivky Vámi sebrané k nejzajímavějším. I bohatost krajiny na zachovalé poklady starého českého umění vyšivacího i vzácná obětavá horlivost sběratele, s porozuměním věci se ujavšího, byly z kolekce Vaší zřejmy.*“³¹

Zastoupení Podještědí na Národopisné výstavě bylo však vyjma Adamovy sbírky takřka nulové a vzhledem k tomu, že na Československu nakonec nedošlo ani k vytvoření samostatného krajinského výboru, dostavil se ve druhé polovině 90. let 19. století zjevný útlum zájmu o lidovou kulturu. To vysvětluje i fakt, že tehdy ještě nedošlo v Dubu k založení muzea, jak se jinak obecně dělo.³² Změna přišla až s nástupem nové generace a je spojena především se jménem učitele Havla.

Důležitou roli při probouzení zájmu o národopis Podještědí sehrála též spisovatelka

²⁸ EDEL. Společenský život 2, s. 10.

²⁹ O životě J. Adama ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 107, 108, 111 – 113. EDEL, Tomáš. K dějinám národopisu Podještědí. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 1 – 5. ISSN neuvedeno (dále citováno jen jako EDEL. K dějinám národopisu). EDEL. Společenský život 2, s. 9 – 11.

³⁰ Adamova kolekce, respektive její tehdy již neúplné torzo, se v době založení Podještědského muzea stala základem jeho rodičích se sbírek.

³¹ Uvedená citace je převzata z článku EDEL. K dějinám národopisu, s. 1.

³² V roce 1886 došlo k založení muzea v Turnově, roku 1894 v Mnichově Hradišti atd.

Karolina SVĚTLÁ (1830 – 1899).³³ Vztah K. Světlé k Podještědí se odvíjí od osoby jejího manžela Petra Mužáka, který z tohoto kraje pocházel. Právě podle rodiště svého muže – Světlé pod Ještědem, přijala Johanna Rottová svůj umělecký pseudonym. Ještědsko navštívila poprvé v roce 1853 a od té doby se sem takřka každoročně vracela. Do Podještědí vnesla nové pokrokové myšlenky. Stála u zrodu místních sokolských jednot, utvrzovala zdejší obyvatele v národním uvědomění a v odporu proti germanizaci. Ke kraji pod Ještědem a tamním lidem si vypěstovala velmi vřelý a blízký vztah a právě vesnická próza umístěná námětově do Podještědí tvoří hlavní a umělecky nejvýznamnější část jejího díla.

Světlá si velmi pozorně všímala národopisných zajímavostí regionu. Během svých pobytů sebrala v půvabných podještědských vískách mnohá lidová vyprávění a zaznamenala zdejší charakteristické nářečí. Zapisovala si své postřehy k lidové architektuře, dojmy z interiérů starých domů či informace k lidovému nářadí a nábytku. Mimo jiné i odtud vychází podnět k odbornému zájmu o národopis v tomto kraji.

Pozůstalost Karoliny Světlé ve sbírkách českodubského muzea dnes představuje jeden z nejobsáhlejších literárně historických souborů v naší republice. Osobnost K. Světlé pak tvoří jeden ze základních expozičních celků muzea.³⁴

* * *

Václav HAVEL³⁵ se narodil 1. prosince 1886 v Českém Dubu. Jeho otec ve městě provozoval hostinec, který se brzy stal hlavním střediskem místního českého společenského života – sloužil jako spolková místnost České besedy, Hospodářského spolku i Sokola. Poté, co v roce 1906 odmaturoval na učitelském ústavu v Jičíně, nastoupil jako výpomocný učitel dvoutřídky v Dolánkách u Turnova. Posléze učil ve Všelibicích u Českého Dubu a ještě o něco později na vlčetínské expozituře malodubské obecné školy. V letech 1910 – 1911 studoval na filozofické fakultě pražské české univerzity literární historii a národopis. Během přednášek absolvoval i dvousemestrální cyklus kulturní historie u profesora Čenka Zírta. Během studia si v rámci praxe v Národním muzeu osvoji i základní muzeologické znalosti. Po návratu z Prahy pokračoval ve svých regionalistických snahách, které však byly přerušeny

³³ O životě K. Světlé viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 51, 110, 111, 123 – 126. BALAJKA, Bohuš. *Přehledné dějiny literatury (do devadesátých let 19. století)*, s. 170 – 172. EDEL. K dějinám národopisu, s. 1.

³⁴ Českodubské muzeum neslo po dlouhou dobu jméno slavné spisovatelky i ve svém oficiálním názvu. Důvodem, proč bylo později (po nástupu PhDr. Edela) vyňato, byla snaha, aby označení Podještědské muzeum Karoliny Světlé nesvádělo ke vnímání muzea pouze jako instituce zaměřené výhradně na její osobnost.

³⁵ Údaje o životě V. Havla viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 113 – 115, 120. Dále MALÍNSKÝ, Jiří. *Václav Havel. Světlá pod Ještědem*, 1982. ISBN neuvedeno. Pozůstalost V. Havla je uložena v archivu Podještědského muzea v Českém Dubu.

vyhlášením první světové války. Vzhledem ke svému zdravotnímu stavu (Havel trpěl částečnou nedoslýchavostí, krátkozrakostí a záněty štítné žlázy) sloužil za války u domobrany. V lednu 1918 byl jako válečný invalida propuštěn do zálohy.

Po válce učil znovu ve Vlčetíně. Od školního roku 1930/1931 byl řídicím učitelem ve Světlé pod Ještědem. Vedle svého povolání však pracoval dál v oblasti národopisu, věnoval se sběratelství všech zajímavostí lidové umělecké tvorby, zaznamenávání lidových písní a zvyků (výsledkem Havlovy činnosti v této oblasti je rozsáhlá sbírka lidových zpěvů *Písně z Českodubská*). Jeho dosavadní snahy došly naplnění na podzim 1919, kdy se konečně v Dubu podařilo otevřít vlastní muzeum. Podještědské muzeum bylo Havlovým životním dílem – byl jednatelem muzejního kuratoria, správcem oddílů Karoliny Světlé a národopisu, prakticky vedl sbor správců muzejních sbírek. Nebylo větší akce, aby Havel nebyl jejím iniciátorem či organizátorem. Brzy se proto vžilo nejen mezi českodubskou a podještědskou veřejností, ale i mezi turnovskou inteligencí a pražskými příznivci Podještědí ztotožnění muzea s Havlovou osobou. Muzeum vedl až do roku 1961.

Své schopnosti prokázal jako vynikající znalec a popularizátor díla spisovatelky Karoliny Světlé. Svůj literární a redakční talent uplatnil při vydávání vlastivědného sborníku *Od Ještěda k Troskám*³⁶, při jehož redigování měl na starosti tematiku týkající se především Českodubská.

Po obsazení Dubu vojsky německé armády vynaložil nezměrné úsilí na záchranu muzea, jehož bohaté sbírky před okupanty převezl na Turnovsko. Během 2. světové války pobýval ve vesničce Všeň, kde po půlroční nezaměstnanosti (říjen 1938 – únor 1939) získal místo v tamní dvojtřídce. V létě 1942 byl předčasně penzionován. Hned v květnu 1945 ale podal žádost o opětovnou učitelskou aktivaci a možnost pedagogického působení v Českém Dubu. Havel se tedy znovu vrátil do činné služby a stal se ředitelem dubské obecné školy. Spolu s dalšími učiteli se významně podílel na obnově českodubského poválečného školství,

³⁶ Myšlenka na založení vlastivědného sborníku, který by vycházel v rámci tehdejšího turnovského politického okresu, se prvně objevila už před 1. světovou válkou. Hlavní zásluhu na její realizaci měl profesor historické vlastivědy Univerzity Karlovy, turnovský rodák Josef Vítězslav Šimák; role Václava Havla je tu rovněž nezastupitelná. Vydavateli časopisu byly učitelské jednoty v Č. Dubu a Turnově – později se k nim připojila ještě jednota Mnichovo Hradiště. Učitelé byli též jeho hlavními odběrateli. Učitelský ráz sborníku byl rozhodující i pro frekvenci a způsob vydávání – jednalo se o měsíčník, vycházející v deseti číslech za rok s výjimkou letních prázdnin. Kruh přispěvatelů tvořili renomovaní odborníci, regionální badatelé a někteří představitelé literárního světa. Největším kladem sborníku byla jeho tematická pestrost – časopis zachycoval danou oblast po stránce historické, národopisné i přírodovědné, opomíjena však nezůstávala ani současnost. Po dobu svého trvání (1922 – 1938) byl řízen tříčlennou redakcí, v níž Turnov zastupoval učitel Jan Polák a Podještědí Václav Havel; třetí člen – prof. Šimák, byl jednak publikačním garantem, jednak konzultantem a nadšeným i vlivným propagátorem. J. Polák se věnoval především administraci: shromažďoval příspěvky, věnoval se jejich konečnému uspořádání a dbal o kvalitní práci tiskárny. V. Havel plnil obdobnou úlohu pro Podještědí a s pokladníkem měl na starosti finanční záležitosti.

navrácení muzejních sbírek a obnovení činnosti muzea. Sbírkou bylo třeba znovu uspořádat, své vyžadovala i dokumentace poválečného života v Podještědí. Navíc měl nyní na starost i městský archiv. Havlova neúnavná činnost byla postupem let omezována jeho zhoršujícím se zdravím. Počátkem ledna 1950 byl na vlastní žádost penzionován, v práci pro muzeum však pokračoval ještě více jak deset let. Václav Havel zemřel 4. ledna 1965.

* * *

Zásadní význam pro vznik budoucího muzea měla nepochybně i neteř Karoliny Světlé, spisovatelka **Anežka ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ** (1864 – 1947).³⁷ Paní Anežka byla sekretářkou a společnicí Světlé. Doprovázela ji během jejích pobytů v Podještědí, od roku 1877 s ní žila v Praze a starala se o svou tetu až do její smrti. Je autorkou vzpomínkové knihy na Karolinu Světlou a jejího muže, osvětlila vztahy Světlé k Janu Nerudovi. Napsala několik desítek drobných povídek z Podještědí, publikovala rovněž ve sborníku *Od Ještěda k Troskám*, kde byl vedle jejích článků týkajících se Světlé uveřejněn i bohatý materiál o podještědském nářečí. Pro Podještědí představuje osoba Anežky Čermákové-Slukové integrující činitel mezi světem místního osvětového usilování a vzdálenými kulturními centry. Jako sekretářka Světlé byla mnohdy ve velmi úzkém osobním kontaktu s řadou významných osobností své doby (J. V. Šimák, rodina Vrchlických aj.). Organizovala jejich výpravy do Podještědí, vytipovávala informátory a pamětníky a dobře obeznámena s rodným krajem přispěla mnohou radou nebo alespoň zajištěním ubytování o prázdninách.

Po spisovatelčině smrti shromažďovala a ochraňovala všechny její hmotné památky i literární pozůstalost. A pouze díky její ochotě a laskavosti, která se nepochybně odvíjela od vystupování správce muzea Havla, který si dovedl získat její důvěru, se tyto materiály později dostaly do správy Podještědského muzea. Přátelský vztah Anežky Čermákové-Slukové k muzeu dosvědčuje i vzpomínka řídícího Havla: „*Nikdy nezapomenu na chvíli, když nám, delegátům nového musea dubského, spisovatelka odevzdávala převzácné rukopisy Světlé i jejích přátel a ostatní památky rodinné, když jsme se omlouvali, že ji zbavujeme památek jí nejdražších, a když nám šlechetná dárkyně odpověděla: »U vás to bude nejlépe uloženo, k vám (do Ještěda) se to nejlépe hodí.« Bylo v těch slovech loučení s drahými jí předměty, ale byla v nich i dobrota dárkyně, jež se jich vzdala z lásky k rodnému kraji.*“³⁸

³⁷ Údaje o životě A. Čermákové-Slukové viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 114, 116, 125. EDEL. *Společenský život* 2, s. 12.

³⁸ HAVEL, Václav. Anežka Čermáková-Sluková. In *Od Ještěda k Troskám* 2, 1923 – 1924, č. 8 a 9, s. 229.

II. 3. Okresní výstava starožitností

Velice důležitým momentem na cestě k otevření vlastního muzea byla okresní výstava starožitností, která se v Českém Dubu uskutečnila v létě 1914.³⁹ Výstavka starých památek Podještědí a celého kraje, jejíž součástí byla také zvláštní síň věnovaná osobnosti Karoliny Světlé, mohla být uskutečněna především díky iniciativě místní Učitelské jednoty, jíž se pro tuto událost podařilo sehnat více jak tisíc výstavních předmětů, ale rovněž díky velké ochotě ze strany paní Čermákové-Slukové, jenž k této příležitosti zapůjčila množství upomínek na oblíbenou autorku. Památka Světlé zde měla být uctěna mj. slavnostní schůzí, jejíž součástí se měly stát také dvě přednášky – první měla pojednávat o rodinném životě Světlé, druhá o jejím literárním významu.

Celé akci předcházelo dlouhé a složité plánování. Organizace výstavy, plně v režii zdejších kantorů, neponechala nic náhodě, což dokládá i zápis učitele Havla: „*Organisaci sběru památek provedla Učitelská jednota v Čes. Dubě za pomoci místních důvěrníků jmenovaných z občanstva. Každé škole bylo uloženo pořádati soupis starších památek ve svém obvodu a věci snadno přenosné shromáždit ve škole. Přehlédnutím památek snesených ve školách a nábytku ve staveních pořízen byl pak výběr lepších předmětů a ty svezeny do výstavy. Pořadatelstvu výstavy dostalo se všestranné podpory: povozy dodány rolnictvem zdarma a celá akce provázena největší důvěrou a zájmem občanstva. Okresní školní rada v Turnově povolila ukončení školního roku pro obecnou školu v Malém Dubě, kde výstava pořádána, o týden dříve a tak bylo umožněno uspořádání výstavy do 19. července 1914, kdy pořádán byl v Českém Dubě slet sokolské župy Ještědské.*“⁴⁰

K vidění byly historické předměty (zbraně, keramika), rozsáhlý národopisný materiál (výšivky, šátky, kroje, fotografie lidových staveb) i síň, věnovaná tvorbě sochaře a malíře Konstantina Buška.⁴¹ Nejvýznamnější součástí výstavy pak byla již zmíněná síň K. Světlé, ve které byly vystaveny některé z jejích rukopisů, rodinné obrazy, část korespondence aj.

Atmosféru výstavy přibližuje následující novinová zpráva: „*Výstava starožitností,*

³⁹ K okresní výstavě starožitností viz. Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, rok 1914. Dále ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 64, 114 – 115. EDEL. *Společenský život* 2, s. 14 – 15. HAVEL, Václav. Okresní museum Poještědské v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 1, 1922 – 1923, č. 4, s. 59 – 64 (dále citováno jen jako HAVEL. Okresní museum Poještědské). MALÍNSKÝ, Jiří. *Václav Havel*, s. 13 – 15.

⁴⁰ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 60.

⁴¹ Bratr básníka, spisovatele a překladatele Bohdana Kaminského.

*památek Karoliny Světlé, uměleckých děl p. Konstantina Buška ze Sychrova a výstava ručních prací žákyň těšila se již při otevření svém, jež zahájil p. okresní starosta J. Hobelant, 19. července neobyčejnému zájmu širokých kruhů. První návštěvnicí byla pí. Ludmila Vrchlická, choť zesnulého básníka a pí. Anežka Čermáková-Sluková. Výstava je každodenně otevřena od 9. do 12. hod. dopoledne a od 2. do 5. hod. odpoledne. Přátelům starožitností naskýtá se příležitost shlédnutí věci krásné a nad míru zajímavé.*⁴²

A opět vzpomínka V. Havla: „Účelem výstavy bylo nabýti přehledu o všem, co cennějšího ze starožitností bylo v okrese nalezeno, vyvolati ještě během výstavy založení okresního musea a z výtěžku výstavy zajistiti pro ně z vystavených starožitností vše, co bude možno.“⁴³ Přestože zazněly i výtky (např. J. V. Šimák, který soudil, že v dané chvíli v Českém Dubu neexistují podmínky pro založení vlastního muzea, se o výstavě vyjádřil kriticky⁴⁴), setkala se celá akce převážně s kladným ohlasem, což potvrzuje i vydatný zájem veřejnosti. Zdálo se tedy, že úspěch počinu, z něž měly vzejít základy příštích muzejních sbírek, je jistý. Vyhlášení války Srbsku ale přineslo radikální zvrát a vedlo k předčasnému ukončení výstavy. Václav Havel, který celou výstavu organizačně řídil, dal povel k urychlenému rozebrání expozic: „Skoro celé pořadatelstvo výstavy musilo do 24 hodin rukovat. ... Ve výstavě bylo mrtvo; zájem byl jinde. Pochopilo se, že je skutečně válka a že jde o životy. Přicházel malý počet návštěv a vzduch byl těžší a těžší. Výstava měla potrvat do konce srpna, ale uzavřeli jsem ji již 24. srpna. Dílo zmařeno, finanční výtěžek nepatrný.“⁴⁵ Hrubý příjem z výstavy dosáhl výše 330,12 korun, k tomu přibyl ještě dvacetikorunový dar od okresního výboru.⁴⁶ Tyto peníze představovaly základ budoucího muzejního fondu.

Z vystavovaných exponátů zůstalo pouhé torzo, deponované v prostorách okresního zastupitelstva. „Jen nepatrné zlomky výstavy zbyly ve škole; byly to dary věnované příštímu museu: celkem na 70 předmětů. ... Podali jsme pak za učitelskou jednotu žádost okresnímu výboru o propůjčení jedné místnosti v okresním domě k umístění darovaných věcí. Ty byly nejprve umístěny v přízemním pokojíku u průjezdu domu a pak, když nastala bytová nouze, odneseny na půdu. To byl počátek dubského musea.“⁴⁷

⁴² Autor (šifra LR). Výstava starožitností. In *Naše hory*, č. 10, 23. 7. 1914., s. 4.

⁴³ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 60.

⁴⁴ EDEL. Společenský život 2, s. 14 – 15.

⁴⁵ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 61.

⁴⁶ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Pokladní kniha výstavy 1914, rok 1914.

⁴⁷ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 61.

III. ZALOŽENÍ MUZEA V ČESKÉM DUBU

III. 1. Rok 1919 a vznik muzea

První světová válka tedy zapříčinila dočasnou stagnaci a zbrždění všech plánů dubské učitelské jednoty. Na svou činnost mohli Václav Havel a jeho kolegové navázat až po návratu z fronty a skončení válečného konfliktu. Zde je třeba připomenout, že vyhlášením samostatného Československa se radikálně změnila situace, což se odrazilo mj. i v poklesu zájmu o národopis a lidovou kulturu jako takovou. Politický a kulturní mikrosvět Českodubska již vypadal docela jinak. Staré spolky z 80. let se rozpadly nebo v nich došlo ke generačnímu střídání. Od počátku století se objevovaly nové politické struktury a hnutí a vznik samostatného státu jen urychlil rozklad starého národního programu konce 19. století, který minulou generaci spojoval.⁴⁸ Po rozpadu mnohonárodnostní monarchie ztratila lidová kultura svůj bezprostředně politický dopad a napříště byla chápána především esteticky a starožitnický – z tohoto aspektu pak vycházela i podoba nově budovaných národopisných kolekcí. Pro Českodubsko ovšem neplatila tato skutečnost stoprocentně, protože nadále zůstávalo na žhavé národnostní hranici.⁴⁹

S koncem války se tak snahy o založení muzea vrátily ke svému výchozímu bodu. Naštěstí bylo na co navazovat – v souvislosti s výstavou starožitností v roce 1914 se V. Havlovi podařilo vytvořit širší okruh spolupracovníků, který nyní konečně mohl realizovat své záměry. Obsáhlé devítistránkové memorandum s návrhem na zřízení vlastního muzea, v němž byl načrtnut program budoucího muzea, přičemž zde byla zdůrazněna především možnost získávání památek po Karolině Světlé, bylo českodubské okresní správní komisi předloženo 3. 11. 1919.⁵⁰ Za tímto činem stál kolektiv podještědských intelektuálů ve složení Otakar Fendrych, Václav Větvička, Václav Kunst, Josef Škoda aj., jehož hybnou silou nebyl nikdo jiný než učitel Havel.⁵¹ Ten později přiblížil tehdejší dění následovně: Okresní správní

⁴⁸ EDEL. Společenský život 2, s. 14 – 15.

⁴⁹ EDEL. K dějinám národopisu, s. 3.

⁵⁰ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 115. MALÍNSKÝ, Jiří. *Václav Havel*, s. 19.

⁵¹ Václav Větvička (1888 – 1942) pocházel z Paceřic u Turnova a jako učitel působil později mj. i ve Světlé p. Ještědem a v Č. Dubu. Byl veřejně činný v Sokole, věnoval se ochotnickému divadlu a hudbě. Během 2. světové války byl uvězněn pro svou odbojovou činnost; zemřel 11. 5. 1942 v Osvětimi. Viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 72. Václav Kunst (1887 – 1977) působil celý svůj profesní život na obecních školách v Dubu a

komise byla požádána, „aby se zásadně rozhodla pro zřízení musea jako ústavu okresního, aby je finančně zajistila z příspěvků okresu, města i obcí venkovských, aby jmenovala kuratorium ze zástupců svých, městských a z obcí venkovských, aby jmenovala do kuratoria správce sbírek a zajistila museu nejnütnější místnosti.“⁵²

Písemný souhlas s předkládaným memorandem vyjádřily prakticky všechny místní české vzdělávací spolky. Návrh, aby bylo v Dubu zřízeno muzeum „na záchranu našich památek venkovských“, podpořil vedle jiných např. místní dorost republikánské strany: „...rád se proto přihlašuje ku práci pro příští okresní museum, a bude-li museum finančně zabezpečeno a najdou-li se pro ně vhodné místnosti, budeme ihned organisovati po našem venkově sbírání památek zvláště národopisných a pilně se zúčastníme i sbírání památek materiálu přírodního.“⁵³

Memorandum bylo přijato v plném rozsahu. Okresní muzeum v Českém Dubu bylo zřízeno usnesením okresní správní komise ze dne 28. listopadu 1919. V ten den bylo zvoleno rovněž muzejní kuratorium; jeho předsedou se stal okresní starosta Josef Hobelant.⁵⁴ Prvořadým úkolem a hlavní náplní nově vzniklého ústavu mělo být shromažďování a zachování starých památek okresu. Vznik dubského muzea znamenal velký kulturní počín pro celý region. Odborná vlastivědná práce ve zdejších kraji byla až do té doby v kompetenci Městského muzea v Turnově, které fungovalo již od roku 1886 a kladlo oblast své činnosti právě až po Ještěd. Rokem 1919 tedy přešly tyto povinnosti na muzeum v Českém Dubu, který se tak rázem stal kulturním střediskem kraje pod Ještědem. Význam muzea byl umocněn i tím, že bylo nejsevernějším ústavem toho druhu v Čechách.

Charakter muzea dokresluje ukázka ze zakladatelského „Provolání“: „V Českém Dubě bylo založeno okresní museum, které má budoucnosti zachovati všechny památky minulosti a podati dějinný i přírodní obraz celého Poještědí. Museum je ve správě okresu; bezpečné zachování památek je zaručeno, neboť sbírky budou nezcizitelným majetkem celého okresu a budou vedeny za dozoru zástupců okresu, města i obcí. Voláme proto veškeré občanstvo ke spolupráci. Darujte cenné staré památky museu; jen tak je zachráníte před nevšimavostí, před ohněm a zničením.“⁵⁵

Ustavující schůze správního výboru, ve které byla krom dalšího projednávána také

okolí; v 60. letech 20. století zastával post ředitele Podještědského muzea. Viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 117 – 118. O osobnostech O. Fendrycha, K. Holuba a J. Škody se zmiňuji níže v textu.

⁵² HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 62.

⁵³ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Sdělení okresního sdružení dorostu českého venkova, 16. 11. 1919.

⁵⁴ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 62.

⁵⁵ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Provolání, rok 1919.

otázka, jakým směrem by se měla činnost kuratoria v budoucnu ubírat, se sešla 18. ledna 1920. Celý rok 1920 se pak nesl ve znamení intenzivních přípravných prací, nezbytných k zpřístupnění sbírek veřejnosti. Statut muzea, jenž přijalo oficiální název „Okresní museum Poještědské v Českém Dubě“, byl vypracován na základě stanov muzea v Jaroměři.⁵⁶ Pro potřeby nového ústavu byla prozatímně propůjčena zastupitelská zasedací síň v budově českodubské radnice. V květnu 1920 okresní správní komise poskytla muzeu do užívání ještě dvě menší přízemní místnosti a věžní místnost ze zrušeného hostince – rovněž v budově radnice. Po instalaci sbírek do těchto prostor mohlo muzeum konečně zahájit svou činnost; psal se rok 1921.

V roce 1921 zavítalo do muzea kolem tisícovky návštěvníků, o rok později přibližně devět set. Sbírký byly otevřeny vždy od počátku května do konce října každou první a třetí neděli v měsíci; vstup byl volný. Otevření stálých expozic zatím nebylo možné. Na vině byl nedostatek výstavních (ale i skladovacích) prostor: „*Museum nevyčerpává svůj program stálými expozicemi; snaží se přizpůsobiti časovým zájmům a pořádá i výstavky občasně.*“⁵⁷ V roce 1920 to byla např. výstava věnovaná historii 1. světové války. V roce následujícím proběhly literární výstavy věnované osobnostem Aloise Jiráska a K. H. Borovského; připravena byla také výstava tématicky zaměřená na památky související se staroměstskými popravami.⁵⁸

Se založením muzea byly pochopitelně spjaty značné výlohy, rozběhla se tedy rozsáhlá a vlastně nikdy nekončící jednání o jeho finanční zabezpečení. Okres věnoval muzeu do začátku dva tisíce korun. Od města bylo získáno dalších 1 500 K.⁵⁹ Tato částka však rozhodně nestačila k uhrazení všech výdajů. S žádostí o příspěvek se proto muzejní kuratorium obrátilo na okolní obce; prosba o podporu byla adresována také okresnímu sdružení republikánského dorostu, spořitelnímu a záložnímu spolku a řadě dalších korporací.

Od prvních dnů se lidé soustředění kolem muzea potýkali především se dvěma problémy – prvním z nich bylo výše uvedené obstarávání dostatku peněz, umožňující zdárný chod instituce, druhým zajištění adekvátních prostor. Byla tu ale ještě řada dalších starostí, povinností a úkolů, jenž bylo třeba řešit, a se kterými se museli Václav Havel a jeho kolegové každodenně vyrovnávat. Tak například rozrůstající se sbírky postavily pracovní sbor muzea záhy před nový problém – museli shánět stále další a další skříně a vitríny, v nichž by bylo

⁵⁶ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁵⁷ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁵⁸ Archiv PM, karta Museum 1914, 1919 – 1928, Žádost o státní podporu u ministerstva školství a národní osvěty, rok 1922.

⁵⁹ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 62.

možné hromadící se předměty uchovávat. Opomenuta samozřejmě nesměla zůstat ani otázka pojištění.

III. 2. Zrod muzejních sbírek

Během prvních dvou tří let se postupně konstituovaly jednotlivé muzejní oddíly.⁶⁰ Práci při shromažďování památek pro muzejní sbírky značně usnadnily seznamy vytvořené pro výstavu starožitností v roce 1914. Základ sbírek tvořilo jednak torzo předmětů zbylých z této výstavy, jednak odkazy a dary lidí žijících a působících v Podještědí – např. učitel a odborně uznávaný paleontolog **Karel Holub** (1888 – 1918) ve své závěti z listopadu 1917 odkázal budoucímu muzeu své vědecké knihy, sbírku motýlů, herbář, vycpaniny, zkameněliny a část svých osobních písemností.⁶¹

Muzejní sbírky se členily na dvě základní části – historickou a přírodovědnou. První z nich tvořila knihovna a oddíl tiskovin a obrazů, archiv, oddíl Karoliny Světlé, oddělení národopisné, archeologické a legionářské. Část přírodovědecká zahrnovala sbírky mineralogie, geologie a paleontologie, vyšší a nižší zoologie a vyšší a nižší botaniky.⁶² Na podzim 1920 bylo rozhodnuto ještě o zřízení oddílu místopisně-turistického: „*Oddíl tento musí být založen vzhledem ke krajinské výstavě, která bude pořádána v Turnově příštího roku. Českodubsko musí tam být řádně reprezentováno zvl. vybranou kolekcí fotografií krajinářských, má-li se okresu našemu dostati potřebné turistické reklamy.*“⁶³

Velice slibně se rozvíjela muzejní knihovna, která už koncem roku 1920 čítala více jak tisíc spisů (z převážné části vědeckých nebo pocházejících z knihovny K. Světlé), a která byla veřejností hojně navštěvována a využívána. Představu o podobě knihovny podává zpráva V. Havla: „*Při slučování spolkových knihoven městských ve velkou knihovnu obecní, odevzdány byly museu všechny knihy starší do r. 1870 a odborná literatura vědecká. Tak spolu s odkazem uč. K. Holuba a dalšími dary a nákupy vytvořena byla malá studijní knihovna, jež vzrostla na 1300 čísel. Obsahuje hlavně literaturu historickou, archeologickou, přírodovědeckou a starší časopisy.*“⁶⁴ Ke knihovně byl připojen oddíl tiskovin, neboli „oddíl výstřižků novinových

⁶⁰ Při uvádění stavu sbírkového fondu jsem primárně vycházela ze sborníku *Od Ještěda k Troskám*, kde byly uveřejňovány zprávy s výkazy přírůstků, které představují v tomto směru cenný zdroj informací. Stav inventářů muzejních sbírkových předmětů z období první republiky i z doby pozdější je totiž špatný a nebylo možné jej využít. Navíc s postupujícím věkem a zhoršujícím se zdravím se i v zápisech V. Havla objevují nesrovnalosti. Předměty uváděné v textu této podkapitoly se do sbírek muzea dostaly před 31. prosincem 1922.

⁶¹ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 115.

⁶² Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Rozpočet musea na rok 1921, 11. 11. 1920.

⁶³ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Zápis ze schůze kuratoria, 11. 9. 1920.

⁶⁴ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 62.

zpráv z Českodubsku“ a oddíl obrazový, „jenž sbírá materiál k pořádání občasných výstav k oslavám památných dnů historických a literárních.“⁶⁵

Knihovníkem muzea byl Václav Havel, který byl rovněž správcem oddílu K. Světlé. Vedl i oddělení národopisu. Základní „stavební kameny“ této sekce představovala pětice malovaných skříní, dva selské stoly s židlemi, dva exempláře malovaných truhel, dvě kolébky, sbírka obrazů na skle, staré kuchyňské a lnářské náradí, sbírka nádobí, sedm skříní výšivek (Havel získal mj. i kolekci oděvních součástek učitele Adama, respektive to, co z ní zůstalo zachováno), skříňka lidové psané literatury a kraslic, sbírka fotografií lidových staveb. Nechyběl zde ani tkalcovský stav.⁶⁶

V archivu byl soustředěn především listinný (zvláště vyhláškový) materiál týkající se světové války. Postupně se rozrůstal o dokumenty týkající se politického a spolkového života kraje. V oddílu archeologie se nacházely předměty z odkazu K. Holuba, sbírky prehistorické (drobné nálezy z okolí Českého Dubu), sbírka zbraní a mincí.⁶⁷ „Oddíl legionářský shromažďuje památky na náš zahraniční odboj, legionáři domácími přinesené (i v reprodukcích), zvláště pak podobizny domácích legionářů a sbírá jejich paměti.“⁶⁸ Základ zoologického oddílu tvořila skříň vycpanin a skříň brouků a motýlů; oddíl botanický pak obsahoval domácí mechy a lišejníky, Holubův herbář aj. Velkou pozornost bezesporu zasluhovalo rodící se oddělení geologie a paleontologie. Jeho výstavba byla silně limitována nedostatkem nábytku, byla totiž vázána na koupi nové skříně, kde by bylo možné sbírkové předměty bezpečně uložit. Pouze za tohoto předpokladu mohlo muzeum pomýšlet na získání dvou význačných celků, které mělo předběžně bezplatně přislíbeno.⁶⁹ Jednalo se o srovnávací geologickou sbírku od pražského Národního muzea a především pak o tzv. Fendrychovu sbírku – životní dílo významného regionálního geologa a paleontologa Otakara Fendrycha.⁷⁰

Otakar Fendrych (1860 – 1945)⁷¹ sice profesně působil jako kantor, jeho celoživotní zálibou se však stala geologie. Soustavným studiem a neúnavným sběrem nerostů a hornin se v tomto oboru vypracoval ve vynikajícího znalce, uznávaného i ve vědeckých kruzích, což dokládají jeho osobní kontakty i četná korespondence s předními českými specialisty té doby

⁶⁵ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁶⁶ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁶⁷ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁶⁸ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁶⁹ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Rozpočet muzea na rok 1921, 11. 11. 1920.

⁷⁰ V některých textech bývá uváděn též jako **Oto**kar Fendrych.

⁷¹ Údaje o životě O. Fendrycha viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 115 – 116. EDEL, Tomáš. Otakar Fendrych a jeho geologicko-paleontologická sbírka. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1988, č. 21, s. 1 – 8. SLOUKA, Jiří. Dílo Otakara Fendrycha a geologie Podještědí. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1988, č. 21, s. 9 – 12.

(Václav Dědina, Cyril Purkyně). V roce 1921 byl přijat za dopisujícího člena nově ustaveného Geologického ústavu. Současně byl členem Přírodovědeckého sboru Národního muzea. Byl též odborným přírodovědeckým spolupracovníkem Památkového úřadu – právě díky této spolupráci se mu podařilo zabránit úplnému zničení unikátní Čertovy zdi.⁷² Výsledkem Fendrychovy trpělivé práce se kromě řady odborných článků stala především monumentální Geologická mapa turnovského a českodubského okresu, kterou později věnoval právě Podještědskému muzeu. Ústavu předal též rozsáhlou sbírku paleontologických nálezů o několika stech inventárních číslech. Mapa se stala majetkem muzea v roce 1923, další část Fendrychova daru (materiál srovnávací sbírky) v roce 1936.⁷³ Ve své době zcela ojedinělá kolekce položila základ moderních znalostí geologických poměrů v této oblasti a dodnes představuje jeden z největších pokladů Podještědského muzea.

Obdobná situace jako v sekci geologie a paleontologie panovala i v oddílu mineralogie (kolekce domácích křemenů a vápenců aj.). I sem bylo třeba nejprve zakoupit větší zasklenou skříň. Teprve pak mohlo muzeum získat obsáhlou kolekci nerostného materiálu typického pro zdejší kraj. Ta byla muzeu přislíbena učitelem J. Škodou. **Josef Škoda** (1892 – 1942) byl členem muzejního kuratoria od jeho vzniku a zůstal jím až do své tragické smrti; vedle daru své cenné mineralogické sbírky, získal pro muzeum též část knihovny K. Světlé.⁷⁴

Právě předměty upomínající život a tvorbu spisovatelky Karoliny Světlé dodnes tvoří stěžejní část sbírkového fondu Podještědského muzea. Získání pozůstalosti známé autorky rozhodně nebylo snadnou záležitostí a je zde třeba znovu vyzdvihnout roli řídicího Havla. Základ cenné sbírky, která ke konci roku 1922 obsahovala něco kolem tisícovky položek, představoval dar paní Čermákové-Slukové⁷⁵, který byl doplněn o dary od spisovatelky Elišky Krásnohorské a prosečského učitele J. Škody, který byl v příbuzenské vazbě k A. Čermákové-Slukové. Oddíl Karoliny Světlé počátkem 20. let obsahoval 35 jejích rukopisů (jak celé povídky, tak zlomky a dopisy), řadu korespondencí Světlé se současníky, rodinné listinné dokumenty, diplomy a adresy zaslané Světlé k 50. a 60. narozeninám. Dále stuhy z pohřebních věnců, sbírku fotografií dějišť jejích povídek a sbírku různých vydání jejích

⁷² Více o Čertově zdi viz. kapitola III. 4. Českodubské muzeum a ochrana památek v Podještědí.

⁷³ EDEL, Tomáš. Otokar Fendrych a jeho geologicko-paleontologická sbírka, s. 7 – 8.

⁷⁴ Po vystudování učitelského ústavu v Jičíně Škodu zastihla 1. světová válka. V té padl do ruského zajetí a vstoupil do čs. legií. S nimi se vrátil v roce 1919 domů. Poté nastoupil učitelskou dráhu a působil v Proseči pod Ještědem. V r. 1940 se zapojil do odbojové činnosti proti nacistickému Německu, v říjnu 1941 byl však zatčen a uvězněn. Zahynul 15. 8. 1942 v koncentračním táboře Osvětim. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 72, 116.

⁷⁵ Památky po K. Světlé odevzdávala A. Čermáková-Sluková muzeu postupně. První část pozůstalosti své tety věnovala muzeu v době jeho otevření, poslední v roce 1947.

děl.⁷⁶ Oddíl byl dobudován v roce 1921, kdy byl také prvně otevřen veřejnosti – vůbec poprvé mohli návštěvníci obdivovat památky po „básnířce Ještěda“ o svátcích v květnu a červnu toho roku.

Nejcennější části sbírek (oddíl K. Světlé, Fendrychova sbírka, část výšivek a vzácné části knihovny) byly muzeu dány do opatrování pouze podmíněně, a to za předpokladu, že tyto sbírky zůstanou trvale umístěny v Českém Dubu a nebudou převezeny jinam – po událostech roku 1938 tato podmínka představovala reálnou hrozbu rozvrácení sbírek.

III. 3. Problémy mladého muzea: finance a prostory

O stavu sbírek, aktuálních problémech a potřebách a vůbec o všech záležitostech dotýkajících se muzea jednali lidé okolo V. Havla na pravidelných schůzích muzejního kuratoria. Nad jiné důležitá byla tradičně poslední schůze správního výboru v daném roce, na níž bylo krom běžných záležitostí (zprávy správců sbírek, kontrola účtů, rozdělení dotací, diskuze o připravovaných výstavách atd.) jednáno také o rozpočtu na příští rok. V prvním roce existence nového muzea došlo k této schůzi 11. září 1920. Rozpočet na rok 1921 dosáhl výše deseti tisíc korun. Důvodem tak vysoké částky byly, jak taky jinak, nezbytné prostředky spojené s výdaji na zařízení nábytkové, protože „nedostatek skříní pro sbírky ochromuje právě nejvíce činnost správců musejních“.⁷⁷ Členy kuratoria byl tento rozpočet prezentován jako výjimečný, „zařizovací“. Obhajován byl tvrzením, že: „V příštích letech náklady značně klesnou, protože už se bude jednat jen o udržování a doplňování musea.“⁷⁸ Okresní správní komise v Českém Dubu ovšem přes všechny předložené argumenty povolila pouze poloviční sumu a i když v lednu 1921 městské zastupitelstvo schválilo ještě příspěvek 1 500 K, bylo to stále málo. Uhrazení uvedené částky bylo pro muzeum existenční nutností, proto se znovu rozběhl kolotoč žádostí o sebemenší finanční podporu od obcí, peněžních ústavů, spolků a institucí, který se každoročně opakoval. S velkým vypětím se nakonec podařilo potřebnou částku nashromáždit. Vítanou pomoc přitom znamenaly i subvence od ministerstva zemědělství a ministerstva školství, určené mj. na doplnění sbírek, pořízení inventáře či na zařízení selské síně podještědské. Státní podpory od obou ministerstev se muzeu dostalo i v příštích letech.⁷⁹

O rok později se však celá situace opakovala. Ani rozpočet na rok 1922 se nepodařilo

⁷⁶ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 63.

⁷⁷ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Zápis ze schůze kuratoria, 11. 9. 1920.

⁷⁸ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Zápis ze schůze kuratoria, 11. 9. 1920.

⁷⁹ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Rozpočet na rok 1922, 23. 11. 1921.

snížit a celková suma opět dosáhla výše 10 000 K. Potřeba co nejrychleji zachránit starý selský nábytek, dobudovat zoologické oddělení, nutnost neodkladného provedení fotografických prací pro záchranu hlavních typů lidových staveb – to byly jen některé důvody, pro které nemohl být seškrtnán. Z okresního rozpočtu žádalo kuratorium uhrazení alespoň poloviny dané částky, s tím, že tu druhou se snad podaří uhradit z darů. Po ujištění, že v příštích letech náklady značně klesnou, protože už se opravdu bude jednat jen o udržování a doplňování muzea, okresní správní komise částku 5 000 K povolila.⁸⁰

Po dlouhou dobu patřila k nejtěživějším problémům dubských muzejníků též otázka prostorového zabezpečení – samostatnou kapitolu v tomto směru představuje několikeré přemísťování sbírek v době 2. světové války. Zajištění důstojných prostor, kterých by mohl ústav užívat trvale, bylo zdlouhavou a náročnou anabází a definitivně bylo naplněno vlastně až v roce 1945, kdy se podařilo získat objekt tzv. Blaschkovy vily, která je sídlem muzea dodnes.

Oddíl K. Světlé byl původně umístěn v přízemní radnice, podle zprávy V. Havla to ale zrovna ideální prostředí nebylo: „*Dosavadní místnosti tohoto oddílu, v nichž umístěna je i musejní knihovna (a rovněž archiv), nedovolují část památek po K. Světlé vůbec vystaviti a těsnost prostoru znemožňuje otevření této části muzea hromadným návštěvám.*“⁸¹ Ostatní oddíly byly soustředěny v zastupitelské zasedací síni. Rychle rostoucí sbírky však způsobily, že tyto prostory brzy nestačily. Situace se zlepšila zkraje roku 1923, kdy ústav získal do svého užívání dvě větší místnosti v prvním poschodí domu naproti české měšťanské škole (dům čp. 44./I), kam byly následně přemístěny sbírky historické a národopisné. V roce 1924 však nastala další komplikace – radniční prostory, které doposud sloužily muzeu, získala pošta. Následoval proto další přesun. Sbírkový oddíl K. Světlé byly přemístěny do dvou pokojíků nového obecního domu, které muzeum získalo jako dočasnou náhradu. Ale ani to zdaleka nebyla jejich konečná stanice.

I ve druhé polovině 20. let muselo muzeum své sbírky opakovaně stěhovat, bezvýhodnost situace dokládá záznam z roku 1925: „*Trýzeň z neustálého stěhování a vzniklý z toho zmatek jsou vsutku už takové, že nadobro podlamují chuť k práci. Kdyby se nepodařilo získat pro museum místnosti dostatečné a stálé, nebylo by pak už opravdu naděje, že by kdy bylo možno u nás museálně pracovat.*“⁸² Nakonec až počátkem 30. let došlo k soustředění převážné části sbírek do prostor okresních domů č. 13. a 14 – zdálo se, že po patnáctiletém

⁸⁰ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Zápis ze schůze kuratoria, 12. 11. 1922.

⁸¹ HAVEL. Okresní museum Poještědské, s. 64.

⁸² Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Zápis ze schůze kuratoria, 6. 9. 1925.

harcování z místa na místo, čeká muzejní památky konečně klid. Přišel však podzim 1938 a vše bylo jinak.

III. 4. Českodubské muzeum a ochrana památek v Podještědí

Od doby založení spočíval nedocenitelný význam nové instituce v práci vynaložené na záchranu regionálních památek. Neutuchající činnost v této oblasti dokazují opakované žádosti s návrhy na ochranu řady ohrožených objektů, adresované Státnímu památkovému úřadu v Praze či konzervátorskému oddělení ministerstva školství a národní osvěty. Konkrétní krok v tomto směru představuje například žádost z června 1921, aby byl pro zdejší krajinu ustanoven konzervátor pro přírodní památky, ve které mj. stojí: „*Sám Ještěd a s ním i celé Poještědí vyniká v ohledu přírodních památek nejen jako celek, ale jsou zde i některé jednotlivosti hodné ochrany, ze všech kategorií přírodních památek.*“⁸³ Dále se zde dočítáme, že pro oblast Turnovska a Semilská sice jako konzervátor působil profesor Šimák, jeho oborem ale byly jen památky historické, zatímco: „*U nás pak je zvláště třeba konzervátora vybraného z činitelů místních, který krajinu dobře zná.*“⁸⁴

Ochranářské úsilí muzejního sboru se netýkalo jen památek přírodních (zde se jednalo hlavně o ochranu památných stromů), ale zcela přirozeně též památek souvisejících s pobytem a literární činností K. Světlé v Podještědí (dějiště jejích povídek a románů jako např. skalní obydlí „Skalákovna“). Opomenuty nezůstávaly ani památky geologicky významné. Na obsáhlém seznamu přiloženém k žádosti, jenž byla památkovému úřadu předložena v únoru 1921⁸⁵, tak byly uvedeny objekty jako vrchol kopce Horky u Javorníku, pískovcová „Hrubá skála“ v Proseči pod Ještědem nebo tzv. Čertova zeď – třetihorní čedičový skalní útvar nacházející se přibližně 4 km západně od Českého Dubu. Právě za záchranu této „zdi“ svedli dubští muzejníci dlouhý a těžký boj.⁸⁶

Čertova zeď⁸⁷, která je vůbec nejstarší chráněnou lokalitou v oblasti Ještědí, představuje unikátní geologický jev světového významu. Původní zhruba 20 km dlouhá zeď z čediče vznikla v linii Bezděz – Světlá pod Ještědem utuhnutím čedičové vyvřeliny v pískovcové trhlině. Působením vnějších činitelů byl měkký pískovec odnesen a světlo světa spatřila velmi pravidelná „zeď“ seskládaná z vodorovných čedičových sloupků (hranolů), na

⁸³ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Žádost na ochranu památek, 13. 6. 1921.

⁸⁴ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Žádost na ochranu památek, 13. 6. 1921.

⁸⁵ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Ochrana památek v Poještědí, 1. 2. 1921.

⁸⁶ HAVEL, Václav. Ochrana památek na Českodubsku. In *Od Ještěda k Troskám* 1, 1922 – 1923, č. 1, s. 15 – 16.

⁸⁷ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 12 – 13. HAVEL, Václav. Pověsti o Čertově zdi. In *Od Ještěda k Troskám* 12, 1933 – 1934, s. 30 – 31. ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 20, 22, 162.

jiných místech označovaných též jako varhany. Pro svou pravidelnost a snadnou odlučnost byly však sloupky záhy hojně využívány jako stavební materiál (od 19. století se čedič z Čertovy zdi uplatňoval zejména při stavbě silnic) a tak se zeď, 2 metry široká a 15 metrů vysoká, postupně snižovala. Do dnešních dní se z ní dochovalo pouze 1 600 metrů dlouhé torzo – největší díl (12 m dlouhý a 10 m vysoký) bývá označován jako Čertův stolec.

Čertova zeď odjakživa vzbuzovala fantazii podještědských horalů. Vyprávěla se o ní pověst o sázce čertů z Ještědu se sedlákem ze Zábrdí. Čerti se zavázali – pochopitelně za cenu sedlákovy duše – vybudovat od setmění do prvního kohoutího zakokrhání zeď od Ještěda k Bezdězu. Málem se jim to podařilo, ale sedlák těsně před dokončením jejich díla napodobil kokrhání, které vzbudilo kohouty v okolních vsích, a ti ještě před rozedněním svými hlasy přivítali nový den. Čerti prohráli a z kraje odtáhli. Poslední fůru kamení, kterou na stavbu ještě nesli, prý vzteky vysypali do kraje, a tak vznikl u Světlé nezvykle špičatý vrchol Horky. Pravidelný tvar sloupků zdi byl důvodem, proč se o ní často hovořilo jako o lidském díle. Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české* dokonce uvádí, že zeď dal postavit přemyslovský kníže Mnata, aby ochránil Podještědí před barbary. Protože se směr Čertovy zdi víceméně kryl s linií jazykové hranice, oddělující ještě v 1. polovině 20. století vesnice s českým a německým obyvatelstvem, byla někdy prezentována jako dílo Čechů, kteří chtěli bránit pronikání Němců do nitra své země. Zajímavostí je i to, že ve zdi byla nedaleko Smržova proražena brána⁸⁸, u níž lupiči z Kotle přepadali pocestné. Brána existovala ještě roku 1850, i když již bez horní klenby. Bezohlednou těžbou byla nakonec úplně zničena, stejně jako převážná část zdi. O zachování alespoň posledních zbytků (konkrétně část mezi obcemi Kotel a Smržov) se zasloužilo právě Podještědské muzeum.

Národní přírodní památkou byla Čertova zeď vyhlášena až v polovině 60. let 20. století. Přitom Otakar Fendrych upozorňoval na nutnost její ochrany prostřednictvím svých článků již v roce 1916. Danou problematikou se následně zabývala i německá, anglická či japonská odborná literatura. Snahy muzea o záchranu zdi prostupovaly celá 20. léta.⁸⁹ Obtíže s dosažením ochrany zdi jsou častým tématem tehdejší Havlovy korespondence: „*Jsou to samé průtahy a než-li budeme moci o vlastnictví jednati, bude Čertova zeď u všech čertů zničená.*“⁹⁰ První výraznější výsledek se dostavil na přelomu 20. a 30. let. V roce 1929 poskytlo ministerstvo školství finanční prostředky na vykoupení zbylého torza zdi od

⁸⁸ V místech tzv. brány byl kolem roku 1300 uložen unikátní poklad asi tří set lužických brakteátů, objevený v r. 1911. Dochovaných 33 mincí je od roku 1946 uloženo ve sbírkách Podještědského muzea. Viz. EDEL. *Československo*, s. 134.

⁸⁹ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928.

⁹⁰ Slova předsedy muzejního kuratoria Josefa Hobelanta v dopise adresovaném V. Havlovi v lednu 1932. Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, 13. 1. 1932.

soukromých majitelů – muzeu byla za tímto účelem přidělena dotace ve výši 6 000 Kč. Z této částky byla v roce 1932 odkoupena část zdi v délce cca 75 m spolu se dvěma metry širokým pozemkem po obou stranách zdi. Vykoupená část se stala majetkem Podještědského muzea, respektive majetkem zastupitelského turnovského okresu.⁹¹ „*Koupě byla uzavřena s podmínkou, že ve vykoupené části nebude lámán kámen, že zeď zůstane provždy zachována a že jakákoliv dispozice může se dít jen za souhlasu Památkového úřadu.*“⁹² Vykoupená část byla v držení muzea do roku 1938. Poté, co se muzeum po okupaci Sudet vystěhovalo na Turnovsko, převedli nacisté zeď do majetku města Český Dub. Muzeum později o její zpětné převedení již neusilovalo.⁹³ V roce 1948 vyhlásil Zemský národní výbor Čertovu zeď za přírodní rezervaci chráněnou státem. Národní přírodní památkou se stala roku 1964. Předmětem ochrany jsou vystupující zbytky čedičové žíly, vyplňující trhlinu v pískovcích.

Úsilí o záchranu Čertovy zdi představuje pouze ukázkou ochranné činnosti Podještědského muzea. Další kapitoly v této oblasti tvoří například jednání o ochraně přírodních památek na sychrovském velkostatku Dr. Alaina Rohana z let 1923 – 1924, nebo boj o státní subvence na opravu chátrající kapličky známé z románu Světlé „Kříž u potoka“ (kaplička z roku 1723 umístěná v Domaslavicích u Českého Dubu).⁹⁴ Ve 30. letech to bylo pro změnu jednání o památné studně ve Vesci, kterou se sice jako celek zachránit nepodařilo, zachovány však zůstaly alespoň její části – rumpál i s hrazením. Později pak např. boj o záchranu bývalého Mužákova statku – rodiště manžela Karoliny Světlé.

⁹¹ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1935, 10. 1. 1936.

⁹² Archiv PM, karton Museum – spisy 1954, Čertova zeď (č. j. 113/54), rok 1954.

⁹³ Archiv PM, karton Museum – spisy 1954, Čertova zeď (č. j. 113/54), rok 1954.

⁹⁴ Autor neuveden. Ochrana památek v Poještědí. In *Od Ještěda k Troskám 2, 1923 – 1924*, č. 4, s. 111.

IV. VÝVOJ MUZEA OD DRUHÉ POLOVINY DVACÁTÝCH LET

Na úvod této kapitoly několik důležitých momentů ze života Českého Dubu ve 20. letech minulého století. Ve volbách do obecních zastupitelstev v srpnu 1920 získali nejvíce hlasů zástupci sociálních demokratů, volby o pět let později vyhrála Československá strana socialistická. Na město začaly postupně dopadat citelné sociální a hospodářské problémy, zapříčiněné zejména likvidací zdejších textilních podniků. V roce 1930 tu žilo 3 177 obyvatel (2 359 Čechů a 818 Němců), tedy o 252 méně než při sčítání lidu v roce 1921. Tento úbytek byl způsoben převážně odchodem německého obyvatelstva. Na základě správní reformy z roku 1928 došlo ke zrušení dubské okresní správní komise – Český Dub byl převeden pod okresní úřad v Turnově. Od roku 1930 bylo město stíháno důsledky těžké hospodářské krize, navíc se zde opět začaly přiosťřovat národnostní rozpory.⁹⁵

IV. 1. Dopady správní reformy z roku 1928 na Podještědské muzeum

Podještědské muzeum představovalo od doby svého založení významné centrum kulturního života celého Československa. A oblast kultury se i přes zmíněné hospodářské a sociální obtíže rozvíjela i nadále velice slibně – a to především právě díky muzeu. Důležitým počinem v tomto směru bylo určitě i založení regionalistického sborníku *Od Ještěda k Troskám* (1922). Opomenout nelze ani kulturní působení okresního osvětového sboru, Sokola a dalších spolků.⁹⁶

Jak dokládá pohled do inventářů, zpočátku skromné sbírky se rychle rozrůstaly, a to zejména zásluhou darů místních občanů. V roce 1925 muzeum vykazalo přes 7 000 položek, o rok později stoupl počet inventárních čísel na více jak 9 000, v roce 1927 už to bylo 10 519 čísel.⁹⁷ Obsáhlé seznamy přírůstků, pochopitelně i se jmény dárců, byly pravidelně uveřejňovány na stránkách sborníku *Od Ještěda k Troskám*. Odtud se dovídáme, že v letech 1924 – 1926 se sbírkový fond Podještědského muzea rozrostl například o nejrůznější listiny z doby válečné, pluh z roku 1815, lidové malované nádoby a nábytek, historické mince a

⁹⁵ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 69.

⁹⁶ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 66 – 68.

⁹⁷ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928.

bankovky či část kávového servisu K. Světlé.⁹⁸ Mezi zvlášť ceněné kusy patřil kompletní archiv a knihy protokolů dubského Hospodářského spolku, herbář bývalého českodubského učitele Zdeňka Šlechty, „*obsahující vzorně sušené rostliny z Českodubsku*“⁹⁹, či opis urbáře dubského panství z konce 16. století: „*Museu v Českém Dubě dostalo se znamenitého daru: p. Jos. Voborník, farář ve Vlastibořicích, pořídil pro ně opis urbáře českodub. panství dle originálu urbáře panství Dubu, Frydštejna a Osečné, uloženého na Sychrově.*“¹⁰⁰

O hospodaření se svěřenými prostředky vypovídá přehled příjmů a výdajů. V letech 1925 a 1926 si muzeum vedlo vcelku obstojně: v roce 1925 činily jeho příjmy 4 585 Kč (z toho podstatná část – 4 000 Kč – putovala z okresní pokladny), výdaje se pohybovaly ve výši 3 416 Kč. O rok později tomu bylo následovně: příjmy 5 100 Kč (3 000 Kč daroval okres, 1 500 Kč město), vydání 1 611 Kč. V roce 1927 nebyla konečná bilance až tak optimistická: kolonka příjmů vykazovala částku 3 500 Kč, náklady však byly téměř dvojnásobné (5 945 Kč).¹⁰¹ Pro detailnější pohled na chod muzea ve druhé polovině 20. let bohužel nemáme dostatek záznamů, pramenný materiál pro toto období je značně kusý.

Poměrně důležité změny pro Český Dub přinesla správní úprava z roku 1928. Reforma, která vedla ke zrušení českodubské okresní správní komise, jejíž agenda byla nově přenesena na okresní úřad v Turnově, ovlivnila život města spíše negativně. Nepříznivý dopad měla rovněž na chod Podještědského muzea. To bylo původně zřízeno dubskou okresní správní komisí jako okresní ústav samosprávného okresu českodubského. Poté, co byly samosprávné okresy zmiňovanou reformou zrušeny, stalo se Podještědské muzeum majetkem okresu turnovského.¹⁰² Nejcitelněji se tato změna promítla v jeho financování – peněžní možnosti ústavu se značně zmenšily.

Ještě na základě usnesení okresní správní komise v Českém Dubu byl dne 18. 10. 1928 založen „Fond pro udržování Okresního musea v Českém Dubě“, jemuž byly věnovány cenné papíry v celkové nominální hodnotě 45 000 Kč. Cenné papíry fondu byly uloženy v dubské záložně a úroky z nich plynoucí náležely muzeu.¹⁰³ V letech 1929 – 1930 hradilo muzeum

⁹⁸ HAVEL, Václav. Okresní museum v Českém Dubě: Výkaz přírůstků sbírek. In *Od Ještěda k Troskám* 3, 1924 – 1925, č. 3, s. 61 – 62. HAVEL, Václav. Výkazy darů Okres. museu v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 4, 1925 – 1926, č. 1, s. 31.

⁹⁹ HAVEL, Václav. Výkazy darů Okres. museu v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 4, 1925 – 1926, č. 1, s. 31.

¹⁰⁰ HAVEL, Václav. Urbář českodubského panství z r. 1590. In *Od Ještěda k Troskám* 3, 1924 – 1925, č. 2, s. 62.

¹⁰¹ Archiv PM, karton Museum 1914, 1919 – 1928, Revize účtů, rok 1927.

¹⁰² Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o právním postavení musea a jeho sbírek a odstěhování musea, rok 1939.

¹⁰³ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Úroky z fondu na vydržování Okresního musea v Českém Dubě, 24. 3. 1931.

nutné výdaje ještě z úspor let dřívějších, výnosy cenných papírů, které tehdy dosáhly výše okolo 5 500 korun, byly poprvé užity v roce 1931. V dalším období už byly úroky muzeu vypláceny automaticky každého půlroku – vždy ke dni 30. června a 31. prosince.¹⁰⁴

V souvislosti s prováděnou reformou byla řešena také otázka uložení příslušných archiválií. Na červencové schůzi okresního výboru v Turnově bylo jednáno o převzetí archivů zrušených samosprávných okresů českým Zemským archivem v Praze. Podještědské muzeum požádalo, aby byl archiv zrušeného dubského okresu uložen v jeho prostorách. Argumentovalo přitom tím, že převezení archivu do Prahy by znamenalo ochuzení kraje o důležitý pramenný materiál k dějinám místní samosprávy. Okresní úřad v Turnově nakonec rozhodl, že: „*Tento archiv bude ponechán v nynější okresní registratuře potud, pokud stačí pro něj místo a až objeví se potřeba jeho uschování jinde, bude jednáno se správou městského musea v Turnově a Poještědského okresního musea v Čes. Dubě o jeho umístění v těchto museích.*“¹⁰⁵

Nová reforma s sebou přinesla i řadu otázek týkajících se vnitřního chodu muzea (např. kdo bude za současných poměrů jmenovat muzejní kuratorium – zda okresní zastupitelstvo v Turnově samo, nebo okresní komise v Českém Dubu, která byla povolána ke správě majetku bývalého samosprávného okresu) a vynutila si úpravy dosud platných stanov.¹⁰⁶

Jak již bylo uvedeno v předešlé kapitole, na přelomu 20. a 30. let se vystupňovaly snahy dubských muzejníků o záchranu Čertovy zdi – poté, co se naskytl možnost odkoupit nejdelší a nejvyšší zachovalý kus zdi od jeho původního majitele Fr. Bradáče, obrátil se V. Havel na úřad památkové péče v Praze s návrhem na její ochranu.¹⁰⁷ Z nových přírůstků sbírkového fondu stojí za zmínku např. část pozůstalosti spisovatele Bohdana Kaminského (překlady, jeho vlastní díla, rukopisy aj.), která byla literárnímu oddělení darována v roce 1929.¹⁰⁸

Na rok 1930 připadlo sté výročí narození Karoliny Světlé, což pochopitelně znamenalo významnou událost pro celé Podještědí.¹⁰⁹ V této souvislosti přichystalo muzeum

¹⁰⁴ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Úroky z fondu Okresního musea v Českém Dubě, 20. 5. 1931.

¹⁰⁵ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Uložení okresního archivu, 13. 12. 1929.

¹⁰⁶ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Usnesení okresní komise českodubské, 4. 5. 1931.

¹⁰⁷ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Ochrana Čertovy zdi u Smržova, 13. 9. 1929. K tomu též HAVEL, Václav. Výkup části Čertovy zdi. In *Od Ještěda k Troskám* 12, 1933 – 1934, s. 31.

¹⁰⁸ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Dary Konstantina Buška z pozůstalosti Bohdana Kaminského, září 1929.

¹⁰⁹ Památce Světlé bylo věnováno i zvláštní dvojčíslo sborníku *Od Ještěda k Troskám* 8, 1929 – 1930, č. 7 a 8 – články *Karolina Světlá a Slované* (A. Čermáková-Sluková), *Krajinomalba v ještědských románech K. Světlé* (L. Kaválová), *Karolina Světlá v Podještědí* (V. Havel) a další.

řadu speciálních akcí, jednou z nich bylo i zbudování pomníku oblíbené spisovatelky ve Světlé pod Ještědem. Slavnostní odhalení pomníku, konané v režii světelské Hospodářsko-čtenářské besedy, bylo provedeno 12. července 1931. Do programu slavnosti bylo zařazeno též uspořádání výstavy v místní škole. V této záležitosti se Beseda obrátila na muzeum s žádostí o propůjčení vhodných upomínek (fotografie, dopisy atd.). Výstavku měl na starosti V. Havel, který ve Světlé od září 1930 působil jako řídící učitel.¹¹⁰

Pomník Světlé od hořického sochaře Josefa Bílka byl umístěn při levé straně kostela. Pro obec to byla mimořádná událost a zároveň příležitost vzdát čest autorce, která Podještědí tolik proslavila. Slavnostního odhalení se zúčastnilo na pět tisíc lidí. Vybrané vstupné prý tvořily mince o celkové váze 26 kilogramů, které byly druhý den odváženy do záložny na vozičku. Za druhé světové války byla socha zabavena a po uskladnění v libereckém šrotišti měla být roztavena, zde ji kupodivu zachránil majitel sběrný Adalbert Rohn, který raději do šrotu pro válečné účely poslal bustu Josefa II.¹¹¹

IV. 2. Finanční situace muzea. Stěhování sbírek do nově získaných prostor

Nebýt tragického vyústění roku 1938, lze 30. léta 20. století, a zejména pak jejich první polovinu, hodnotit jako relativně klidné a příznivé období, ve kterém muzeum dosáhlo řady úspěchů. Největším bylo bezesporu zajištění tolik potřebných a dlouho hledaných prostor, zdařilé byly i oslavy patnáctiletého jubilea. Za projev uznání ze strany města lze považovat předání cenného městského archivu do správy muzea. Úspěšná činnost dubských muzejníků měla být korunována velkolepou výroční výstavou Karoliny Světlé.

Ani tradičně ožehavá otázka finančního zajištění nebyla tehdy tak palčivá jako v letech předešlých. To bohužel platilo pouze do roku 1935, který udělal dubským, a to doslova, čáru přes rozpočet. Muzeum užívalo výnosů muzejního fondu, jehož úroky mu byly pravidelně poskytovány. Na ústav nezapomínala ani Okresní hospodářská záložna, která patřila k jeho předním příznivcům od samého počátku. Poměrně stabilní finanční situaci ale radikálně nabořila zpronevěra peněz na českodubské radnici. Město samo se následkem defraudace dostalo do vážných potíží, takže hned zkraje roku 1935 doputovalo z městského úřadu nemilé oznámení, že: „*Příspěvek, který Vám obec každoročně poskytovala, nemůže se Vám*

¹¹⁰ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Odhalení pomníku K. Světlé ve Světlé pod Ještědem, 7. 5. 1931. HAVEL, Václav. Pomník Karoliny Světlé. In *Od Ještěda k Troskám* 10, 1931 – 1932, s. 92.

¹¹¹ ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí*, s. 132.

v dohledné době již vypláceti.“¹¹² Muzeum, které tím ztratilo pravidelný roční příjem 1 200 korun, se tehdy s žádostí o pomoc obrátilo na všechny finanční ústavy z města i okolí. Svými dary přispěly např. Kampelička Vlastibořice (200 Kč), Městská spořitelna (200 Kč), českodubská Záložna „Včela“ (20 Kč) nebo Kampelička ze Světlé pod Ještědem (100 Kč).¹¹³ Díky přízni těchto i dalších institucí se podařilo vybědnout z nejhoršího. Situace ale zůstávala napjatá, takto ji vylíčil zápis z roku 1936: „*Museum užívá dále výnosu cenných papírů svého musejního fondu. Snížení úrokové míry a nemožnost získání podpory města Čes. Dubu, uvedla museum do těžkých nesnází finančních, takže musilo úplně omeziti nákup předmětů museálních o odběr časopisů vědeckých na míru nejnútnejší. Obrátilo se proto opět letos na finanční ústavy okresu. ... Celkem na darech získáno 855 Kč. Finanční stav přesto zůstává velmi stísněný, neboť po zaplacení pojistek a jiných nutných platů zůstávají nepatrné obnosy na vlastní rozšiřování a úpravu sbírek. Tak např. nelze vůbec zakoupiti hasících přístrojů, kterých by (3) bylo velmi potřebí k zabezpečení sbírek, museum nemůže dále provést úpravu spodků výstavních skříní pro umístění části knihovny do oddílu K. Světlé, čímž by bylo velmi odlehčeno místnosti knihovny, kde strop je nadmíru zatížen uloženými tam archivními krabicemi a knihovnou.*“¹¹⁴ V podobném duchu se nesly i výroční zprávy z let 1937 a 1938. Podzim 1938 však dubské postavil před mnohem vážnější krizi.

Jak již bylo zmíněno, od prvních dnů své existence se muzeum potýkalo rovněž s problémem prostorového zabezpečení. Snaha zajistit odpovídající, pokud možno stále a důstojné zázemí, se podobala boji s větrnými mlýny. Problém se navíc stupňoval úměrně s tím, jak exemplářů ve sbírkách přibývalo. Sbírkové celky byly roztříštěny na několika místech a předměty trpěly neustálým přenášením z místa na místo. Ve 30. letech se přeci jen začalo „blýskat na časy“. Na jaře 1932 muzeum bezplatně získalo pro své potřeby nově vymalovanou místnost v okresním domě číslo 13/III. Prostory bývalé kanceláře okresního tajemníka byly určeny k pořádání výměnných výstavek a zřízení okresní čítárny (její provoz měl na starosti Okresní osvětový sbor).¹¹⁵ V příštím roce dostalo muzeum do užívání i právě uvolněné místnosti vedlejšího okresního domu (čp. 14/III). K oficiálnímu převzetí těchto místností (konkrétně se jednalo o prostory zasedací síně, bývalé úřadovny okresního starosty

¹¹² Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Rozhodnutí o zastavení výplaty subvencí, 25. 1. 1935.

¹¹³ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1935, 10. 1. 1936.

¹¹⁴ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1936, 31. 12. 1936.

¹¹⁵ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Propůjčení místnosti býv. okres. tajemníka v okres. domě čp. 13/III, 24. 5. 1932.

a místnosti po okresním ústavu práce) došlo na konci ledna 1934.¹¹⁶ Teprve nyní, po více jak deseti letech, bylo možné soustředit převážnou část sbírek do jednoho místa – horní patra obou domů byla vzájemně propojena dřevěnou pavlačí. Stěhování a nová instalace sbírek byly časově hodně náročné, po celý rok 1934 proto zůstalo muzeum uzavřeno. Do budovy tzv. velkého okresního domu (tj. čp. 13/III) byla přenesena knihovna, archiv, oddíl Světlé a oddíl poještědských rodáků (na jejich původní místo, tedy do tzv. malého okresního domu – bývalé stravovny, byly hned nato přemístěny oddíly národopisný a historický, umístěné dosud v továrním domě čp. 44/III; najaté místnosti továrního domu poté zaplnily sbírky přírodopisné a turisticko-fotografické). „Do nového zařízení nábytkového investovalo muzeum značné obnosy, ušetřené z rozpočtů minulých let, takže sbírky budou (kromě obrazů) téměř úplně ve vitrínách. Zároveň se provádí úprava zatemnění historických a literárních oddílů, aby sbírky netrpěly denním světlem v době, kdy nebudou otevřeny.“¹¹⁷ Ještě ani při znovuotevření muzea v létě 1935 nebyly všechny práce spojené s přestavbou muzea hotové. Finální úprava sbírek byla dokončena až o rok později. Zdálo se, že po patnáctiletém harcování z místa na místo, čeká muzejní památky konečně klid.

V době stěhování nabyla na aktuálnosti otázka dalšího osudu historicky cenného písemného materiálu k dějinám města. Muzejní knihovna i archiv byly dosud umístěny v přízemí radnice a správce těchto oddílů Havel se staral zároveň i o archiv města, který zde byl také uložen. Nyní hrozilo, že starý městský archiv zůstane bez správy. Muzeum však přišlo s nabídkou, že na oplátku za propůjčené prostory bude pečovat o městské archiválie i nadále, protože jak v oficiální žádosti zdůvodnil V. Havel: „*Tím by žádoucí jednota obou archivů zůstala zachována a zajímavé listiny z městského archivu mohly by býti vystavovány ve výměnných výstavkách musea v okresním domě.*“¹¹⁸ K formálnímu převzetí došlo v červnu 1935. Se souhlasem místních zastupitelů získalo muzeum starý městský archiv (1569 – 1866) jako depozitum; to znamenalo že archiválie zůstávaly i nadále výhradně majetkem města. Zároveň byly převzaty staré městské knihy a další materiál. Archiv byl přenesen neuspořádaný, během roku se podařilo materiál urovnat alespoň podle let, na řádnou inventarizaci a katalogizaci prozatím nebyl čas. Nejstarší a nejvzácnější památky byly uloženy ve staré železné pokladně, část archiválií byla vystavena.¹¹⁹

¹¹⁶ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Převzetí místností v okres. domech č. p. 13/III a 14/III, 29. 1. 1934.

¹¹⁷ HAVEL, Václav. In *Od Ještěda k Troskám* 12, 1933 – 1934, s. 29 – 30.

¹¹⁸ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Žádost o povolení zasedací síně pro schůze okresu, městský archiv, 2. 7. 1933.

¹¹⁹ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1936, 31. 12. 1936.

IV. 3. Patnáct let muzea v Českém Dubě a přípravy na výstavu Karoliny Světlé

Poté, co se muzeum zabydlelo na nové adrese a reinstalace muzejních oddílů byla víceméně hotová, nastal čas oslav. Ke znovuzpřístupnění sbírek došlo v neděli 16. června 1935 a bylo spojeno s oslavami patnáctiletého výročí založení muzea. Jako slavnostní řečník při této události vystoupil profesor Univerzity Karlovy Josef Vítězslav Šimák. Takto na vzácný moment vzpomínal V. Havel: *„Ocenění významu musea z úst autority vědecké a vzácného historika kraje nejenže stalo se posilou sboru musejních správců k další práci, ale působilo také zvláště v širokých vrstvách občanstva a projevílo se ve zvýšeném zájmu o sbírky a v nových darech museu.“*¹²⁰

Zpráva o této události nechyběla samozřejmě ani na stránkách sborníku *Od Ještěda k Troskám*: *„Museum Karoliny Světlé v Českém Dubě otevíralo 15. června t. r. (zde došlo k tiskové chybě, správně je datum 16. 6.) své sbírky, přeložené do Okresního domu a připomínalo zároveň 15 let své činnosti. Ke slavnosti sešlo se hojně domácího obyvatelstva i hostí. Písemně projevíly účast: Ministerstvo školství a nár. osvěty, Památkový úřad, Masarykova universita v Brně, Filosofická fakulta v Brně, Svaz museí, Národní museum v Praze, Museum v Litomyšli, v Bělé p. B. a mn. j. Za museum turnovské blahopřál k vykonané práci prof. Dr. J. V. Šimák. – 15 let není tak dlouhá doba. Je-li museum českodubské tak skvěle vybudováno, je nutno ten krátký čas znásobiti velikou láskou a pílí těch, kdož pomáhali. Jednatel musea, říd. uč. V. Havel má těchto vlastností vrchovatou míru. Něco z toho, co říkal o svém museu: Máme povinnosti ke své minulosti jako ke své přítomnosti. Chceme zachytiti všechno, co u nás bylo a žije. – Na konec přednesl prof. Dr. J. V. Šimák ukázky z dějin města z doby vévody frýdlantského.“*¹²¹

Vstup do expozic Podještědského muzea byl i nadále bezplatný. Muzeum bylo otevřeno každou první a třetí neděli v měsíci, vždy od května do října. *„V chladné době musily býti sbírky uzavřeny a pracovalo se pouze v knihovně, kterou je možno vytápěti.“*¹²² Pokud počasí muzejníkům přálo, otevřely se dveře muzea už v dubnu. V roce 1935 se kvůli reinstalaci sbírek začínalo naopak až v půli června. Zájemci, kteří si pro svou návštěvu zvolili čas mimo vymezenou dobu, museli ale za prohlídku zaplatit. Naproti tomu zdarma přístupné byly všechny výměnné výstavy konané v prostorách radnice a od roku 1935 rovněž v menší místnosti okresního domu 13/III. Pro pořádání těchto časově omezených akcí mělo muzeum

¹²⁰ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, List ze dne 20. 7. 1935.

¹²¹ Autor (šifra OLÁ). Museum Karoliny Světlé. In *Od Ještěda k Troskám* 13, 1934 – 1935, s. 176.

¹²² Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1936, 31. 12. 1936.

v zásobě nespočet různých novinových výstřižků, knih a obrazů. Krátkodobé výstavy upomínaly na význačná historická data a známé osobnosti ze světa politiky, literatury, hudby či výtvarného umění. Například v lednu 1935, u příležitosti stého výročí vzniku československé státní hymny, to byla výstava Škroupova a Tylova. Květen 1936 patřil životu a dílu K. H. Máchy, v létě se vzpomínalo na Františka Palackého a Karla Havlíčka. Výstavy v roce 1937 připomněly pány Jana Herbena, F. X. Šaldy, Jaroslava Vrchlického nebo hudebního skladatele Kajetána Tichého. Každoročně se pak opakovaly výstavy ke dni 28. října a výstavy T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. Památce prezidenta Masaryka byla věnována i velká posmrtná výstava v zasedací síni radnice v roce 1937.¹²³

Zcela výjimečnou a ojedinělou událostí, která by svým významem daleko přesahovala hranice regionu, se měla stát „Veliká výstava Karoliny Světlé“, naplánovaná u příležitosti 110. výročí jejího narození na rok 1940. Podnět k jejímu konání vzešel od pracovníků Podještědského muzea a členů okresního osvětového sboru: „*Kulturní poslání výstavy vidíme v tom, že Poještědí oživí památku velké spisovatelky, která milovala jeho lid i kraj. Výstava také probudí pozornost k zapomínanému kraji pod Ještědem, přivábí do něho turisty i hosty a stane se základem k rozkvětu hospodářskému, kulturnímu i sociálnímu. ... Sbírký našeho musea jsou tak bohaté, že téměř celou výstavu vybudujeme jen z jejich bohatství, o němž se s uznáním vyslovili odborníci.*“¹²⁴ Tato myšlenka se setkala s nebývalým ohlasem a přípravy k uskutečnění výstavy se zvolna rozbíhaly.

První konkrétní úvahy o uspořádání takto rozsáhlého podniku spadají do roku 1936, výstava byla na pořadu jednání všech schůzí muzejního kuratoria. Na únorové schůzi plán výstavy představil František Křelina: „*Bylo by nutno zajistiti spolupráci všech kulturních korporací a spolků okresu, připravití okres po stránce turistické, bytové, dopravní aj., ale především také po stránce finanční, neboť možné finanční riziko výstavy nemohlo by museum samo převzítí. Výstava by vyžadovala nákladu přibližně 50 000 Kč, z čehož by bylo nutno zajistiti předem na finančních zálohách, které by v případě neúspěchu výstavy byly procentuelně sraženy, aspoň 20 000 Kč.*“¹²⁵ Na základě tohoto plánu svolalo muzeum na rok 1937 dvě mimořádné schůze, které už přímo vedly ke vzniku samostatného výstavního kuratoria. Výstavní, respektive přípravný výbor byl ustaven 30. května 1937. Jeho předsedou byl zvolen spisovatel a odborný učitel Fr. Křelina, jednatelem řídicí učitel Fr. Šelbický. Do funkce „budovatele“ výstavy byl jmenován Václav Havel. Výbor měl na starosti finanční

¹²³ K výstavám viz. Archiv PM – výše citované výroční zprávy z let 1935, 1936 a 1937.

¹²⁴ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Pozvánka do ustavující schůze přípravného výboru, květen 1937.

¹²⁵ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního muzea Poještědského v Českém Dubě za rok 1936, 31. 12. 1936.

stránku akce, otázku propagace a další náležitosti spojené s výstavou.¹²⁶

V muzeu se prakticky celý rok 1937 nesl v duchu příprav této výstavy. Jako správce oddílu Světlé s ní měl pochopitelně nejvíce starostí sám Havel. Účast muzea však spočívala výhradně v přípravách a odborném zajištění akce. „*Ostatní organizace výstavy nespadá do kompetence musea a provede ji zvláštní výstavní výbor. ... Kuratorium bude ve výstavním výboru zastoupeno všemi svými členy, ale finančních závazků nepřejímá, ani nebude samo pořadatelem výstavy, jen potřebné památky zapůjčí a výstavu provede, takže ani v případě deficitu by nebylo postiženo.*“¹²⁷ Pro finanční zajištění výstavy byl zřízen zvláštní „Fond Karoliny Světlé pro Museum v Českém Dubu“. Mezi prvními přispěvateli byly Raiffeisenova záložna „Včela“, okresní výbor v Turnově nebo turnovská hospodářská záložna. Finanční zálohy přislíbené jen za rok 1937 činily více jak jedenáct tisíc korun.¹²⁸

Organizaci výstavy byl zasvěcen i rok 1938. Takto o ní informoval tisk: „*Budovatel výstavy p. říd. uč. Havel ve své zprávě uvádí, že všechny síly a zájmy jsou nyní obráceny k výstavě, která nemá být pouhou snůškou papírů, nýbrž živým a pestrým obrazem života a díla K. Světlé. Na 1 000 čísel korespondence, balíky rukopisů, dokumentární obrazy, kresby a fotografie z různých míst, dějišť a osob, bohaté sbírky okres. musea v Čes. Dubě (jichž je zatím zapsáno na 4 100 čísel), tento bohatý materiál řádně prostudovaný a uspořádaný dá každému návštěvníku výstavy dokonalý obraz veliké ženy a ovzduší jejích románů a povídek.*“¹²⁹ Celá akce se vyvíjela více než slibně, obyvatelé Podještědí už se nemohli „velkého svátku své paní Karoliny“ dočkat. Přišel však podzim 1938 a dlouho připravovaný podnik vzal za své: „*Říjnovými událostmi ztratilo také museum možnost pořádati velikou výstavu K. Světlé v Českém Dubě v r. 1940, o níž už po dvě léta bylo jednáno a při níž celá veřejnost bývalého okresu českodubského slíbila spolupracovati. Ani jinde v obcích zbylého Českodubska nelze výstavu pořádati. Nejistota mezinárodních poměrů způsobuje, že nelze zatím o uskutečnění této výstavy uvažovati.*“¹³⁰ Válečné události dva roky usilovné práce definitivně pohřbily, zvláštní fond pro výstavu K. Světlé byl zrušen...¹³¹

¹²⁶ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zápis z ustavující schůze přípravného výboru Velké výstavy Karoliny Světlé, 30. 5. 1937.

¹²⁷ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1937, 31. 12. 1937.

¹²⁸ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o činnosti a stavu Okresního musea Poještědského v Českém Dubě za rok 1937, 31. 12. 1937.

¹²⁹ Autor (šifra ŠK). Výstava K. Světlé bude uskutečněna. In *Hlasy od Ještěda* 2, 1938, č. 13, 1. 4. 1938, s. 1.

¹³⁰ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, leden 1939.

¹³¹ Fond Karoliny Světlé, uložený u Kampeličky ve Světlé p. Ještědem, byl za války zrušen a jeho jmění (178,92 RM) předáno obci Světlá na chudinskou péči. Viz. Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Fond Karoliny Světlé pro museum (č. j. 1/1940), rok 1940.

V. PODJEŠTĚDSKÉ MUZEUM V OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

V. 1. Odchod z Českého Dubu a začátek vleklého stěhování

Druhá světová válka, která představuje tragickou etapu v dějinách celé naší země, se pochopitelně citelně dotkla i Českého Dubu. Válečné události i to, co jim předcházelo, zasáhly přímo také Podještědské muzeum. Dramatický zlom ve vývoji muzea přinesl už „Mnichov“. Právě zábor československého pohraničí na podzim 1938 totiž odstartoval boj o jeho další existenci a několik příštích válečných let představuje jednu z nejtěžších kapitol v historii muzea vůbec. Okupace Československa znamenala – naštěstí jen dočasný – konec jeho úspěšného působení v Českém Dubu.

Tzv. Mnichovská dohoda z konce září 1938 rozhodla o vydání československých pohraničních území osídlených převážně německou menšinou nacistickému Německu. Do třetí etapy záboru našeho pohraničí bylo nakonec začleněno i převážně české Československo. Protesty místních obyvatel nic nezmohly; v pátek 7. října přikročily státní úřady ke stěhování do vnitrozemí. Úřední spisy byly odvezeny do Turnova, česká měšťanská škola přesídlila do Kobyl, z města odešly stovky obyvatel.¹³² Překotné stěhování postihlo i muzejní sbírky. K tomu, aby zůstaly památky Podještědského muzea zachovány Československu, vedla jediná cesta – přemístění sbírek za novou, „sudetskou“ hranici, tedy mimo území zabraného Dubu. Rázem tak nastalo velké stěhování rozsáhlých sbírek, které provázela značná chaos a nejistota. Muzeum muselo být vystěhováno narychlo a bez příprav, protože po oznámení rozhodnutí o okupaci Českého Dubu německými vojsky zbývaly k jeho přesunu pouhé tři dny. Takto pohnutou dobu zachytil V. Havel: „*Když ve čtvrtek 6. října 1938 bylo rádiem oznámeno vyklizení města Čes. Dubu na den 10. X., upozornil tehdejší správce většiny sbírek muzea V. Havel večer po 10. hod. okresní úřad na museum a jeho kulturní cenu a žádal do druhého dne rozhodnutí o jejich zajištění, aby byly zachovány okresu, jehož jsou majetkem.*“¹³³ Kladná odpověď z okresu přišla příštího dne z rána. Stěhování tedy mohlo začít.

¹³² ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 70 – 71.

¹³³ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o právním postavení muzea a jeho sbírek a odstěhování muzea, rok 1939.

Václav Havel a jeho lidé byli tehdejší situaci postaveni před hotovou věc. Začal pro ně nerovný boj s časem, při kterém měli jen velmi omezené možnosti. V tak krátké lhůtě prakticky ani nebylo možné najednou zajistit stálé prostory, kde by mohly být sbírky uloženy dlouhodobě. Nedostatek dopravních prostředků navíc způsobil, že vše bylo převáženo v otevřených nákladních vozech; chyběly také bedny k bezpečnému uskladnění jednotlivých předmětů. Kompletní vystěhování muzea bylo provedeno ve dnech 7. až 9. října 1938. V pondělí 10. října vpochoval do města oddíl útvaru SS-Germania, začala okupace. Český Dub byl přejmenován na „Aicha“, o něco později dokonce na „Deutsch Aicha“. Činnost českých osvětových a kulturních spolků ve městě a okolí ustala.¹³⁴

Ponurou atmosféru těchto dnů přibližují záznamy učitele Havla: *„Normální činnost musea v místnostech v obou okresních domech v Českém Dubě trvala jen do září r. 1938. Již zářiové události způsobily, že museum musilo pomýšlet na ochranu nejcennějšího majetku pro případ války. Již 22. září, těsně před mobilisací, byly nejcennější památky po Kar. Světlé uloženy do tresoru Hospod. záložny v Čes. Dubě, která je pak převezla s sebou do Mnichova Hradiště, když se tak sama vystěhovala před 10. říjnem t. r. Ostatní sbírky zůstaly na místě do dnů říjnových. Když 6. X. bylo vyhlášeno obsazení Čes. Dubu říšským vojskem, vyjednáno ještě pozdě večer s okresním úřadem vystěhování sbírek do Turnova, kde zatím opatřena laskavostí městského musea jedna místnost k zatímnímu uskladnění sbírek. Okresní úřad dal k dispozici okresní auto se šoférem a šest cestářů k práci. Stěhování bylo provedeno ve dnech 7., 8. a 9. října v největším spěchu. Poněvadž bylo ihned shledáno, že místnosti v Turnově k dispozici dané, by nemohly pojmouti musejní majetek a vzdálenost Turnova by znemožnila úplné vystěhování musea včas (lhůta dána jen do půlnoci z 9. na 10. říjen), bylo narychlo vyjednáno nouzové umístění.“*¹³⁵

Prvním útočištěm sbírek i muzejního nábytku se stala sokolovna v Nechálově, což bylo nejbližší místo za nově vytyčenou hranicí. Sbírkový fond v té době vykazoval přes 19 000 položek; z toho nejobsáhlejší oddíl K. Světlé čítal 4 083 a oddíl rodáků 3 692 inventárních čísel.¹³⁶ Nechálovská sokolovna byla čerstvě dostavěná, ještě vlhká, nebylo ale na vybranou. Část sbírek byla uložena v blízkém soukromém stavení (tzv. stará sokolovna) – zde byla pro změnu mizerná střecha, kterou dovnitř zatékalo. Mokrý sokolovna a děravá střecha způsobily, že archiválie zde uložené, byly záhy zachváceny plísní. I ostatní sbírkové

¹³⁴ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 71 – 72.

¹³⁵ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského v Čes. Dubě (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, rok 1939.

¹³⁶ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského v Čes. Dubě (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, rok 1939.

předměty a nábytek vlhkem i překotným spěchem značně utrpěly.

Ještě v průběhu listopadu 1938 se podařilo opatřit nové, vhodnější prostory. Následovalo tedy další stěhování, tentokrát do Turnova. Vitríny a výstavní stojany, knihovna a některé sbírkové předměty (hlavně z oddílu zoologie a kulturní historie) byly převezeny do budovy turnovské chlapecké měšťanské školy. Zbylá část věcí (oddíl Světlé, Fendrychova sbírka, převážná část přírodopisných sbírek, skříně národopisné a v nich složený drobný inventář selského nářadí, oddíl filatelie, obrazy, mapy, tiskoviny, archivy a část knihovny – vzácnější exempláře a knihy nutné k vedení správy muzea a sbírek) byla složena v turnovském městském muzeu.¹³⁷ Mimo jiné také na půdu, kde sbírky přes léto trpěly vysokým horkem. Předměty se tu ale – a to doslova – dlouho neohřály.

K dokreslení situace opět několik slov učitele Havla: *„V tomto zatímním stavu zůstal všechn majetek musea do nynější doby (tj. březen 1939), neboť pro zimu a rozptýlení a nejistotu členů kuratoria a správců sbírek, kteří čekali na nová místa učitelská a v březnu se sami na nová místa stěhovali, nebylo do této doby lze v museu pracovati. Teprve od května bude lze sbírky přehlédnouti a srovnati aspoň tak, aby byly uvedeny do původního přehledného pořádku, který stěhováním, provedeným v největším spěchu, byl porušen zcela. Zatím není jisto, kterak sbírky budou dále umístěny. Ze strany kuratoria musea turnovského byla museu projevena největší ochota, ale dosud nebylo stanoveny, které místnosti bude museum dubské v museu turnovském moci použiti, aby mohlo aspoň nejdůležitější své věci vystaviti. Museum se snaží, aby získalo aspoň tolik místa, aby byl vystaven mus. oddíl Kar. Světlé a oddíl Fendrychův, 2 nejcennější a ucelené soubory, které jsou zvláštností musea. ... Nutnost vystěhování musea byla pro museum katastrofální. Museum ztratilo v okresních domech dubských 10 místností, s 3 chodbami a skládkou a předsíní, jichž všech bylo možno dobře užití k vystavení sbírek, ztratilo také celou polovinu bývalého okresu českodubského, z něhož získávalo dary. Ztracena je i Čertova zed’.*“¹³⁸

V Havlově zprávě dále stojí: *„Sbírky opět vzrostly. Prozatím nelze přesně odhadnouti možné ztráty při vystěhování. Zdá se, že nic cennějšího nebylo zničeno nebo ztraceno, neboť pomoc spolehlivých cestářů zaručovala jistotu a také prozatímní uložení sbírek v sokolovně na Nechálově bylo pod stálým pečlivým dohledem členů jednoty sokolské. Rozbita ovšem řada skel a několik obrazů na skle, což snad bude lze slepením zčásti odčinit. Přesné ztráty a škody bude lze stanoviti až po podrobné revisi. Tu nebylo lze zatím prováděti, jen u věcí menších a*

¹³⁷ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o stavu a správě Okresního musea Poještědského (t. č. v Turnově), rok 1939.

¹³⁸ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského v Čes. Dubě (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, rok 1939.

*snadno domů přenosných mohla být provedena v bytě správce bydličního v Turnově. Chladné počasí znemožnilo práci v museu. Konečná revize bude snad dokončena teprve do konce léta. Správě vadí nyní velké rozptýlení správců sbírek, kteří jsou většinou daleko. V prosinci 1938 přehlédl přestěhované sbírky státní inspektor musejní Ph. Dr. Karel Guth, docent Karlovy university, a projevil potěšení, že vše bylo bez větších ztrát převezeno. Nahlédl i do způsobu vedení inventářů.*¹³⁹ Zdálo se, že v rámci daných podmínek se podařilo vybřednout z nejhoršího. Muzejní sbírky však čekal další přesun.

V srpnu 1942 byla totiž do přízemí budovy turnovského muzea umístěna policejní stanice a tak putovala převážná část sbírek Podještědského muzea (cennější části knihovny a malovaný selský nábytek) na nedalekou Všeň. Zbylá část věcí (mj. i Fendrychova sbírka) mohla prozatím v turnovském muzeu zůstat, pouze byla přenesena o patro výš. „Azyl“ na Všeni vyjednal pro své muzeum Václav Havel, který na zdejší škole působil jako řídicí učitel. Ale i zde to byla pouhá z nouze ctnost a nedůstojné provizorium. Když byli koncem války do školy nastěhováni uprchlíci z Polska a němečtí vojáci, utrpěl značné škody především malovaný nábytek, složený na školní chodbě.¹⁴⁰ „*Ti (míně transport polských uprchlíků a německého vojska) na truhly malované pokládali své věci, myli se na nich, takže vršky truhel dosud poměrně dobře zachované byly zničeny. Malované skříně byly zčásti uchráněny tím, že byly obráceny předky ke zdi, u truhel nebylo lze škodám zabrániti, protože nikde ve vsi nebylo pro ně místo, aby mělo zároveň hromosvod.*“¹⁴¹

V lednu 1944 dostihlo stěhování i tu část sbírek, jenž se dosud nacházela v budově turnovské měšťanky. Škola musela být vyklizena pro německé vojsko a muzejní kusy byly provizorně uskladněny v zasedací síni turnovské hospodářské záložny.¹⁴²

V samém závěru války, když už se na Turnovsko blížila fronta, došlo ještě k jednomu transferu. Aby byly předměty uchráněny před možným bombardováním Turnova, byly krabice s archiváliemi, vzácné knihy, památky po rodácích a výšivky převezeny do sklepa Hobelantova statku (čp. 11) v několik kilometrů vzdálené vsi Střížovice – majitel statku Jan Hobelant byl synem někdejšího předsedy muzejního kuratoria Josefa Hobelanta. Zbylá část věcí (Fendrychova sbírka a mapa a menší část památek Světlé) byla ukryta do prostor patnáct metrů hlubokého skalního sklepa pod turnovskou radnicí. Zde už vzácné předměty ze sbírek

¹³⁹ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského v Čes. Dubě (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, rok 1939.

¹⁴⁰ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Podrobná zpráva o stavu okresního a městského musea, rok 1945. Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Výpočet věcí a škod (č. j. 49/46), rok 1946.

¹⁴¹ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Protokol o evakuaci, 3. 3. 1947.

¹⁴² Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Protokol o evakuaci, 3. 3. 1947.

Podještědského muzea zůstaly do konce války.¹⁴³

* * *

Okupace Sudet na podzim 1938 měla dopad i na podobu muzejního kuratoria. Členové správního výboru, kteří žili v postoupené části Českodubská, svůj mandát automaticky ztratili (místopředseda kuratoria Václav Červa aj.). Někteří se zase z Podještědí odstěhovali (to byl např. případ řídicího učitele Fr. Šelbického). Kuratorium přesto fungovalo dál, i když jeho složení zůstávalo dosti kusé a jeho činnost byla značně paralyzována. „*Sbor správců sbírek se neztenčil, ale vzdálenost působišť některých členů a nedostatek místa pro sbírky způsobuje, že práce v museu je omezena. Působí tu i nedostatek místa pro práci.*“¹⁴⁴ Na pravidelné schůze nebylo za dané situace ani pomyšlení. Všechny starosti a důležitá rozhodnutí tak s o to větší intenzitou dopadaly na V. Havla.

V roce 1942 členy kuratoria citelně zasáhla zpráva o smrti řídicího učitele Josefa Škody, který zahynul 15. srpna 1942 v koncentračním táboře v Osvětimi. Tolik vzpomínka V. Havla: „*Pro museum je to ztráta tragická. Byl členem musea od jeho založení v r. 1919 a zůstal jím stále. Bez něho nebylo by našeho oddílu K. Světlé, jeho příbuzenský poměr k pí. Čermákové nám nejvíce prospěl při jednání o získání těchto památek – Škoda je její synovec. Byl zakladatelem našeho oddílu mineralogického a všechen materiál pro něj opatřil. Má velké zásluhy i o sebrání části důležitého materiálu památek historických. Jeho úmrtí je pro nás ztrátou nenahraditelnou: odešel nám v něm znalec mineralogie Ještěda a neúnavný zprostředkovatel při jednáních o památkách po K. Světlé – nehledě k jeho obecné práci kulturní. K plnému ocenění jeho práce ještě dojde později. Je velmi významná pro Poještědí. Litujeme jeho odchodu hluboce a zachováme nejen jeho musejní práci, ale i jeho památku v museu.*“¹⁴⁵

Podzim 1938 s sebou nepřinesl jen ztrátu zázemí a nucené stěhování. Dubským muzejníkům zasadily válečné roky i další těžké rány. Jednou z nejbolestnějších byl bezesporu krach chystané jubilejní výstavy o Karolině Světlé, plánované původně na rok 1940. Památky po K. Světlé dělaly Václavu Havlovi těžkou hlavu ještě z jiného důvodu. Nejcennější části sbírek (vedle oddílu Světlé hlavně Fendrychova sbírka a vzácné části knihovny) byly totiž v držení muzea pouze podmíněčně, a to za předpokladu, že sbírky zůstanou trvale umístěny

¹⁴³ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Podrobná zpráva o stavu okresního a městského muzea, rok 1945.

¹⁴⁴ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o stavu a správě muzea za rok 1939, rok 1939.

¹⁴⁵ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o nových událostech v museu, 20. 9. 1942.

v Českém Dubu a nebudou odtud převezeny jinam. V tomto smyslu také Podještědské muzeum vydalo hlavním dárcům sbírek (tj. pí. Čermákové-Slukové a pánům Fendrychovi, Škodovi a Havlovi) už v letech 1920 a 1928, závazné reversy. Vyvezením sbírek z Dubu tudíž vstoupilo v platnost právo dárců rozhodnout o dalším umístění těchto věcí, respektive právo vyžádat si své dary nazpět. Díky své autoritě získal Václav Havel od všech dotyčných dodatečný souhlas s novým umístěním sbírek. Jak byla celá záležitost ošetřena dokládá zápis z roku 1939: „*Kuratorium vydalo hlavním dárcům nové reversy ve smyslu jimi žádaném, zvláště také, aby sbírky jejich zůstaly vždy na území ČSR. Třeba od doby vydání reversu (tj. únor 1939) se poměry opět změnilly, je samozřejmo a logické, že podmínka umístění sbírek vždy na území ČSR týká se i nového protektorátu.*“¹⁴⁶

Dále zde byla otázka českodubského městského archivu, který byl pod správou muzea pouze jako depozitum a nepatřil tudíž do majetku okresu. K ujasnění majetkových poměrů pouze připomínám, že sbírky Podještědského muzea byly ve zmíněné době vlastnictvím okresu Turnov a nikoliv města Český Dub. To znamená, že ústav byl okresní, Český Dub byl pouze místem umístění sbírek, nikoliv jejich držitelem. Z majetku města Český Dub nebylo při stěhování muzea nic převezeno. Gestapo dokonce vyvezení muzea vyšetřovalo, vrácení sbírek ale žádáno nebylo.¹⁴⁷

Osud cenných písemností městského archivu byl následovný: „*V době mobilisace byl městský archiv uložen do sklepa musea v Dubě v oplechovaných bednách, které pořízeny nákladem města. Nejvzácnější listiny (pergameny, nejstarší gruntovní knihy atd.) byly uloženy do staré železné městské pokladny a uloženy rovněž do sklepa, aby pro případ války byly aspoň poněkud jisty. Při vyklizování musea před 10. X. 1938 musil archiv býti ponechán na místě, poněvadž nebyl musejním majetkem. Starostovi města byly odevzdány klíče pokladny i sklepa. Stejně ponechány v museu věci ostatní z majetku města (noviny, zbraně, obrazy atd. i 2 kamenné desky Opperstorfské). Dle informací byl tento starý archiv městský přenesen do zámku zemřelé Heleny Schmittové. Oddělení tohoto archivu je pro museum rovněž velikou ztrátou, neboť bude nepřístupný.*“¹⁴⁸ Tyto písemnosti i zmíněné hmotné předměty se následně staly základem městského muzea, zřízeného pod novou německou správou. Po skončení války došlo ke sloučení tohoto městského muzea s muzeem okresním, které se v roce 1945

¹⁴⁶ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského v Čes. Dubě (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, rok 1939.

¹⁴⁷ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Podrobná zpráva o stavu okresního a městského musea, rok 1945.

¹⁴⁸ Archiv PM, karton Museum 1929 – 1938, Zpráva o stavu a činnosti Okresního musea Poještědského v Čes. Dubě (od konce prosince v Turnově) za rok 1938, rok 1939.

vrátilo zpět do Českého Dubu.¹⁴⁹ Po roce 1945 byly do města svezeny i archiválie bývalého samosprávného okresu českodubského a archivy českých obcí okupovaných v roce 1938. V roce 1947 převzalo všechny archivní fondy Podještědské muzeum.¹⁵⁰

Několikeré stěhování samozřejmě silně narušilo pořádek v evidenci správci řádně vedených sbírek. Bezprostředně po převozu do Turnova byly znovu pracně uspořádány (zprvu alespoň v krabicích) oddíly Světlé a Fendrychův, archivy a rovněž knihovna. Většina věcí však zůstávala nesrovnaná, složená v truhlách a skříních tak, jak v nich byla na podzim 1938 vyvezena. Pro vyrovnání a důkladnou revizi všech sbírkových předmětů prostě nebylo místo. Inventarizace probíhala velmi pomalu. A i později, po návratu sbírek do Českého Dubu, se řád do muzejní evidence vracel jen volným tempem. Je třeba mít na paměti, že řídícímu Havlovi už přeci jen v té době táhlo na šedesát a sil ubývalo. Navíc kromě muzea měl na starosti též péči o městský archiv.

Je obdivuhodné, že během všech zmatků, které s sebou válka přinesla, činnost muzea zcela nezanikla, a že i za těchto „bojových“ podmínek se podařilo alespoň část z bohatých podještědských sbírek zpřístupnit veřejnosti. To bylo pochopitelně možné jen díky vstřícnosti pracovníků turnovského muzea, což si V. Havel jasně uvědomoval: „*Museum městské přijalo naše věci se vzácnou ochotou, nehledíc k tomu, že omezujeme prostor jemu samému velmi potřebný.*“¹⁵¹ Oddíl Světlé byl v létě 1939 instalován v podkroví turnovského muzea, prezentace se dočkala i kolekce Fendrychova. Zatímco kolekce Světlé putovala na podzim zpátky do krabic (a to hlavně z bezpečnostních důvodů), geologicko-paleontologická sbírka učitele Fendrycha, které se dostalo zvláštní místnosti, zůstala vystavena trvale. „*Sbírka je sice poměrně obsáhlá, ale poněvadž se skládá z věcí malých, bylo ji možno vystaviti úplně. Sbírky jsou řádně pojištěny proti ohni i vloupání u pojišťovny Slavie. Pojištěná hodnota odpovídá cenně sbírek.*“¹⁵² Původně se po zimě měly svého znovuvystavení dočkat i předměty ze souboru Světlé, turnovští ale v novém roce připravili v podkrovních prostorách svého muzea řadu vlastních výstav a památky Světlé proto už zůstaly v krabicích. Menší část těchto věcí byla později přeci jen vystavena při přednášce o známé spisovatelce, pořádané v roce 1940 turnovským osvětovým sborem v sále hotelu Slavie.¹⁵³

I během válečného provizoria se muzejní sbírky čile rozrůstaly, což dokládá pohled do Havlovy evidence. Zatímco k 31. 12. 1939 bylo v držení muzea 20 879 předmětů, inventář

¹⁴⁹ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Podrobná zpráva o stavu okresního a městského muzea, rok 1945.

¹⁵⁰ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 120.

¹⁵¹ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o stavu a správě muzea za rok 1939, rok 1939.

¹⁵² Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o stavu muzea za rok 1941, 7. 4. 1942.

¹⁵³ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Zpráva o činnosti a stavu muzea za rok 1940, rok 1941.

z roku 1941 vykazuje už 21 387 čísel a záznam z roku 1945 hovoří dokonce o 26 769 kusech. Pokud se podíváme na soubor Světlé, zjistíme pro uvedené roky tyto údaje: 5 290, 5 437 a 6 110 čísel.¹⁵⁴

* * *

Rok 1938, respektive 1939, přinesl rovněž zánik významného regionálního časopisu *Od Ještěda k Troskám* – jeho vydávání bylo zastaveno v předvečer 2. světové války. Krátce po skončení války učinilo několik osobností především turnovského kulturního života neúspěšný pokus o jeho oživení (mezi iniciátory této akce nechyběl ani Václav Havel). V roce 1947 začal sborník sice znovu vycházet, ovšem pouze v okleštěném rozsahu dvou listů formátu A4. S koncem roku však zanikl úplně. Na tradici populárního periodika se podařilo navázat až po více jak sedmdesáti letech od jeho založení – první číslo obnoveného vydání vyšlo v prosinci 1994.¹⁵⁵

V. 2. Návrat muzea do Českého Dubu

Díky nesmírné obětavosti Václava Havla a jeho spolupracovníků se tedy podařilo bohaté sbírky Podještědského muzea zachránit. Podporou jeho příznivců dokonce vyšel sbírkový fond z války ještě o několik set položek bohatší. Muzeum ale pochopitelně zaznamenalo také ztráty. Několikeré nucené stěhování prováděné pod tlakem válečných poměrů a vždy ve velkém spěchu napáchalo své. Samy sbírkové předměty vyvázly víceméně bez úhony, o nábytkovém zařízení se to ovšem říci nedalo.

Poškozeny byly zejména malované lidové skříně a truhly, které byly silně poškrábané, jejich nátěr mnohdy úplně sedřený. Značné škody utrpěly výstavní vitríny – nějakým způsobem byla porušena více jak stovka vitrín a na šest desítek stojanů. Lepenkové krabice s archiváliemi byly napadeny plísní a potrhány, stejný osud postihl i řadu knih. Plísni byly zachváceny rovněž vycpaniny z přírodovědných sbírek. Rozbito bylo i množství lidových obrazů malovaných na skle.¹⁵⁶ Ale jak dokládá zápis V. Havla, nejcennější části sbírek zůstaly nedotčeny: „*Vše (v museu je zapsáno přes 25 000 věcí) zůstalo přes válku zachováno, až snad na bezvýznamné drobnosti. Památky po Kar. Světlé zůstaly zcela bez pohromy a byly*

¹⁵⁴ Viz. Archiv PM – výroční zprávy k uvedeným letům.

¹⁵⁵ MAIEROVÁ, Hana. Navazujeme na požehnané dílo. In *Od Ještěda k Troskám* 1, 1994, č. 1., s. 2 – 3. ISSN 1214 – 4726.

¹⁵⁶ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Hlášení škod v museu (č. j. 32/45), 28. 9. 1945.

za války pí. Anežkou Čermákovou-Slukovou ještě rozmnoženy.¹⁵⁷ Bezprostředně po skončení války odhadoval Havel vzniklé ztráty na 15 000 Kčs. Během převozu sbírek zpět do Dubu se však postupně ukazovaly další škody, takže celková suma nakonec přesáhla hranici dvaceti tisíc.¹⁵⁸ Navíc muzeum přišlo i o peníze z fondu pro připravovanou výstavu Karoliny Světlé, který byl za války zrušen a zabrán.¹⁵⁹ Nejdůležitější však byla v dané chvíli skutečnost, že válečné martyrium a doba nuceného „vyhnanství“ byly u konce a sbírky Podještědského muzea čekalo už jen jediné stěhování – návrat „domů“, do Českého Dubu.

Zprvu ovšem nebylo vůbec jasné, kam se má muzeum vlastně vrátit a kde najdou rozsáhlé sbírky nové útočiště. Budovy obou okresních domů, v nichž ústav sídlil před válkou, byly nyní obsazené. Z nedostatku jiných prostor tu město umístilo své zásobovací oddělení; uložena tu byla i část sbírek tzv. městského muzea (zbylé části městských sbírek se nacházely v jednom z továrních domů).¹⁶⁰ Navíc sbírky se za posledních sedm let značně rozrostly (především knihovna a oddíl Světlé), takže původní prostory už by stejně nestačily. Jako východisko ze svízelné situace se nabízela šance získat některou z budov, která zůstávala po odchodu Němců prázdná.

Prvořadým úkolem pro Havla a jeho kolegy tedy bylo zajištění adekvátních prostor. Vedle toho tu byla také otázka tzv. městského muzea. Muzea, v němž byly soustředěny předměty z majetku města, které zůstaly v Českém Dubu i po roce 1938. K jeho nejcenějším částem patřil městský archiv, městská privilegia, ikonografie Dubu a památky na zakladatele zdejších továren Schmitta.¹⁶¹ Spojení obou institucí v jeden ústav se nyní jevilo jako velice žádoucí řešení, protože: „*Sloučením okresních a městských sbírek vznikne museum, které bude kraj důstojně reprezentovati.*“¹⁶²

Zbývalo jen nalézt vhodné zázemí pro oba celky. V této záležitosti se Podještědské muzeum jménem města obrátilo na vládu Československé republiky s žádostí o zajištění místností v zámku někdejšího textilního magnáta Franze Schmitta.¹⁶³ Na šesti stranách žádosti ze dne 19. 7. 1945 muzeum představilo svou dosavadní činnost, připomnělo množství výstav, které uspořádalo za dobu své existence, a samozřejmě tu byl vyzdvižen především význam památek po spisovatelce Světlé. Nechyběla dokonce ani velice konkrétní představa

¹⁵⁷ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, List č. j. 23/1945, rok 1945.

¹⁵⁸ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Výpočet věcí a škod (č. j. 49/46), rok 1946.

¹⁵⁹ Archiv PM, karton Museum 1939 – 1944, Fond Karoliny Světlé pro museum (č. j. 1/1940), rok 1940.

¹⁶⁰ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Žádost o zajištění místností pro musea v zámku Schmittově, 19. 7. 1945.

¹⁶¹ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Podrobná zpráva o stavu okresního a městského muzea, rok 1945.

¹⁶² Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, List č. j. 23/1945, rok 1945.

¹⁶³ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Žádost o zajištění místností pro musea v zámku Schmittově, 19. 7. 1945.

případného rozvržení jednotlivých sbírkových celků v zámeckých komnatách – pracovníci muzea usilovali o přidělení západního křídla zámku, kde se nacházely světlé a prostorné místnosti, které nevyžadovaly prakticky žádné stavební úpravy. V žádosti bylo argumentováno mj. také špatnou hospodářskou a sociální situací města: „*Vytvořením velikého musea, pro něž by v zámku byly ideální podmínky, dostalo by se těžce stíhanému městu aspoň nových možností kulturních, a jak doufáme i přílivu turistů a letních hostů.*“¹⁶⁴ Muzeum si dalo na své vizitce záležet, přesto nebyly jeho prosby vyslyšeny.

Už v žádosti z léta 1945 byla zmíněna tzv. Blaschkova vila. O prostorné místnosti ve vyvlastněné vile bývalého německého továrníka Konráda Blaschky ale muzeum původně nestálo: „*Vila Blaschkova se svým celým vnitřním německým rázem pro museum nehodí a izolovanost její budovy nečiní ji dosti bezpečnou.*“¹⁶⁵ Projevilo však zájem o umělecký a starožitný majetek vily – obrazy, knihy a starší nábytek. Když však byla žádost o přidělení zámeckých prostor zamítnuta, správní výbor muzea svůj názor na vilu rychle přehodnotil: „*Správce (tj. V. Havel) navrhl ONV v Turnově, jemuž museum podléhá, získání vily býv. továrníka Blaschky, kde lze pro instalaci sbírek užít 16 místností, kde jsou 2 pracovny, místo pro skládky i pro laboratoř fotografickou, a kde je i menší zahrada u vily. Správce prosí, aby úsilí ONV o získání této budovy pro museum bylo blahovolně podporováno. Vila vyhovuje museu, ač by tzv. zámek (býv. továrníka Schmitta) byl vhodnější, ale má špatná okna, ale místnosti jsou nově zřízeny a zámek je umístěn v pěkném parku.*“¹⁶⁶

V. 3. Blaschkova vila

Tato novorenesanční vilka¹⁶⁷ je situována v jihozápadním okraji města (Ulice Svobody čp. 31) a už z dálky poutá pozornost svou vysokou věží. V této části Českého Dubu se původně rozkládaly obytné a hospodářské budovy starého panského dvora. Při rušení dvora v roce 1778 přešel objekt na Františka Veise, od něhož jej v roce 1866 získala firma Schmitt. Vedle vlastní budovy muzea se v přilehlém areálu nachází ještě dvoupodlažní dům (čp.

¹⁶⁴ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Žádost o zajištění místností pro musea v zámku Schmittově, 19. 7. 1945.

¹⁶⁵ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Žádost o zajištění místností pro musea v zámku Schmittově, 19. 7. 1945

¹⁶⁶ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Podrobná zpráva o stavu okresního a městského musea, rok 1945.

¹⁶⁷ Údaje o vile viz. ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 160 – 162. EDEL. *Českosudsko*, s. 93 – 94. HALÍK, Pavel et al. *Slavné vily Libereckého kraje*, s. 25 – 26.

32)¹⁶⁸, historický dřevěný kuželník, osmiboký dřevěný altán a objekt, užívaný kdysi jako sklad a prádelna. Na nádvoří vily byla v roce 1979 rekonstruována historicky cenná rumpálová studna. Zahrada kolem budovy muzea je upravena do podoby malého přírodního parku.

Adaptace objektu podle zakázky Franze Schmitta byla zahájena počátkem 80. let 19. století, konkrétně v letech 1880 – 1881; v roce 1884 došlo k jejímu prvnímu rozšíření. Na místě někdejšího panského dvora nechal továrník vystavět reprezentativní vilu pro svého zetě Konráda Blaschku. Stavební plány se jménem architekta nebyly doposud nalezeny.

Dnešní podobu získal objekt počátkem 20. století. V roce 1906 byl podle projektu vídeňského architekta Wilhelma Klingenberga do budovy vložen monumentální secesní halový prostor přes dvě podlaží s dubovým obložením, schodištěm na galerii a velkým francouzským oknem. Současně vznikla secesní pracovna s vestavěným nábytkem, který zhotovila liberecká firma Kirchhof. Při této přestavbě došlo rovněž k výměně původního plynového osvětlení za elektrické.

Půdorys vily je značně členitý, což je pravděpodobně způsobeno použitím některých konstrukcí bývalého dvora a pozdějšími dostavbami. Vila je dvoupodlažní se sedlovými střechami původně krytými břidlicí. Na severní straně vystupuje věž čtvercového půdorysu, ukončená vysokou střechou dlátového tvaru. Fasády z režných cihel jsou doplněny pískovcovými a dřevěnými ozdobnými prvky. Vila je zapsána v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod číslem rejstříku 43963/5-5247 a je součástí památkové zóny města Český Dub. V době její výstavby měl Dub téměř výlučně vnější německý ráz a život ve městě souzněl s životem textilních továren. Za těchto podmínek se nová vila stala skutečným centrem bojového německého nacionalismu v Podještědí.¹⁶⁹ Blaschkovi v domě žili do roku 1945, kdy byl jejich majetek konfiskován a oni zařazeni do odsunu. K rozchvácení cenného mobiliáře vily nedošlo patrně právě jen díky skutečnosti, že byla záhy předána do užívání muzea. Dochované původní vybavení domu tvoří soubor nábytku, obrazů, plastik, kobereců a svítidel ze 17. až počátku 20. století.

Podještědské muzeum získalo prostorné místnosti ve vyvlastněné vile, v nichž sídlí dodnes, na základě rozhodnutí z konce roku 1945: „*Vila, zajištěná jako státní majetek, bude převzata Okresním národním výborem a cele věnována museu. Budou tu také uloženy sbírky z majetku města Dubu. Stromy u vily budou chráněny a zanedbaná zahrada časem doplněna*

¹⁶⁸ Od roku 1830 byl tento objekt majetkem Jakuba Linky, který jej v roce 1867 odprodal továrníku Schmittovi. Původně sloužil jako hospodářská a obytná budova dubského dvora, Podještědským muzeem byl později využíván jako depozitář a byt správce.

¹⁶⁹ EDEL. Společenský život 1, s. 8.

*květinovými záhony a místním botanickým koutkem. ... Získáním nových a krásných místností v Blaschkově vile končí se nekonečné a trapné stěhování musea z místa na místo a nyní bude lze věnovati se vnitřní jeho úpravě. Protože však vysoušení navlhých papírů, revise a úprava sbírek si vyžádají mimořádné práce, dojde k otevření musea sotva dřív, než v létě 1946.*¹⁷⁰

Svěřením Blaschkovy vily do užívání muzea značně narostly povinnosti domovníka, který měl na starosti úklid budovy i práci na zahradě. Vedle toho zajišťoval prodej vstupenek a dozor v expozicích. K dispozici musel být i mimo pravidelnou otevírací dobu, aby v případě zájmu zajistil prohlídku. Od léta 1946 zastával místo domovníka Miloš Knébl společně se svou manželkou Anežkou, která v muzeu pracovala jako uklízečka a zároveň i jako průvodkyně.¹⁷¹ Co vše musel domovník obstarat, přibližuje několik vět z domovnického řádu: „*Domovník je povinen vykonávati v budovách musea i na pozemcích k nim patřících všechny práce potřebné k udržení čistoty, pořádku a udržení a zachování mus. majetku. Vede v patrnosti celý stav budov i zahrad, práce na zahradě a udržování dvora a cest. ... K jaru jakož i před zvláštními vzácnými návštěvami je povinen provést generální úklid v celém museu (k tomu patří: čistění oken, praní záclon, leštění parketových podlah, mytí schodišť a chodeb atd.). ... Dobrovolné dary mimo povinné vstupné smí přijímati, nesmí je však vyžadovati. ... Odborných musejních exkursí do okolí v rámci rayonu musea je povinen na požádání příslušného správce se účastniti (exkursí přírodovědeckých, výkopů apod.), nositi potřeby a býti dle svých sil nápomocen při dopravě materiálu.*“¹⁷²

Sbírkové předměty se do Českého Dubu začaly navracet postupně v průběhu září 1945. V rozlehlých prostorách vily bylo možné instalovat daleko větší soubor exponátů než dříve. Získáním této budovy se muzeu konečně dostalo důstojného a trvalého zázemí. Rok 1945 proto představuje zásadní předěl v historii ústavu a uzavírá jednu z jeho vývojových etap. Etapu, v níž bylo Podještědské muzeum vystaveno vůbec nejtěžší zkoušce ve své dosavadní existenci. Etapu, v níž byly vzácné památky vláčeny z místa na místo a hrozil jejich rozvrat, období nedůstojného provizoria, které ale jen znovu podtrhlo nezdolnou lásku Václava Havla k „jeho“ muzeu.

¹⁷⁰ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, List č. j. 23/1945, rok 1945.

¹⁷¹ Archiv PM, karton Museum – spisy 1953, List č. j. 84/53, 8. 6. 1953.

¹⁷² Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Návrh řádu domovníka, 24. 2. 1946.

VI. MUZEUM VE DRUHÉ POLOVINĚ ČTYŘICÁTÝCH LET

Život v Českém Dubu po skončení 2. světové války se nijak nevymykal obecnému dění. První poválečný národní výbor byl ustaven 19. května 1945. Noví představitelé města se museli potýkat s řadou problémů: bylo nutné vyřešit otázku dosídlení, postarat se o fungující zdravotní a sociální péči, zajistit obnovu výroby, výživu obyvatel a i pokud možno klidný odsun Němců. V neposlední řadě bylo třeba oživit také kulturní a osvětovou činnost. Ve volbách do Ústavodárného shromáždění v květnu 1946 získali v Českém Dubu nejvíce hlasů národní socialisté. V únoru 1948 převzali správu města komunisté. Podle sčítání obyvatelstva z roku 1950 měl tehdy Dub celkem 2 060 obyvatel a 501 domů. Během komunistického režimu docházelo k devastaci městských památek, stavební rozvoj nastal až po roce 1989. Z hlediska správního uspořádání zůstával Dub součástí turnovského okresu – zásadní změnu v tomto směru přinesl až rok 1960, kdy bylo celé Podještědí připojeno k okresu Liberec.¹⁷³

VI. 1. Přípravy ke znovuotevření muzea

Zajištěním nové budovy a návratem Podještědského muzea do místa jeho dřívějšího působiště starosti V. Havla a jeho kolegů zdaleka neskončily. Spíše naopak. Rokem 1945, respektive 1946, byla zahájena nová fáze vývoje a spolu s ní se naplno rozběhl i kolotoč povinností souvisejících s obnovou řádného fungování ústavu. Že „aklimatizace“ muzea v nových podmínkách nebyla snadná, dokládají zápisy řídicího Havla z té doby. Množstvím komplikací byly poznamenány zejména první roky po opětovném zpřístupnění sbírek. Problémy s objektem chátrající vily se pak táhly hluboko do let šedesátých.

Počínaje zářím 1945 odstartovaly týdny plné úmorné dřiny. Nejprve bylo třeba

¹⁷³ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 74 – 79.

vyklidit prostory Blaschkovy vily a postarat se o úklid. Rovněž se muselo připravit přestěhování sbírek bývalého městského muzea – revize tohoto nově nabitého materiálu a náležitosti s ní svázané pochopitelně ještě zbrzdily práci na revizi vlastních okresních sbírek. Hlavní práce související s přebudováním muzea, pokyny pro správnou inventarizaci a novou instalaci sbírek vycházely z instrukcí Svazu československých muzeí, které byly vyloženy na sjezdu v listopadu 1946. Za Podještědské muzeum se pražského sjezdu účastnil V. Havel.¹⁷⁴

Velkou spoustu času zabralo inventování a následné instalování jednotlivých předmětů. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že sbor správců sbírek, fungující po válce ve značně okleštěné sestavě, tvořili vesměs učitelé, kteří se práci v muzeu mohli věnovat pouze v době svého osobního volna, tedy ponejvíce o víkendech a prázdninách. Muzeum v té době evidovalo již na 27 000 sbírkových kusů, které nyní bylo nezbytné překontrolovat. Veškerá tato činnost ležela výhradně na bedrech řídicího Havla, protože ze sedmi správců jednotlivých oddílů zbyl jediný, který měl přehled o sbírkách z dřívější doby. Při revizi tak musel postupně projít jedno oddělení po druhém a kus po kuse sám prohlédnout každý předmět, aby přitom zjistil případné ztráty či poškození a dohledal skutečný rozsah válečných škod.¹⁷⁵ Přes zimu navíc práci komplikovala ještě banální skutečnost, že v muzeu bylo možné vytápět jen jednu malou místnost – místo k práci tak bylo značně omezené.

Vedle prací spojených s úpravou muzejních prostor však musel zbýt čas i na vyřízení nutných formalit a nezbytné „papírování“. Musely být sjednány pojistky obou budov v areálu muzea, tj. čp. 31 a 32, i pojištění vnitřního zařízení, a to jak proti vloupání, tak proti požáru a škodám způsobeným poruchami vodovodu. Pojištění budov bylo stanoveno na částku 500 000 Kčs, pojistka vnitřního vybavení na 200 000 Kčs.¹⁷⁶ V plenární schůzi ONV v Turnově, konané 25. března 1946, byly schváleny nové stanovy.¹⁷⁷ O den dříve bylo navrženo nové složení správců muzejních sbírek.¹⁷⁸

Úprava výstavních ploch a instalace sbírek trvala téměř celý rok a jen díky nezdolné pílí českodubských muzejníků mohly být poprvé k nahlédnutí již o letních prázdninách 1946. Tehdejší zpřístupnění sbírek však bylo víceméně vynuceným provizoriem a k otevření muzea došlo hlavně kvůli tlaku ze strany Národního muzea. To bylo totiž na základě rozhodnutí Zemského národního výboru z léta 1945 pověřeno dočasným dohledem nad všemi muzei

¹⁷⁴ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o muzeu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

¹⁷⁵ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Protokol o revizi sbírek Okresního muzea Poještědského v Českém Dubě, 24. 12. 1947.

¹⁷⁶ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Pojistky Moldavia na čís. 31 a 32 v Čes. Dubě IV, 29. 5. 1946. Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Pojistky vily, 5. 6. 1946.

¹⁷⁷ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Stanovy Okresního muzea Poještědského v Českém Dubě, rok 1947.

¹⁷⁸ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Návrh jmenování správců sbírek (č. j. 6/46), 24. 3. 1946.

nacházejícími se v pohraničních oblastech.¹⁷⁹ Muzeem určené osoby měly zjistit aktuální stav a potřeby těchto institucí, zajistit jejich prozatímní správu atd. Dozor Národního muzea měl trvat tak dlouho, dokud se provoz jednotlivých ústavů nevrátí do „normálního chodu“. Na naléhání pověřenců pražského muzea, aby alespoň část sbírek byla už konečně vystavena, došlo k slavnostnímu otevření Podještědského muzea v nově upravených prostorách Blaschkovy vily v neděli 14. července 1946.

Takto na onu hektickou dobu vzpomínal V. Havel: „*To (míněno otevření muzea) se stalo s krajním vypětím sil správců sbírek, kteří museu obětovali celé své prázdniny bez dne dovolené. Sami vyklidili celou budovu. Práce byly provedeny s krajní námahou, aby termín otevření mohl být dodržen. Nepochopí ji nikdo, kdo jí nebyl účasten. Že při tom nebylo možno provést vše do podrobností, je samozřejmo. Otevřeli jsme v museu celkem 14 síní a snažili jsme se zdůraznit především český původ města (poklady archiválií), národopisný jeho ráz, význam Kar. Světlé, jejíž jméno museum nese, i ukázat jeho přírodu, pokud museum mělo k tomu materiál.*“¹⁸⁰ A takto o události referovaly noviny: „*V neděli 14. července se konala slavnost otevření sbírek Poještědského muzea v Č. Dubě. Jako hosté se zúčastnili slavnosti zástupci ONV z Turnova a MNV z Č. Dubu, zástupce Severočeského muzea z Liberce a zn. sběratel prof. Jeřábek z Turnova. V slavnostním proslovu uvedl hlavní pracovník muzea říd. uč. Václav Havel, jak došlo k vystěhování sbírek muzea z Dubu na podzim r. 1938, jejich zachránění před nacisty a konečně k návratu zpět na místo a do kraje, odkud vyšly. Zdůraznil zejména, že bohaté a vzácné památky po Karolině Světlé, stejně jako ostatní památnosti musejních sbírek jsou nyní důstojně umístěny v budově – ve vile býv. něm. továrníka Blaschky – na které nikdy před rokem 1945 nevlála československá vlajka a ve které se kuly hlavní pikle a germanizační plány proti českému obyvatelstvu města i jeho okolí. V závěru svého proslovu poděkoval všem, kdož se přičinili o záchranu sbírek a o jejich umístění.*“¹⁸¹

VI. 2. Nová instalace sbírek

Od konce 2. světové války se v oficiálním názvu ústavu už pravidelně objevoval dovětek „muzeum Karoliny Světlé“. Plný název instituce tedy zněl: „Okresní muzeum

¹⁷⁹ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Musea v pohraničním území – pověření zmocněnců pro dozor nad musei, 14. 8. 1945.

¹⁸⁰ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o museu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

¹⁸¹ Autor neuveden. Otevření sbírek muzea v Českém Dubě. In *Stráž Severu* 10, č. 26, 18. 7. 1946, s. 8.

Podještědské v Českém Dubě, museum Karoliny Světlé“.¹⁸² Dojem, že by bylo muzeum zaměřeno výhradně na osobu známé literátky, je však klamný. Výlučnost památek po K. Světlé však byla neoddiskutovatelná, čemuž odpovídalo i tehdejší uspořádání expozic. V červenci 1946 bylo v muzeu nově upraveno čtrnáct místností. Památkám z pozůstalosti Světlé přitom patřila skoro polovina z nich – přesně pět síní (z toho jednu zabíral jen její nábytek). Velká centrální hala byla pro nedostatek vitrín využita zatím jen zčásti. Jakýkoliv zásah do sbírky Světlé pokládal Havel za nepřipustný: „*Rozsah oddílů K. Světlé bude jeho správce hájiti, neboť tu jde o literární museum jedinečné svou úplností, neboť museum získalo celou literární pozůstalost K. Světlé. Tím předčí museum B. Němcové v České Skalici i museum Jiráskovo v Hronově. Omezovat tento významný oddíl znamenalo by ochudit výstavní sbírky o nejskvělejší jejich část.*“¹⁸³ V roce 1947 přijalo muzeum rovněž pozůstalost Anežky Čermákové-Slukové. Kromě její bohaté literární korespondence se tehdy sbírky rozrostly i o zbytek památek po Karolině Světlé.¹⁸⁴

V muzeu byl zatím vystaven jen zlomek z bohatého sbírkového materiálu, odhadem pouhá jedna desetina (z oddílu Světlé sotva sedmina, ze sbírky významných podještědských rodáků pouhopouhá patnáctina). V úplnosti byla vystavena jen kolekce geologicko-paleontologická, sbírka vyšší zoologie a soubor mechů a lišejníků z Podještědí: „*Soudíme, že tato úplnost je nutná, má-li míti tento oddíl pro určení jedinců, které tu návštěvníci vyhledávají cenu.*“¹⁸⁵ Příroda kraje byla předvedena dohromady ve třech sálech.

Pro slavnostní otevření byla v prostorách muzea připravena dočasná výstava starých archiválií, která měla reagovat na léta německé okupace. Pro větší výstavy byla k dispozici dostatečně prostorná a světlá zasedací síň českodubské radnice. Krátkodobé výstavy byly pořádány v prostorách radniční chodby. V muzeu samotném měly k výměnným výstavám sloužit prostory bývalé pracovny továrníka Blaschky, v té ale byly prozatím uloženy archivy a byla tudíž veřejnosti nepřístupná.

Ještě v roce 1945 stihlo muzeum v prostorách radnice uspořádat výstavu ke dni 28. října a k výročí ruské revoluce. Konala se tu též výstava tématicky zaměřená na Jugoslávii. U příležitosti českodubského provedení Čapkovy hry *Loupežník* byla připravena výstavka připomínající život a dílo známého spisovatele. V roce 1946 proběhly krom jiných výstavy Svatopluka Čecha, T. G. Masaryka nebo prezidenta Beneše. Připravena byla rovněž obsáhlá

¹⁸² Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Stanovy Okresního musea Podještědského v Českém Dubě, rok 1947.

¹⁸³ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o museu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

¹⁸⁴ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Zpráva o činnosti musea za rok 1947, 24. 3. 1948.

¹⁸⁵ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o museu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

výstava k prvnímu výročí osvobození a květnového pražského povstání.¹⁸⁶

VI. 3. Hlavní obtíže: špatný stav vily a nedostatek financí

Přestože na naléhání „z vyšších míst“ bylo muzeum otevřeno již v roce 1946, nebylo v optimální podobě ani počátkem 50. let. Takto zachytil momentální stav věcí na jaře 1948 V. Havel: *„Definitivní úprava sbírek nemohla být provedena, protože novou budovu musea je nutno vymalovati a prorazití nutná okna. V museu je ještě státní kulturní majetek, jehož část s krajem nesouvisející bude ještě po konečné revisi pověřencem MŠO odvezena. Pak teprve bude moci muzeum plně disponovati místem a provéstí definitivní instalaci.“*¹⁸⁷

Pomalý postup inventarizace, špatný stav budovy a nedostatek financí – to byly hlavní překážky na cestě k bezproblémovému chodu muzea. I když revize sbírek pokračovala i po celý rok 1947, postoupila jen něco málo za polovinou – na počátku roku 1948 bylo zkontrolováno necelých 17 000 kusů. Celkový stav sbírek k 31. 12. 1947 byl přitom 27 526 čísel.¹⁸⁸ Vysvětlení poskytuje výroční zpráva o činnosti muzea: *„Rychlejšímu postupu prací vadila okolnost, že někdejší správce sbírek, jichž bývalo 7, byli válkou rozptýleni; z nich vrátili se jen 2 (manželé Havlovi) a k nim přibyl nový správce sbírek přírodopisných (odborný učitel Karel Havlíček, který měl na starosti oddíly zoologie, botaniky, mineralogie, geologie a paleontologie a působil rovněž jako správce přírodovědecké knihovny) a správce domácí filatelie (řídící učitel Václav Kunst). Správa všech sbírek historických, archivu, knihovny a mus. oddílu Kar. Světlé zůstala na jednom správci (V. Havel). Protože sbírky se vrátily ve stavu pořádkově zbědovaném, musil být celý rok 1947 věnován revisi musejního materiálu, čítajícího na 27 000 zapsaných čísel v inventářích.“*¹⁸⁹ Celou práci navíc ještě ztěžovala revize materiálu ze sbírek bývalého městského muzea, které byly s Podještědským muzeem sloučeny po skončení války. Stěhování městských sbírek bylo kompletně dokončeno v roce 1947. Ke zmíněnému spojení obou celků došlo na základě usnesení Městského národního výboru v Českém Dubu a to za podmínky, že bude samostatně veden zvláštní inventář jen pro „městské věci“. O jaké předměty se konkrétně jednalo, uvádí již citovaná výroční zpráva: *„Šlo tu o památky po zakladateli zdejších továren F. Schmittovi a jeho rodině, archiválie po zašlých německých spolcích a především o rozsáhlý městský archiv od r. 1525 – 1900 (v l. 1648 – 1918) německý, o němž je zpráva v publikaci dr. Volfa o městských archivech. Zůstal*

¹⁸⁶ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o museu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

¹⁸⁷ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Zpráva o činnosti musea za rok 1947, 24. 3. 1948.

¹⁸⁸ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Zpráva o činnosti musea za rok 1947, 24. 3. 1948.

¹⁸⁹ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Zpráva o činnosti musea za rok 1947, 24. 3. 1948.

plně zachován a s mus. oddílem Kar. Světlé tvoří nejcennější část musea. Musil však být urovnán pro hlášenou revisi zem. archivu aspoň podle let a zvl. materiálu. Revisi provedl Dr. Klepl. Tato práce sama vyžadovala doby 2 měsíců a byl jí věnován všechnen volný čas správce – aktivního učitele, neboť nebylo lze získati k výpomoci nikoho, kdo by znal dostatečně německy. Tyto věci městské nejsou zatím revidovány (inventář německý obsahuje jen věci význačné) a bude musit pro ně být založen nový inventář.“¹⁹⁰

Ve zprávě se dále dočítáme: *„Nemenší zdržování ve vlastních pracích musejních způsobilo i převezení německého městského archivu z doby okupace, rovněž německého, jenž musil být vytríděn ze spousty zbytečných tiskopisů a je zatím uložen v 1 místnosti v obecné škole, kde bude postupně rovnán, neboť po několikerém přerovnání před tím, je rozházen, zvláště v listinách venkovských obcí 1938 obsazených a pak pod jednu správu německou ve městě spojených.“¹⁹¹*

Řadu těžkostí působil i špatný stav Blaschkovy vily – střechou do budovy zatékalo, okapy potřebovaly vyměnit, na rekonstrukci čekala rovněž terasa.¹⁹² Aby se do místností dostal dostatek denního světla, bylo zapotřebí vybourat několik oken. Místnosti rozlehlé vily potřebovaly vymalovat. Okna v přízemí i v prvním patře pak bylo z bezpečnostních důvodů žádoucí opatřit žaluziemi. Peněz však nebylo nazbyt a i když se žádosti o provedení nejnutnějších oprav každoročně opakovaly, zůstávaly bez odezvy.

Na první pohled komicky působí, že houževnatým nepřítelem dubských muzejníků, který dokázal napáchat nemálo starostí, byl obyčejný červotoč. Napaden jím byl prakticky všechnen nábytek národopisných sbírek. Než se podařilo nashromáždit sumu potřebnou na provedení důkladné dezinfekce, mohly být proto lidové skříně a malované truhly umístěny pouze v prostorách bývalé kuchyně, kde byla dlážděná podlaha. V případě umístění nábytku jinam, hrozilo rozšíření červotoče po celé budově, ostatní podlahy v domě byly totiž dřevěné. Vystavení sbírky národopisu v prostorách kuchyně však silně narušovalo logické uspořádání jednotlivých výstavních celků. Pořádku expozic vadil i fakt, že až do vydání rozhodnutí o osudu nábytku z majetku Konráda Blaschky, muselo zůstat veškeré movité vybavení domu na svém místě.¹⁹³ Také potřebné oddělení výstavních sbírek a depositáře mohlo být realizováno teprve v momentě, kdy bude celá budova volná.

V podstatě všudypřítomný problém pak představovala otázka finančního zajištění.

¹⁹⁰ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Zpráva o činnosti musea za rok 1947, 24. 3. 1948.

¹⁹¹ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Zpráva o činnosti musea za rok 1947, 24. 3. 1948.

¹⁹² Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Protokol o revisi sbírek Okresního musea Poještědského v Českém Dubě, 24. 12. 1947.

¹⁹³ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o museu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

Muzeum bylo stejně jako před válkou majetkem turnovského okresu a jeho potřeby měly být hrazeny jednak z „Fondu na udržování Okresního musea Podještědského“, zřízeného bývalou okresní správní komisí českodubskou už koncem 20. let, jednak z okresní pokladny.¹⁹⁴ Další příjmy, jak uváděly tehdejší stanovy, měly plynout z: „*Příspěvků města Českého Dubu, obcí venkovských, peněžních ústavů i jednotlivců, jichž se muzejní rada každoročně dožaduje.*“¹⁹⁵ Dále „*z darů a odkazů*“ a v neposlední řadě rovněž „*ze vstupného do sbírek muzejních, občasných výstav apod.*“¹⁹⁶ V době návratu do Českého Dubu byla finanční situace muzea značně napjatá. Kritický nedostatek peněz bezprostředně po válce vyplýval z faktu, že celý muzejní fond (cca 45 000 Kčs) byl „zamrzlý“.¹⁹⁷ Pravidelná výplata úroků muzeu citelně chyběla, s žádostí o subvence se tedy opakovaně obracelo na ministerstvo školství i další instituce. Hospodaření muzea za období 1941 – 1946 bylo přezkoumáno při revizi, k níž došlo v listopadu 1947. Provedená kontrola nezjistila žádná vážnější pochybení, předložené doklady souhlasily s účtovanými položkami.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Stanovy Okresního musea Podještědského v Českém Dubě, rok 1947.

¹⁹⁵ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Stanovy Okresního musea Podještědského v Českém Dubě, rok 1947.

¹⁹⁶ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Stanovy Okresního musea Podještědského v Českém Dubě, rok 1947.

¹⁹⁷ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Zpráva o museu (č. j. 43/46), 20. 11. 1946.

¹⁹⁸ Archiv PM, karton Museum 1945 – 1947, Protokol o revizi sbírek Okresního musea Poještědského v Českém Dubě, 24. 11. 1947.

VII. VÝVOJ MUZEA VE DRUHÉ POLOVINĚ 20. STOLETÍ

VII. 1. Obecný vývoj po roce 1948

Převzetí moci komunistickou stranou v únoru 1948 mělo neblahý dopad pochopitelně i na oblast kultury. Ve vývoji československého muzejnictví se důsledky převratu začaly reálně projevovat až od poloviny 50. let. Poúnorové změny s sebou sice přinesly nezanedbatelné finanční zdroje a profesionalizaci oboru, byly však vykoupěny nucenou propagandou nové moci – muzea od té doby každoročně připravují výstavy „vítězného února“, oslavné akce upomínající výročí založení KSČ či jubilejní výstavy hlavních představitelů režimu. A stejně jako průmyslovým podnikům se tehdy ani muzeím nevyhnuly známe pětiletky. Pokyny pro plnění předepsaných pracovních plánů přinášely pravidelné oběžníky Svazu československých muzeí. Pro dokreslení dobové atmosféry ukázka z jednoho z plánů: *„K 30. červnu roku 1971 byly uzavřeny všechny významné výstavy a akce uspořádané na počest 50. výročí vzniku KSČ. Před námi však stojí řada dalších významných, nesmírně náročných úkolů, jejichž politický význam je třeba včas zajistit dokonalou přípravou. Bude to příprava voleb do národních výborů a Národního shromáždění, oslavy 25. výročí vítězného února (1973) a 30 let osvobození ČSSR Sovětskou armádou od fašismu (1975) a další akce.“*¹⁹⁹ Úkol muzeí byl tedy jednoznačný: agitace, agitace a zase agitace ve prospěch vládnoucí strany.

Padesátá léta se nesla ve znamení postátňování československých muzeí. Důležité změny přinesl rok 1959, kdy došlo k přijetí zákona č. 54/1959 Sb. o muzeích a galeriích. Vydaním nového zákona byla sice naplněna dlouholetá snaha o vytvoření fungující muzejní sítě, zákonem daná a státem řízená síť se však stala nástrojem k prosazení jediné povolené ideologie do činnosti muzejních institucí. Podle tohoto zákona byla síť muzeí vyhlášována a

¹⁹⁹ Archiv PM, karton Podještědské Muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Návrh plánu hlavních úkolů, 7. 7. 1971.

měněna podle krajů z rozhodnutí orgánů KNV podle zásad, že v každém kraji má být zpravidla jedno krajské muzeum a stejně tak alespoň jedno muzeum v okrese. Tuto síť pak doplňovala ještě muzea městská (místní), památníky a muzea specializovaná podle daných podmínek. Při vytváření této soustavy byla řada dřívějších okresních muzeí (členěných podle soudních okresů) klasifikována jako městská. Až na výjimky bylo pro zařazení muzea do sítě hlavním kritériem, že sídlilo v krajském nebo okresním městě. Tato struktura se osvědčila a udržela se hluboko do 90. let 20. století. Impuls pro přijetí změn přinesla až chystaná reforma veřejné správy a zákon z dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů (zákon č. 122/2000 Sb.).

Rovněž Podještědské muzeum v období po roce 1948 bylo tímto děním ovlivněno. Vývoj ústavu na dlouhá desetiletí stagnoval, počátkem 70. let se dokonce uvažovalo o jeho zrušení. K nejvýraznějším momentům celé druhé poloviny minulého století patří jednoznačně odchod Václava Havla, organizační změny z přelomu 50. a 60. let a rozsáhlá rekonstrukce Blaschkovy vily zahájená roku 1967.

VII. 2. Muzeum na přelomu čtyřicátých a padesátých let

Slavnostní znovuootevření Podještědského muzea v létě 1946 sice proběhlo se vši parádou, situace ale zdaleka nebyla tak příznivá, jak se mohlo na první pohled zdát. Muzeum stále trápil nedostatek řádných zaměstnanců. Po roce 1949 bylo sice ekonomicky zajišťováno státem, peněz ale ani tak nebylo nazbyt. Navíc pořádek se do válkou rozrušených sbírek vracel jen pomalu – řádné evidence se sbírkový fond dočkal vlastně až v závěru 80. let. Největší problém poválečné éry však nepochybně představoval špatný stav muzejní budovy.

V roce 1949 se vybavení muzea rozrostlo o několik skříní, stolů, křesel a kobereců. Jednalo se o konfiskáty, které mohl ústav odkoupit díky podpoře ONV. Tyto předměty byly využity jednak na dovybavení depozitářů, našly se mezi nimi ale i věci starožitné.²⁰⁰ O správu jednotlivých sbírek se tehdy starali čtyři lidé. Oddíl prehistorie vedl ředitel českodubské střední školy František Louda, který měl na starost rovněž sbírky přírodopisné. O oddíly numismatiky a filatelie pečoval Václav Kunst. Botanice se v muzeu věnovala Marie Fantová. Kromě práce ve vlastních sbírkách měla na starosti i založení „botanické zahrady“ – na pozemku v okolí Blaschkovy vily byly vysazeny význačné léčivé, chráněné, lesní i jedovaté

²⁰⁰ Archiv PM, karton Museum 1948 – 1950, Seznam různých movitostí konfiskovaných dle dekretu 108, 5. 7. 1949.

rostliny. Vedle nich tu mohli návštěvníci nalézt také rostliny starých zahrádek.²⁰¹ Marie Fantová spravovala rovněž soubor kulturní historie. Nejvíce oddílů měl ve své péči tradičně Václav Havel – spravoval knihovnu, oddíly Světlé, rodáků i národopisu a muzejní archivy. V době, kdy byl Fr. Louda vytižen prací na MNV, působil rovněž jako zastupující správce oddělení přírodopisu. Mimoto jej zaměstnávala ještě práce jednatelská.²⁰²

Během roku 1951 byly nově uspořádány sítě Karoliny Světlé, ke změnám došlo i v expozicích věnovaných přírodě Podještědí. Nepotřebné věci byly vyříděny. Úpravy se chystaly rovněž v dalších odděleních. Revize všech předmětů rozptýlených následkem válečného stěhování stále nebyla u konce. Předměty v depozitářích byly zatím rozříděny do krabic alespoň podle oborů a označeny.²⁰³

V průběhu 50. let bylo třeba vyřešit otázku připravovaného stěhování samosprávného archivu bývalého českodubského okresu. Bylo rozhodnuto, že archiv bude přesunut právě do Podještědského muzea. Pro nový materiál muselo být v muzeu vyčleněno odpovídající místo, což si vyžádalo jisté stavební úpravy a změny.²⁰⁴ Archiv, který byl do té doby uložen v Turnově, byl do Dubu převezen v létě 1955.²⁰⁵ V souvislosti s tímto přesunem opět narostly povinnosti V. Havla. Archiv musel být narychlo urovnán alespoň zhruba, aby se v něm dalo hledat. Vedle probíhající revize oddílu Světlé a rodáků a předělávání sítě průmyslu, tak byl Havel zatížen ještě prací s nově navezenými archiváliemi.²⁰⁶ Okresní konzervátor dr. Šolc si navíc Havla vybral jako zpravodaje státní péče ochrany přírody. Kromě práce v muzeu tedy působil ještě jako člen okresní vlastivědné komise pro ochranu památek a krajiny – fakticky vlastně zastupoval státního konzervátora v jeho agendě.²⁰⁷

Bližší představu o tom, jak vlastně vyhlíželo Podještědského muzeum v polovině minulého století, přináší dobová pozvánka, vybízející „Dubáky“ i zájemce z řad turistů k jeho prohlídce:

„Upozorňujeme všechno občanstvo i letní hosty v Českém Dubě na naše českodubské Poještědské museum. Jsou v něm vystaveny krajové naše památky historické i přírodní. Domácí naše návštěvníky upozorňujeme na historickou síň Českodubska, kde najdou v přehledu zachycené dějiny našeho kraje od nejstarších dob do r. 1945.

Je tam dále síň vykládaného nábytku s některými vzácnými a jedinečnými kusy a oddíl

²⁰¹ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Správcové sbírek – odměny za správu, 25. 5. 1951.

²⁰² Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Správcové sbírek – odměny za správu, 26. 10. 1951.

²⁰³ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Přehled činnosti 1951, rok 1951.

²⁰⁴ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Úprava místností pro samosprávný archiv v přední budově musea, 15. 11. 1951.

²⁰⁵ Archiv PM, karton Museum 1955, Musejní oddíly sbírek (č. j. 162/55), 28. 7. 1955.

²⁰⁶ Archiv PM, karton Museum 1955, Musejní oddíly sbírek (č. j. 160/55), 10. 7. 1955.

²⁰⁷ Archiv PM, karton Museum – spisy 1953, Komise pro ochranu přírody a památek při ONV, rok 1953.

zašlého českodubského průmyslu, který zaměstnával kdysi přes 2 000 dělníků, jejichž práce byla vyvážena i do zámoří. Najdete tam zachované nejkrásnější vzory zdejší tiskárny látek.

Umění našeho lidového venkova je soustředěno v síni národopisné, kde jsou vystaveny krásné lidové malované skříně a truhly, staré nádobí, obrazy, kroje, soubor nejkrásnějších lidových výšivek. V 1. patře je ve 4 síních umístěn nejvzácnější oddíl musejní, oddíl Karoliny Světlé, veliké básničky našeho Ještěda, jejíž podještědské romány a povídky patří k nejcennějším pokladům naší literatury. Jejich obliba stále trvá, jak svědčí stále nová vydání jejich spisů. V tomto oddíle je umístěn celý pokoj Karoliny Světlé, památky z jejího mládí i svatby, podobizny její i rukopisy, vzpomínky na její pobyt v Ještědě (na Světlé a v Pasekách), dary přátel a pocty k jejím narozeninám, fotografie dějišť jejich ještědských románů a povídek i vzpomínky na slavnosti odhalení jejich pomníků v Praze a na Světlé. Celý tento krásný oddíl darovala neteř Karoliny Světlé, zemřelá pí. Anežka Čermáková-Sluková, pasecká rodačka.

V oddílu poještědských rodáků najdete památky na našeho lidového písmáka Josefa Škodu z Janovic, který sepsal veliký místopis všech obcí našeho kraje, dále památky na našeho šachistu světového jména Vojtu Koška z Bohumilče a malířské práce dubského rodáka Petra Dillingra kromě památek na jiné naše význačné rodáky.

Jádrem přírodopisného oddílu je síň Fendrychova, v níž je vystavena obsáhlá sbírka našich hornin – je to životní jeho dílo veliké vědecké ceny – a síň prosečského Josefa Škody, ve které jsou ukázky našich domácích krásných druhů křemenu a vápenců. Oddíl doplňují síně našich rostlin a zvířeny.

Museum je dílo nespočetných dárců, kteří z lásky ke kraji darovali své sbírky museu. Od r. 1919 vyrostlo museum ve veliký venkovský lidovýchovný ústav, který vystavuje své sbírky ve 14 síních. Nepřehlížejte tento svůj kulturní ústav. Cizí návštěvníci uznávají jeho význam a cenu, ale větší část našeho občanstva museum ještě neviděla. Učiňte si v zájmu svého vzdělání povinností aspoň jednou za rok prohlédnouti pozorně své museum, jakým se nemůže pochlubiti druhé české venkovské město. Museum je otevřeno pro domácí návštěvníky vždy v neděli od 9 do 12 a od 2 do 6 odpoledne. Cizím návštěvníkům a letním hostům je přístupno denně na přihlášku u domovníka musea.²⁰⁸

Zároveň s pozvánkou k návštěvě muzea se jeho pracovníci obraceli na veřejnost s touto prosbou: „Naše Poještědské museum hledá památky na vývoj spolkového a politického života ve městě i v okolí a žádá všechny bývalé činovníky spolků a politických organizací, aby prohlédli své staré papíry a nalezené památky týkající se místních a okolních organizací a

²⁰⁸ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Propagace musea, rok 1951.

*spolků, odevzdali museu. Museum hledá zvláště tyto věci: protokoly a zápisy o schůzích, plakáty schůzí, divadel, slavností, fotografie činovníků, čísla novin, ve kterých jsou zprávy o našem dřívějším spolkovém a politickém životě. ... Listinný materiál bude uložen v městském archivu, věcné památky v museu. ... Nedávejte do sběru papíru nic bez důkladné prohlídky. V odložených starých papírech mohou být pro nás nenahraditelné věci.*²⁰⁹

Vedle výše zmíněných stálých expozic a velkých výstav, které si žádal tehdejší režim, připravovali pracovníci muzea každoročně nejrůznější menší výstavy, situované nejčastěji do prostor českodubské radnice.²¹⁰ Z bohaté škály těchto krátkodobých výstavních podniků bych uvedla například výstavu sochaře J. V. Myslbeka či spisovatele Aloise Jiráska z roku 1952. O rok později proběhla (tentokrát pro změnu v budově městské knihovny) výstava turnovského malíře Karla Vika – na počest jeho 70. narozenin byly k v vidění Vikovy obrazy a dřevoryty s náměty z Turnovska i okolí Českého Dubu. V lednu téhož roku proběhla výstava připomínající 65. narozeniny Josefa Lady, v červenci pak putovní výstavka ruského a sovětského malířství. Na podzim 1954 připravilo Podještědské muzeum ve spolupráci s místní osvětovou besedou výstavu kreslíře, ilustrátora a grafika Petra Dillingera – akce byla upomínkou nedávného úmrtí tohoto význačného dubského rodáka. V roce 1956 byla přímo v muzeu otevřena zvláštní výstavka, jejímž ústředním tématem byl „*Nemodlenec*“ Karoliny Světlé. Rok 1959 patřil výstavě reprodukcí k 60. výročí úmrtí malíře Julia Mařáka. Umělce generace Národního divadla připomněla též výstava „Umělecká výzdoba Národního divadla v Praze“, která představila tvorbu Františka Ženíška, Mikoláše Alše, Václava Brožíka a dalších. V létě téhož roku byla v prostorách radniční chodby přichystána ještě výstava reprodukcí výtvarných děl s náměty mateřství: „*Výstavka „Matka a dítě v českém výtvarném umění“ je uspořádána k slavnosti uvítání nově narozených dětí a jako pozdrav jejich maminkám.*“²¹¹

Je třeba zmínit také akce vlastivědného kroužku, který organizovalo muzeum společně s českodubskou osvětovou besedou. Pro své členy chystal několikrát do roka přednášky věnované historii a přírodě kraje, velmi populární byly i vlastivědné procházky po okolí („Po stopách Karoliny Světlé“, „Čertova zeď“ atp.).

Pro úplnost ještě několik statistických dat. V průběhu 50. let zavítalo do muzea v průměru kolem 1 800 osob ročně. V roce 1951 to bylo konkrétně 2 154 osob, o tři roky

²⁰⁹ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Propagace musea, rok 1951.

²¹⁰ K těmto výstavám viz. Archiv PM – komentáře ke statistickým výkazům činnosti pro příslušné roky.

²¹¹ Archiv PM, karton Museum – spisy 1959, Musejní výstava (č. j. 41/59), 7. 6. 1959.

později 1 904 a v roce 1958 dosáhl počet návštěvníků čísla 1 835.²¹²

VII. 3. Chátrající Blaschkova vila a marné volání po opravě

Přestože již od dob zpřístupnění muzea v prostorách neorenesanční vily byl stav tohoto objektu nevyhovující (budova značně sešla během let válečné okupace), k zásadním stavební zásahům došlo až na přelomu 60. a 70. let 20. století, kdy už byla především střecha vyloženě v havarijním stavu. Žádosti alespoň o ty nejnnutnější úpravy byly přitom na okres zasílány každoročně. V okresním rozpočtu se však stále nedařilo potřebnou sumu, která pochopitelně rok od roku narůstala, vyčlenit. Tak například na podzim 1952 obdrželo muzeum od okresních úředníků následující vyrozumění: „V okresním rozpočtu bylo pro muzeum vyhrazeno 7 000 Kčs – na spotřebu paliv, vody, elektrické energie a honoráře zaměstnanců. Jiné částky na rozpočtu nejsou, tedy ani na údržbu budov. Tu je třeba podle usnesení rady ONV uhraditi z vybíraných příspěvků.“²¹³ Pokrýt náklady na opravu rozlehlé budovy z peněz utržených na vybraném vstupném, ale bylo naprosto nereálné.

Neutěšený stav budovy se tak zvolna stal stereotypním bodem diskuzí na pravidelných schůzích muzejní rady. Kupříkladu schůze z kraje roku 1951 označila za nejnnutnější opravu vodovodu a osvětlení, žádala též o prohlídku hromosvodů, opravu zámků a pořízení k nim chybějících klíčů.²¹⁴ Z žádosti zaslané na okres se dále dovídáme, že je třeba opatřit nové žlaby, okapové roury a provést opravu plechové střechy na hlavní budově.²¹⁵ V žádosti o podporu z roku 1953 se nově objevil požadavek na nátěry plotů a zábradlí, oplocení zahrady či o příspěvek na vymalování. Fakt, že mnoho rámu a skříněk zůstávalo po stěhování z Turnova stále rozbitých a že by bylo namístě vybavit muzeum novým nábytkem, stál vzhledem k celkové situaci zcela stranou.²¹⁶

V polovině 50. let se sice podařilo získat peníze na vymalování některých místností, protože však na opravu žlabů a odpadních rour už nezbylo, do nově vymalovaných prostor mezitím opět zatékalo.²¹⁷ Opravy na hlavní budově však byly znovu odsunuty. Do centrální haly přitom už silně teklo – aby se zabránilo zborcení parket, museli dávat pracovníci muzea

²¹² Archiv PM – příslušné statistické výkazy činnosti pro uvedené roky.

²¹³ Archiv PM, karton Akta – museum 1952, Rozpočet na rok 1952, 15. 9. 1952.

²¹⁴ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Nejnnutnější opravy v hlavní budově musea, 29. 1. 1951.

²¹⁵ Archiv PM, karton Museum – akta 1951, Rozpočet na nové žlaby, okapové roury a oprava plechové střechy na museum čp. 31/IV v Čes. Dubě, 1. 2. 1951.

²¹⁶ Archiv PM, karton Museum – spisy 1953, Návrh provedení oprav na hlavní budově musea, 7. 12. 1953.

²¹⁷ Archiv PM, karton Museum 1956 – 1957, Oprava odpadních rour (č. j. 158/56), 20. 9. 1956.

za deště na podlahu mísy a džbány.²¹⁸ Celá situace připomínala bludný kruh. Cestu z něj přinesly až organizační a správní změny, ke kterým došlo na přelomu 50. a 60. let minulého století.

VII. 4. Změny v uspořádání československé muzejní sítě a rozhodnutí o generální rekonstrukci Podještědského muzea

Na základě nového správního uspořádání bylo v roce 1960 celé Podještědí připojeno k okresu Liberec (pro pořádek připomínám, že do té doby byl Český Dub součástí okresu turnovského). A samo muzeum přešlo od 1. července 1960 do správy Městského národního výboru v Českém Dubu.²¹⁹ Důležitým momentem v organizaci celého československého muzejnictví pak byl nový zákon o muzeích a galeriích, vydaný o rok dříve. Právě zákon č. 54/1959 Sb. a správní reforma z léta 1960 se staly podkladem nové kategorizace muzeí v Severočeském kraji. Promítly se rovněž do úprav v rozdělení jednotlivých sběrných oblastí. Okresní muzeum v Českém Dubu bylo podle nových pravidel zařazeno mezi muzea městská a jeho tehdy již zastaralé expozice měly projít odpovídající proměnou. Na základě přijatých rozhodnutí mělo být dubské muzeum přebudováno ve speciální literárně-historické muzeum Karoliny Světlé, zaměřené na autorčin pobyt v Podještědí a na každodenní život té doby.²²⁰

O rekonstrukci muzea se mluvílo od konce 50. let. Z piety k jeho zakladateli V. Havlovi k ní však bylo přistoupeno až o desetiletí později. Havlovo pojetí muzejních expozic bylo na svou dobu zastaralé a neodpovídalo moderním koncepcím. Klíčová role při rozhodování o nové podobě expozic připadla Severočeskému muzeu v Liberci, které fungovalo jako krajská odborně-poradenská instituce. V okamžiku, kdy bylo rozhodnuto o reinstalaci sbírek, bylo nevyhnutelně nutné začít radikálně řešit rovněž nevyhovující stav Blaschkovy vily, jenž nebyla – kromě nejnutnějších drobných oprav – od roku 1946 prakticky vůbec udržována. Tristní stav budovy dokládají například závěry požárně bezpečnostní prohlídky, provedené v areálu muzea v červnu 1960: *„Bude třeba pro zachování objektů a zabránění vzniku větších škod, urychleně provést opravu střech, neb na několika místech značně zatéká. Rovněž elektrická instalace je v desolátním stavu a při dnešní prohlídce byla někde přerušena, takže přední budova, ve které je kancelář správce muzea, je bez*

²¹⁸ Archiv PM, karton Spisy museum 1958, Opravy na hlavní budově musea (č. j. 97/58), 2. 7. 1958.

²¹⁹ Archiv PM, karton Museum 1960, Výroční zpráva o Podještědském muzeu v Čes. Dubě za rok 1960, 15. 12. 1960.

²²⁰ Archiv PM, karton Museum 1961, Návrh kategorizace muzeí Severočeského kraje a rozdělení sběrných oblastí, rok 1961.

osvětlení.“²²¹ Výsledek inspekce potvrdil, že stav elektrické instalace neodpovídá platným předpisům – v budově chyběly hasící přístroje; navíc vodovodní potrubí, které bylo na několika místech přerušené, muselo být uzavřeno.

Jednání o reinstalaci Podještědského muzea se naplno rozběhla v závěru roku 1962. Jejich programu dominovaly tři hlavní body: na prvním místě stála renovace Blaschkovy vily, dále to byla podoba a provedení nové expozice a v neposlední řadě rovněž úkol obsadit muzeum novým odborným správcem.

Zhoršující se zdravotní stav Václava Havla byl patrný od počátku 50. let, přesto ústav vedl až do roku 1961. Odchod muže, který se o založení muzea v Českém Dubu zasloužil nejvíce, a který stál v jeho čele obdivuhodných dvaadvaceti let, byl pro ústav citelnou ztrátou. Havlovým nástupcem byl jmenován jeho dlouholetý kolega **Václav KUNST** (1887 – 1977).²²² Václav Kunst pocházel z Českého Dubu. Po studiích na reálce v Mladé Boleslavi a absolvování učitelského ústavu v Jičíně působil celý život na podještědských obecných školách (učil např. v Doleních Pasekách či ve Svijanském Újezdu). Po osvobození Československa v roce 1945 se vrátil do Dubu. Zde byl příštích pět let ředitelem školy; spravoval i základní zemědělskou školu, na níž rovněž vyučoval. V letech 1946 – 1948 zastával post předsedy národního výboru. Jako správce sbírek působil v muzeu od konce 40. let. Do vedení ústavu oficiálně nastoupil v březnu 1963, provizorně jej však spravoval hned po Havlově odchodu v roce 1961. Ředitelem Podještědského muzea byl do roku 1971. Za zmínku určitě stojí jeho pečlivé kronikářské zápisy v pamětních knihách města, které zpracoval pro celé půlstoletí od roku 1920 do roku 1972.

Kunstova vzpomínka z roku 1965 přibližuje, za jakých okolností ústav přebíral: *„Muzeum jsem převzal v r. 1963 dle návrhu městského národního výboru v Českém Dubu. Václav Havel mi jej nemohl pro svou tělesnou a velmi vážnou duševní neschopnost předat. Dosti práce to dalo, než jsem do všeho vnikl.“*²²³ V podobném duchu se nese i další Kunstova noticka, která jasně potvrzuje, že ani po dvaceti letech od nastěhování muzea do Blaschkovy vily, nebyly následky válečného stěhování zahlazeny: *„Práce je ještě mnoho, a přiznávám se, že ani nevím, co všechno v muzeu se nachází. Muzeum mi nebylo předáno, tak vše musím pracně shánět a někdy hledané nenajdu. Vyžádá to značné doby, než bude muzeum*

²²¹ Archiv PM, karton Museum 1960, Zápis z inspekce požární ochrany, 10. 6. 1960.

²²² ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 117 – 118.

²²³ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Příloha k dotazníku o stavu muzejních knihoven, rok 1965.

*uspořádáno tak, aby vše, co je zapsáno, skutečně tam také bylo.*²²⁴ To jen znovu potvrzuje, že lad a řád se do chodu muzea vracel velmi pomalu.

V otázce rekonstrukce bylo ujednáno, že do konce roku 1963 musí být provedeny alespoň ty nejnnutnější opravy, tj. opravy žlabů a střešní krytiny. Na tyto práce byla vymezena částka 4 800 Kčs, která však rozhodně nestačila. O uhrazení dalších potřebných nákladů byl proto požádán ONV Liberec – odbor školství a kultury. V otázce nové instalace expozic byla od počátku rozhodující pomoc ze strany libereckého Severočeského muzea. Ze zápisu o jednání na toto téma vyčteme, že: *„Bylo rozhodnuto, že Severočeské muzeum v Liberci zajistí ještě v roce 1963 pomoc na vypracování libreta z Památníku národního písemnictví pro část, týkající se Karoliny Světlé. Z řad libereckých historiků pak libreto pro instalaci pamětní síně dějin města Českého Dubu.*“²²⁵ Liberecké muzeum mělo též zajistit odbornou pomoc při architektonickém a výtvarném řešení stálých expozic a poskytnout potřebná výstavní zařízení. Vlastní reinstalace byla naplánována na rok 1964. Bylo stanoveno, že tato odborná pomoc bude Podještědskému muzeu poskytnuta zdarma v rámci rozpočtu Severočeského muzea. Naproti tomu MNV Český Dub zajistí pro rok 1964 dostatečné finanční prostředky na provedení oprav v interiéru budovy (malování aj.). V již zmíněném zápisu o reinstalaci muzea z prosince 1962 dále stojí: *„Koncem roku 1964 bude do Českého Dubu přenesena výstava „Lidová architektura libereckého podhůří“. S touto výstavou bude v Českém Dubě vybudován depozitář národopisných sbírek ze stávajících exponátů a z nových exponátů, převedených ze sbírek v Sychrově. Pro zajištění návštěvnosti Městský národní výbor v Č. Dubě připraví plán propagace nové instalace (plakáty, prospekty apod.)*“²²⁶

Takový byl plán. Kompletní adaptace muzejního areálu si vyžádala mnoho zásahů – generální opravou střechy počínaje, předlážděním nádvoří po výměně inženýrských sítí konče. Rozsáhlá rekonstrukce „spolkla“ dohromady částku ve výši dvou a půl milionů korun. Právě pro obrovské investiční náklady provázela celý projekt komplikovaná jednání Městského národního výboru v Českém Dubu, respektive jeho nadřízeného orgánu ONV v Liberci, který byl hlavním investorem této akce, a Severočeského muzea.²²⁷ Vlastní práce na přestavbě se tak fakticky rozběhly až v roce 1967. Podle připraveného projektu měl v přízemí Blaschkovy vily vzniknout speciální klub pro nejrůznější kulturně-výchovné aktivity

²²⁴ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Dotazník o stavu muzejních knihoven, rok 1965.

²²⁵ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Zápis z jednání o reinstalaci Českosudubského muzea Karoliny Světlé, 5. 12. 1962.

²²⁶ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Zápis z jednání o reinstalaci Českosudubského muzea Karoliny Světlé, 5. 12. 1962.

²²⁷ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Podještědské muzeum Karoliny Světlé (č. j. 23/73), 14. 6. 1973.

obyvatel Českého Dubu, první poschodí mělo patřit nově instalovaným muzejním sbírkám a ve druhém patře měl být dobudován městský archiv.²²⁸ Hlavními stavebními úpravami uvnitř objektu měla být rekonstrukce ústředního topení, elektroinstalace, vody a sociálního zařízení. Prvořadým úkolem ale jednoznačně zůstávala oprava proděravělé střechy.

Jak bylo zmíněno, v přízemí budovy měl být zřízen kulturní klub. Jaká byla představa o jeho podobě, přibližuje archivní záznam z roku 1971: „*Klub bude mít moderně vybavenou učebnu, klubovnu, hernu, koncertní halu, konferenční síň, fotokomoru, kabinet pomůcek, příruční knihovnu, restaurační provoz, kuželník a přírodní prostranství pro letní formy volné i organizované kulturní rekreace. ... Tento klub bude první klubovou institucí v okrese, řízenou po linii národních výborů profesionálně.*“²²⁹

VII. 5. Průběh rekonstrukce

Že základní podmínkou zdárného postupu přestavby byla oprava střechy, bylo zřejmé na první pohled. Jak dokládá archivní zápis, dezolátní stav střechy začal postupně působit nenahraditelné škody ve vlastním interiéru muzea: „*Po řadu let postupující rozrušení střešní krytiny a odpadového systému pokročilo tak daleko, že při každé silnější dešťové srážce dochází k zřetelné devastaci interiéru budovy ve všech podlažích, zejména střešní vazby, podlah a v poslední době i omítek, stropů, parketových podlah a vestavěného nábytku.*“²³⁰ To však bylo jen zhodnocení vnějšího stavu, další možné důsledky kalamity šlo snadno vytušit – hniloba krovů, nosných trámů, houba v podlaze atd. Nejzrůsňavější škody byly napáchány v pravém křídle prvního patra v rohovém pokoji a v místnostech k němu přilehlých (stěny tu byly silně prosáklé, místy porostlé sanytrem; tapety v místnosti byly zcela zničené; mozaikové parkety se místy propadaly do hloubky 40 cm; zborcené bylo též dřevěné ostění). „*Ve středním sále vytvořila prosakující voda veliké skvrny a rozrušila štukovou římsu. V dalším pokoji levého křídla voda při deštích stékala proudem a prosakovala velkými kalužemi do parket. Bylo proto nutno prosekat omítku. ... V horních koutech místností levého*

²²⁸ V budově muzea sídlila od poloviny 50. let pobočka okresního archivu, která sem byla přemístěna z Turnova. Její fond úzce navazoval na muzejní sbírky, protože po dvě desetiletí byly obě instituce pod jednou správou (důsledná delimitace archivních fondů nebyla tehdy ještě dokončena). Pro přivezený materiál (cenné fondy archivu města Český Dub) však chybělo odpovídající zázemí, což měla napravit právě chystaná rekonstrukce.

²²⁹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Budování kulturně-výchovného klubu – podpora (č. j. 28/71), 23. 11. 1971.

²³⁰ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Zpráva o škodách, způsobených v muzeu havarijním stavem střešní krytiny, 4. 8. 1971.

*křídla vznikly mocné plesnivé skvrny.*²³¹ Při intenzivních deštích v červenci 1971 se v důsledku rozrušeného okapového systému nahromadila voda na terasové střeše přístavku levého křídla, pronikla do interiéru a zaplavila přízemí. Takto popisuje situaci záznam o vzniklých škodách: „*Voda vnikla do vestavěného nábytku vzácné řemeslné hodnoty a zčásti prosákla do uložených muzejních písemných sbírek. Jen díky včasnému zásahu nedošlo k zničení unikátních rukopisných památek.*“²³² V zápise je dále uvedeno: „*Zvenčí budovy jsou v důsledku rozrušeného odpadního systému poškozeny dřevěné i zděné římsy, místy již opadává cihlový obklad, který tvoří jeden ze základních charakteristických prvků, pro něž byl objekt muzea pojat do státního seznamu památek. Velmi značně je poškozen sgrafitový vlys, lemující část budovy.*“²³³ Další rozsáhlá poškození byla způsobena odkrytím střechy a průtahy s její opravou nad centrální halou.

Právě prodlevy ze strany stavebního družstva, které upřednostňovalo některé své jiné zakázky, a pomalý postup prací pokrývačů a klempířů při opravě střechy, brzdil veškeré další práce. Aby mohla rekonstrukce pokračovat, bylo nezbytné nejprve vysušit interiéry. Teprve pak se mohly svých úkolů zhostit malíři, obkladači, štukatéři, lakýrníci, truhláři a parketaři. Výstavnické práce (vyhotovení nových vitrín, panelů atd.) byly do výroby zadány v roce 1971. Veškeré stavební úpravy měly být podle původního projektu hotové do roku 1972 a v roce 1973 mělo proběhnout slavnostní otevření. S tím, jak celá adaptace nabírala zpoždění, posouvaly se rovněž práce aranžérů, kteří měli na starost provedení odborně náročné muzejní instalace i zařízení interiéru kulturního klubu. Instalační práce se nakonec rozběhly až v únoru 1973.²³⁴ V rámci reinstalace expozic musela být řešena také otázka odmoření muzejního mobiliáře. Značná část lidového nábytku a nářadí byla totiž napadena červotočem. Dříve, než bylo možné mobiliář zařadit do nových expozic, muselo být tudíž provedeno odborné plynování.²³⁵ Vedle toho bylo třeba zajistit zrestaurování krojových exponátů, objednat nové záclony, opomenuta nezůstala ani otázka propagace – projednávaly se návrhy plakátů, vyhotovení tištěných průvodců muzea či grafický návrh vstupenek.²³⁶ V rámci přestavby byla

²³¹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Zpráva o škodách, způsobených v muzeu havarijním stavem střešní krytiny, 4. 8. 1971.

²³² Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Zpráva o škodách, způsobených v muzeu havarijním stavem střešní krytiny, 4. 8. 1971.

²³³ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Zpráva o škodách, způsobených v muzeu havarijním stavem střešní krytiny, 4. 8. 1971.

²³⁴ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Instalační prvky pro muzeum (č. j. 9/73), 22. 2. 1973.

²³⁵ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971, Odmoření muzejního mobiliáře (č. j. 12/71), 30. 8. 1971.

²³⁶ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Zápis ze schůze komise cestovního ruchu (č. j. 4/73), 4. 1. 1973.

provedena rovněž asanace muzejního okrasného sadu.²³⁷

Z důvodu rozsáhlé rekonstrukce bylo muzeum od roku 1967 uzavřeno a po několik příštích let připomínalo spíše staveniště. Tomu odpovídalo i uložení a ochrana sbírek, které bylo po tu dobu pouze provizorní. Přesto byl ve výjimečných případech (např. z vědeckých či studijních důvodů) přístup ke sbírkám povolen. Výstavní činnost ale ani v době přestavby neustala a muzeum nadále, stejně jako v letech minulých, využívalo pro příležitostné výstavy prostory v budově radnice. Několik menších výstavek bylo zaranžováno také ve výkladní skříni dubské pošty.²³⁸

Za termín plánovaného znovuotevření bylo původně stanoveno září 1973. V průběhu roku však bylo stále jasnější, že zamýšlený termín dodržen nebude. Na zpoždění nabíraly zejména práce na dobudování kulturního klubu.²³⁹ Příspěvek v místním zpravodaji zachycuje situaci v půli června 1973: „*Nejbolestivějším problémem je stále oprava střech. Ukázalo se, že stav dřevěné střešní konstrukce je mnohem vážněji narušen, než se zpočátku jevílo. ... Zatím uvnitř budovy se již pracuje na nové instalaci.*“²⁴⁰ Otevření muzea bylo nakonec posunuto na jaro 1974.

* * *

Pokud pomíneme vlastní rekonstrukci, k dalším důležitým momentům přelomu 60. a 70. let určitě patřila změna ve vedení ústavu. Novým ředitelem Podještědského muzea se stal pan **František FORMÁČEK** (1915 – 1980).²⁴¹ Formáček pocházel z Ouče na Českodubsku. Za první republiky vyučoval na školách v pohraničí, za 2. světové války byl kantorem v rodné Ouči. Po osvobození se stal ředitelem školy ve Cvikově. V roce 1949 přešel na úsek řízení kultury v tehdejší Libereckém kraji a později v okrese Liberec. Vedením Podještědského muzea byl pověřen v červenci 1971. Vlastně až od tohoto data byla správa ústavu skutečně profesionálně obsazena. Ačkoliv práci a obětavost V. Havla nelze jakkoliv zpochybnit, přesto byli on i jeho nástupce Kunst pouze nadšenými amatéry bez specializovaného oborového vzdělání. Za vedení Fr. Formáčka byla dokončena kompletní oprava budovy i reinstalace

²³⁷ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Objednávka keřů a peren, 20. 2. 1973. Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Objednávka růží, 5. 3. 1973.

²³⁸ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Zápis o provedené prověrce v Městském muzeu K. Světlé (č. j. 15/74), 8. 1. 1974.

²³⁹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Zpráva ze zasedání rady MNV (č. j. 24/73), 20. 6. 1973.

²⁴⁰ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Co nového v muzeu (č. j. 28/73), 20. 6. 1973.

²⁴¹ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 118.

sbírek, došlo rovněž na odborné budování depozitářů. František Formáček se podílel též na založení Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé (1969) a na vzniku Podještědských lidových slavností (1980). Muzeum vedl do roku 1980.

Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé vzniklo v roce 1969 – stanovy byly schváleny KNV v Ústí nad Labem v červnu 1969; vlastní činnost Sdružení byla zahájena valnou hromadou ze dne 27. října téhož roku.²⁴² Sdružení bylo založeno jako dobrovolná organizace, která si za svůj cíl kladla jednak uchovávání starých hodnot Podještědí v úzké návaznosti na dílo a působení K. Světlé, jednak sledování současného vývoje Podještědí. Sdružení vydávalo i svůj vlastní zpravodaj, ve kterém nechyběly ani články týkající se činnosti Podještědského muzea. K častým přispěvatelům tohoto občasníku patřil nejen Fr. Formáček, ale později též Jiří Malínský a Tomáš Edel.

Výstavní činnost 60. a 70. let odpovídala duchu tehdejší doby.²⁴³ Každoročně se opakovaly akce u příležitosti 25. února a 1., 5. a 9. května. Opomíjen nezůstával ani 7. listopad jako výroční den ruské bolševické revoluce. V prosinci zase přišly na řadu výstavy upomínající uzavření československo-sovětské smlouvy o přátelství a vzájemné pomoci. V letech 1961 a 1971 pochopitelně nesměly chybět velkolepé výstavní podniky spojené s oslavou 40., respektive 50. výročí založení Komunistické strany Československa. V roce 1970 se slavilo sto let od narození V. I. Lenina, na květen téhož roku připadla další důležitá akce – čtvrtstoletí osvobození naší vlasti sovětskou armádou. Speciální výstavku připravilo muzeum i u příležitosti voleb do Národního shromáždění, České národní rady a národních výborů v roce 1971. V roce 1973 uplynulo dvacet pět let od komunistického puče. Pro tuto událost byla uspořádána výstavka souvisejících dokumentů nazvaná „Vítězný únor 1948“. Muzeum zorganizovalo také besedu s pamětníky tehdejších událostí „Jak to bylo v únoru“. Mezinárodní den žen připomněla výstavka „Boj za osvobození ženy“, Mezinárodní den dětí zase výstava „Děti a společnost“. Vedle toho se tradičně konalo množství menších jubilejních výstavek, které připomínaly známé české spisovatele, skladatele a výtvarníky. Z trendu těchto povinných podniků vybočovala například výstava fotografií z ledna 1960, nazvaná „Ještěd v zimě“, která si vytkla za cíl zvýšit mezi „Dubáky“ zájem o lyžování, nebo velice zajímavá historická výstavka z ledna roku 1973 „Masopust v Podještědí“.

Průměrná roční návštěvnost muzea se pohybovala okolo dvou a půl tisíce osob. Konkrétní počty návštěvníků (a to jak stálých expozic v budově Blaschkovy vily, tak menších

²⁴² PAVLŮ, Jaroslav. Deset let Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1980, č. 7, s. 3 – 4.

²⁴³ K výstavní činnosti viz. Archiv PM – komentáře k výkazům činnosti pro příslušné roky.

výstav v prostorách radnice) vykazují ve vybraných letech tato čísla – r. 1960: 2 137, r. 1963: 2 585, 1965: 2 196, r. 1966: 2 898 osob.²⁴⁴ Slabší návštěvnost v roce 1965 byla odůvodněna nepříznivým počasím a také konáním spartakiády. V roce 1967 do muzea zavítalo 2 303 lidí, po skončení této sezony bylo kvůli plánované rekonstrukci uzavřeno.

Na závěr bych ještě zmínila, že v létě 1973 byla muzeu předána pozůstalost V. Havla. Jednalo se celkem o devatenáct šanonů listinného materiálu, ve kterých se nacházely doklady Havlovy kulturní a osvětové činnosti, jeho korespondence, záznamy přednášek atd.²⁴⁵

VII. 6. Znovuotevření muzea

Ke slavnostnímu znovuotevření muzea došlo na jaře 1974. Při této příležitosti byla 30. dubna ve stálé výstavní síni zahájena výstava „Město se znamením práce ve znaku“, pojednávající o dějinách výroby v Českém Dubu.²⁴⁶ Nově instalovaná expozice zahrnovala devět sálů a obsahovala unikátní literární i bibliografické dokumenty o životě a díle Karoliny Světlé i vlastivědné sbírky z Podještědí. Jejím autorem byl významný severočeský národopisec, historik umění, výtvarník a badatel PhDr. Josef Václav Scheybal.²⁴⁷

Přestavba objektu a následná reinstalace sbírek vtiskla muzeu nový, moderní vzhled. Sbírkový fond byl přehodnocen odborníky ze Severočeského muzea a předměty nemuzejní hodnoty byly se souhlasem MNV jako majitele sbírek vyřazeny. Předměty, které nebyly v nové expozici použity, byly uloženy v šesti depozitářích věže; část jich byla uskladněna v podkroví. Skoro všechen lidový i městský nábytek byl v letech 1971 – 1974 asanován a z velké části opraven, plastiky a předměty vyšší hodnoty odborně zrestaurovány. Důkladného ošetření se dostalo i oděvním částem národopisných sbírek – všechny krojové součástky byly vyčištěny, apretovány, opatřeny signaturou a uvedeny do bezprašného stavu. Byla učiněna základní bezpečnostní opatření před vloupáním a požárem. Město vynaložilo na tuto péči značné prostředky, nesrovnatelně vyšší než za předchozích padesát let existence muzea

²⁴⁴ Uvedená data viz. Archiv PM – výkazy činnosti uvedených let.

²⁴⁵ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Pozůstalost zasloužilého učitele Václava Havla (č. j. 31/73), 16. 7. 1973.

²⁴⁶ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Výstava Dějiny výroby v Českém Dubě – povolení (č. j. 6/74), 18. 2. 1974.

²⁴⁷ ANDEĽ – TECHNIK. *Český Dub*, s. 118.

dohromady.²⁴⁸

V jaké podobě se v roce 1974 Podještědské muzeum Karoliny Světlé představilo svým návštěvníkům, přibližují následující řádky: „*Expozice je pojednána tak, aby prostřednictvím informací o životě a díle velké literární postavy XIX. věku byly vyzvednuty pokrokové proudy českého kulturního života, tak jak se odrazily v životě venkovského lidu Podještědí. V návaznosti na literárně historický obsah je expozice doplněna etnografickými a folkloristickými exponáty podještědské provenience.*“²⁴⁹

Výsledkem několikaleté náročné a finančně nákladné stavební rekonstrukce a kompletní reinstalace sbírek byl vznik specializovaného městského muzea. Charakter, koncepci, hlavní úkoly a cíle Městského literárně-vlastivědného muzea Karoliny Světlé v Českém Dubu, jak zněl jeho tehdejší oficiální název, vymezovaly nově upravené stanovy. Z nich se dovídáme, že posláním muzea je: „*Soustavně sledovat a dokumentovat osobnost a dílo i literární, politickou a kulturní činnost Karoliny Světlé, dále prostředí, v němž Světlá žila a které ji inspirovalo k jejímu literárnímu dílu s podještědskou tematikou a které bylo zároveň i zdrojem její významné politické práce pro tento kraj a českou kulturu. Muzeum proto soustavně sbírá, spravuje, shromažďuje a třídí pozůstalost Karoliny Světlé, kterou předala muzeu schovanka spisovatelčina Anežka Čermáková-Sluková. Je to pozůstalost literární, rukopisy, korespondence, různá vydání jejích knih, předměty z jejího bytového zařízení, rodinné památky, písemnosti Petra Mužáka.*“²⁵⁰ O poslání muzea tu dále stojí: „*Soustavně sledovat a shromažďovat písemné pozůstalosti různých osobností z Českosudska, vlastivědných pracovníků apod. Soustavně sledovat a shromažďovat národopisné památky podještědského lidu. Soubor již v muzeu shromážděný, který pochází především z obcí, jež znala Karolina Světlá a o kterých píše ve svém díle, je základem další dokumentace. Soustavně sledovat a shromažďovat doklady o dějinách města Českého Dubu od dob jeho vzniku až po současnost, o jeho průmyslu, dělnickém hnutí apod. včetně současné socialistické výstavby.*“²⁵¹

V textu stanov bylo rovněž zakotveno, že odborně a metodicky ústav podléhá Severočeskému muzeu v Liberci. Řízen je naproti tomu Městským národním výborem v Českém Dubu, jehož rada schvaluje perspektivní plán rozvoje muzea v rámci krajské

²⁴⁸ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Podještědské muzeum Karoliny Světlé (č. j. 46/74), 19. 10. 1974.

²⁴⁹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Literárně-vlastivědná expozice o životě a díle Karoliny Světlé (č. j. 69/74), 15. 12. 1974.

²⁵⁰ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Statut specializovaného městského muzea v Českém Dubě, 11. 9. 1975.

²⁵¹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Statut specializovaného městského muzea v Českém Dubě, 11. 9. 1975.

muzejní síť, schvaluje jeho dlouhodobé i roční plány činnosti, poskytuje příslušný příspěvek odpovídající schváleným úkolům na běžný rok a za spolupráce libereckého muzea kontroluje plnění plánu hlavních úkolů i hospodaření ústavu a hodnotí jeho činnost. „Řídící orgány respektují při tom usnesení strany a vlády, směrnice a pokyny ministerstva kultury ČSR, usnesení rady ONV i Severočeského KNV a odborné pokyny Severočeského muzea jako metodického pracoviště.“²⁵² V části pojednávající o hospodaření a správě muzea čteme: „Muzeum je rozpočtovou organizací a jeho rozpočet je součástí rozpočtu MěNV v Českém Dubě. Muzejní fondy sbírkové, literární, umělecko-historické, archivní, dále hospodářské prostředky i zařízení jsou národním majetkem a tvoří základ činnosti muzea.“²⁵³

Znovuotevření Podještědského muzea bylo bezpochyby důležitým mezníkem pro rozvoj turistického ruchu v Českém Dubu i okolí. V průběhu hlavní návštěvnické sezony, tedy od počátku května do konce října, bylo veřejnosti přístupné denně kromě pondělí, a to vždy od 8 do 17 hodin. Mimo hlavní sezonu, v období od 1. listopadu do konce dubna bylo zájemcům k dispozici o sobotách a nedělích mezi 10 a 16 hodinou. Kulturní klub byl otevřen rovněž od 1. května a jeho součástí bylo stále středisko mimoškolského vzdělávání pro oblast Českosudska.²⁵⁴ K jeho náplni patřilo pořádání koncertů, divadelních i filmových představení, výstav a dalších uměleckých akcí. Klub organizoval rovněž různé přednášky, zájezdy na kulturní akce, ale i kurzy hudební, taneční či výtvarné výchovy. Svou činností vlastně nahrazoval dosavadní působení osvětové besedy. Zřizovatelem klubu byl českodubský národní výbor.²⁵⁵

Kromě stálé expozice a řady menších příležitostných výstavek, bylo Podještědskému muzeu stanoveno konání dvou větších výstav v roce.²⁵⁶ Pro rok 1975 byla připravena rozsáhlá jubilejní výstava „Třicet let svobodného Podještědí“, naplánována byla rovněž výstava „Postavy našeho domova“, která měla veřejnost seznámit s významnými rodáky a osobnostmi Podještědí. Mimoto se pravidelně opakovaly výstavy k oslavám MDŽ i MDD – tak například Mezinárodní den dětí v červnu 1974 provázela výstavka s názvem „Děti dnes a kdysi“. Tradičně nechyběly ani výstavy upomínající květnové dny. Vedle výstavní činnosti nabízelo

²⁵² Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Statut specializovaného městského muzea v Českém Dubě, 11. 9. 1975.

²⁵³ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Statut specializovaného městského muzea v Českém Dubě, 11. 9. 1975.

²⁵⁴ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Nabídkový list kulturních akcí na rok 1974, 31. 10. 1973.

²⁵⁵ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Statut Kulturního klubu v Českém Dubě (č. j. 45/73), 30. 11. 1973.

²⁵⁶ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Zpráva o stavu cestovního ruchu v Českém Dubě (č. j. 59/74), 22. 5. 1974.

muzeum zájemcům rovněž nejrůznější přednášky. Během roku 1974 byly přichystány přednášky na téma „Kejkle a čary kolem krásy“, „Dějiště poještědských románů a povídek Karoliny Světlé“, „Ženský výrobní spolek a K. Světlá aj. V květnu navíc proběhla exkurze spojená s návštěvou hrobu Karoliny Světlé a s prohlídkou muzea Bedřicha Smetany v Praze.²⁵⁷ K osobnosti hudebního skladatele Smetany se muzeum obrátilo ještě v roce 1976. Na pátek 12. listopadu byl přichystán slavnostní večer ke 100. výročí uvedení opery *Hubička*. Akci zahájil slavnostním proslovem ředitel Smetanova muzea v Litomyšli, literárně-hudební část obstarali členové činohry a opery libereckého Šaldova divadla.²⁵⁸

Od roku 1967 bylo Podještědské muzeum v krajské muzejní síti specializováno jako literárně-vlastivědné, se vztahem k národopisu Podještědí a dějinám Českého Dubu. Jaký byl po instalaci nové expozice osud přírodovědných sbírek, které dané klasifikaci neodpovídaly, přibližuje zpráva ředitele Formáčka: „*V nové koncepci bylo z expozice vyloučeno celé přírodovědecké oddělení, avšak s ohledem na regionální význam Fendrychova životního díla bylo rozhodnuto, že mimo sled hlavní expozice, v dependanci, bude instalována tzv. Fendrychova síň, v níž vedle jeho životopisných dat bude jako dominanta instalována jeho geologická mapa Podještědí a pro expozici vybrány minerály, které s ní korespondují. Ostatní sbírkový fond bude bez zhodnocení a dokumentace delimitován Severočeskému muzeu.*“²⁵⁹ Českodubští muzejníci zamýšleli otevřít síň věnovanou Fendrychovu dílu již v roce 1976, nejprve však bylo zapotřebí najít odborného poradce, který by si vzal uspořádání expozice na starost. Otázka znovuotevření Fendrychovy síně však nebyla dořešena ještě ani ve druhé polovině 80. let. Hlavním problémem zůstávaly finance – předpokládané náklady na stavební úpravu síně dosahovaly výše sto tisíc korun.²⁶⁰

K předním úkolům znovuotevřeného muzea patřilo vyhotovení evidence II. stupně, která tu doposud neexistovala. V roce 1974 čítal muzejní sbírkových fond na 26 090 kusů. Za optimálních podmínek by skoro polovina (přesně 40 %) všech sbírkových předmětů nutně zasluhovala konzervaci. Finance na takto nákladnou proceduru ale nebyly v daném momentu k dispozici.²⁶¹

²⁵⁷ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Jednotný plán kulturně-výchovné činnosti v Českém Dubě na rok 1974 (č. j. 33/73), 20. 7. 1973.

²⁵⁸ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1976 – 1979, List č. j. 42/76, rok 1976.

²⁵⁹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975, Fendrychova sbírka, 8. 1. 1975.

²⁶⁰ Archiv PM, karton Muzeum 1980 – 1981, Zápis o jednání o úpravě Fendrychovy síně (č. j. 129/81), 3. 12. 1981.

²⁶¹ Archiv PM, karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973, Dotazník o stavu ochrany a zabezpečení sbírek v muzeích (č. j. 26/73), 5. 8. 1973.

VIII. PODJEŠTĚDSKÉ MUZEUM V DESETELETÍ 1975 – 1985

VIII. 1. Vývoj muzea po roce 1975

V období let 1975 – 1985 nedoznal život Podještědského muzea žádných výraznějších změn. Dál pokračoval trend „povinných“ výstav a přednášek, sbírkotvorná činnost víceméně stagnovala. Z přírůstků sbírkového fondu bych uvedla alespoň významnou kolekci lidových řezbovaných loutek z majetku dubské tělovýchovné jednoty, kterou muzeum získalo v roce 1985 – tento dar se stal základem budoucí velmi kvalitní kolekce lidového loutkářství²⁶², nebo krásně vyšívanou mužskou svatební košili z Proseče pod Ještědem z poloviny 19. století, která se do muzea dostala v září téhož roku.²⁶³ Metodicky byl ústav nadále řízen libereckým muzeem – od druhé poloviny 70. let se dokonce uvažovalo o přímé integraci. Záměr na sloučení se Severočeským muzeem však nakonec realizován nebyl.²⁶⁴ Muzeum se stále potýkalo s nedostatkem peněz i odborného personálu (jediným speciálně vzdělaným pracovníkem zůstával ředitel, který tak musel vedle běžné úřední agendy a své odborné práce provádět řadu dalších činností – provázení návštěv po expozici, spolupráce s badateli atd.²⁶⁵), což brzdilo jeho další rozvoj. Po odchodu Františka Formáčka působil na postu ředitele PhDr.

²⁶² Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé za rok 1985 (č. j. 119/85), rok 1985.

²⁶³ Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 31.

²⁶⁴ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Pasport muzea k 31. 12. 1984 (č. j. 19/85), 26. 2. 1985.

²⁶⁵ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o jednání v rámci metodické pomoci v Podještědském muzeu Karoliny Světlé v Českém Dubě (č. j. 49/85), 11. 4. 1985.

Jiří MALÍNSKÝ. Jeho počínání ve vedení Podještědského muzea, které spadá do období let 1980 až 1985 lze hodnotit jako velmi slabé.

V závěru 70. let byla na předním nádvoří muzea rekonstruována replika staré rumpálové studny, která měla být předzvěstí odvážného plánu na vybudování skanzenu památek podještědské lidové architektury. V roce 1982 bylo muzeum pronajato k filmovým účelům a dočasně uzavřeno. Po celá 80. léta pokračovala spolupráce se Sdružením rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé, navázaná na počátku 70. let. V létě 1980 vznikla tradice „Podještědských lidových slavností“, na jejichž přípravě se dubské muzeum rovněž podílelo – ve svých prostorách přichystalo národopisnou výstavu, již byl historicky první ročník slavností zahájen.²⁶⁶ Jak celý podnik, konaný ve dnech 20. až 22. června 1980, vypadal, zachytil zpravodaj Sdružení rodáků a přátel kraje K. Světlé: *„Účelem akce bylo objevovat a zachovat lidové zvyky a tradice z nejrůznější činnosti v oblasti lidové kultury. Za místo slavnosti pořadatelé šťastně zvolili Proseč pod Ještědem. ... Po tři dny v Podještědském muzeu Karoliny Světlé v Českém Dubě a na Proseči v sokolovně amatérské soubory hudební, pěvecké i taneční z Podještědí i z Liberce zatančily staré podještědské tance, zpívaly písně našich předků, muzika hrála pro mladé i skladby moderní. Počasí slavnostem nepřálo, co chvíli se přihnal déšť. ... Přes nepříznivé počasí sešlo se mnoho lidí z širokého okolí, svědectví, že slavná kulturní tradice Podještědí je stále živá.“*²⁶⁷

Ze stereotypního dění let 1975 – 1985 vystupuje až série krádeží, odhalená na podzim 1985, kterou měl na svědomí jeden ze zaměstnanců muzea. Za zlomový moment této „šedé éry“ lze bezesporu považovat výměnu na postu ředitele. PhDr. Malínský ukončil pracovní poměr v muzeu ke dni 1. 7. 1985, nadále však zůstal členem muzejní rady. Nový ředitel Tomáš Edel nastoupil 27. 6., kdy také došlo ke komisionálnímu převzetí muzea.²⁶⁸

VIII. 2. Skanzen lidových staveb Podještědí

Zamýšlený skanzen měl sloužit k dokumentaci práce a kultury podještědského lidu.²⁶⁹ Plán na jeho vybudování vycházel z odborného průzkumu provedeného v letech 1983 – 1987,

²⁶⁶ Archiv PM, karton Muzeum 1980 – 1981, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé za období od 1. 1. do 31. 7. 1980 (č. j. 82/82), 4. 8. 1980.

²⁶⁷ Autor (šifra JP). Podještědské lidové slavnosti. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1981, č. 9, s. 6.

²⁶⁸ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o jednání v rámci metodické pomoci v Podještědském muzeu Karoliny Světlé v Českém Dubě (č. j. 63/85), 20. 6. 1985.

²⁶⁹ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Plán práce Podještědského muzea Karoliny Světlé na rok 1986 (č. j. 120/85), rok 1985. O tomto projektu též. TECHNIK, Svatopluk. K záchraně zbytků lidové architektury na Českodubsku. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 6 – 11.

při němž bylo v oblasti Českodubska zjištěno na tři sta objektů lidové architektury, vesměs roubených. Centrem skanzenu na záchranu těchto památek se mělo stát právě Podještědské muzeum, které v souvislosti s touto myšlenkou začalo systematicky shromažďovat další etnografický materiál. Odvážný plán však nakonec realizován nebyl a představy o podobě skanzenu zůstaly pouze na papíře: *„Mělo by zde být postaveno několik vybraných vynikajících dřevěných staveb dnes už neexistujících, zachovaných pouze v archivních dokumentech, nebo těch, které už jsou v takovém stavu, že by nebyly schopné rekonstrukce na původním místě (např. rodná chalupa prof. P. Mužáka ve Světlé pod Ještědem, horská chalupa U Kotků na Rašovce aj.). V centru skanzenu budou kromě prostorů potřebných pro vlastní provoz k dispozici objekty, v nichž bude možno vystavovat ukázky z bohatých národopisných sbírek muzea. Tento mobiliář, uložený převážně v depozitářích, je dosud veřejnosti většinou nepřístupný.“*²⁷⁰

Prvním a zároveň posledním zdařilým pokusem o přenesení památkově chráněné stavby do místa zamýšleného skanzenu zůstalo přemístění již zmíněné rumpálové studny.²⁷¹ Rumpál pocházející z počátku 18. století, kterým se čerpala voda z hluboké studny, stával původně na družcovském dvoře. Před úplnou likvidací se jej podařilo zachránit díky náhodě – byl objeven skupinou studentů střední průmyslové školy stavební, kteří byli v Družcově na brigádě. Právě studenti liberecké průmyslovky pod vedením architekta prof. Svatopluka Technika se obrátili na místní odbor kultury ONV a zajistili, že byly zbytky rumpálu změřeny, ofoceny, rozebrány a převezeny do Českého Dubu. Podle dokumentace a modelu, zpracovaných rovněž v uvedené škole, byla v roce 1979 provedena rekonstrukce rumpálu na nádvoří muzea.

V souvislosti s plánem na zbudování skanzenu byla ve zpravodaji Sdružení rodáků a přátel kraje K. Světlé uveřejněna následující výzva: *„Podještědské muzeum se obrací s naléhavou prosbou k českodubské veřejnosti o darování vyřazeného a nepotřebného hliněného nádobí, malovaného i nemalovaného (třeba poškozeného) nábytku, obrázků, soch, vyřazeného zemědělského nářadí (starých pluhů, cepů, mlátiček, kolovrátků, kos, srpů, chomoutů, krosen), knih a rukopisů, krojových oděvních součástí atd. Za obrovských finančních nákladů bude nyní vznikat Váš skanzen podještědské lidové architektury, nyní jde jen o to, mít čím nově postavené sroubené domy vybavit a zařídit. Prosíme každého českodubského obyvatele, a obzvláště naléhavě se obracíme na členy našeho Sdružení:*

²⁷⁰ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 121.

²⁷¹ ANDĚL – TECHNIK. *Český Dub*, s. 106, 162 – 163. SCHEYBAL, Josef. Dvě staré rumpálové studny z Českodubska. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 12 – 14.

*věnujte každý z Vás Podještědskému muzeu alespoň jeden předmět muzejní povahy. Dárce budeme otiskovat v našem časopise, z předmětů darovaných bude v muzeu uspořádána výstava, ale hlavně pomůžete dobré věci.*²⁷²

VIII. 3. Filmové natáčení a dočasné uzavření muzea

V létě 1982 bylo v areálu muzea zahájeno natáčení dvou západoněmeckých televizních seriálů (*Wiesingerové* a *Ďábelský poručík*).²⁷³ Natáčení probíhalo prakticky ve všech prostorách muzea, filmaři se pohybovali v přízemí i v prvním patře. Z tohoto důvodu došlo ke kompletnímu rozložení stálé expozice a uzavření muzea a to od 12. července 1982. Demontáž byla provedena v rámci metodické pomoci pracovníky libereckého Severočeského muzea. Z celkového počtu jedenácti síní expozice jich bylo demontováno devět. Filmování si vyžádalo celou řadu násilných zásahů do interiérů budovy (tapetování, svozy cizích dobových nábytků atd.) a trvalo do října 1982. Protože ale filmaři začali po několikaměsíční pauze pracovat na pokračování seriálu, zůstalo muzeum uzavřeno.

Přízemí muzea bylo uvedeno do původního stavu v listopadu 1983. Filmové studio Barrandov zajistilo malířské, aranžérské a odborné rekonstrukční práce a jeho pracovníci provedli rovněž dohodnutou adaptaci nádvorních prostor na moderní muzejní depozitář. Následně se naplno rozběhly práce na uvedení expozice do původního stavu. Během roku 1984 byly nově vymalovány všechny místnosti Blaschkovy vily, provedena byla též generální oprava střechy.²⁷⁴ U příležitosti znovuotevření byl v prostorách muzea připraven speciální večerní program – dvojpředstavení monologických scénických montáží z písemných pozůstalostí Boženy Němcové a Karoliny Světlé nazvané „Večer dvou velkých žen“. Netradiční akci, která proběhla 6. dubna 1984, shlédlo na šest desítek diváků.²⁷⁵

Uzavření muzea z důvodu filmování se negativně promítlo na jeho návštěvnosti.²⁷⁶ K obnovení činnosti došlo 1. dubna 1984. Do konce sezony byla připravena pouze výstava skleněných uměleckých předmětů a plastik Vladimíra Linky, kterou shlédlo na 900 zájemců.²⁷⁷ Návštěvnost za rok 1984 dosáhla čísla 4 241 osob (z toho 3 181 návštěvníků ve

²⁷² Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé* 1985, č. 17, s. 14.

²⁷³ Archiv PM, karton Muzeum 1982 – 1983, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé v Českém Dubě za období od 2. listopadu 1981 do 15. listopadu 1982 (č. j. 82/82), 23. 11. 1982.

²⁷⁴ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o plnění plánu za rok 1984 (č. j. 4/85), 10. 1. 1985.

²⁷⁵ Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1984, č. 16, s. 23.

²⁷⁶ Archiv PM, karton Muzeum 1982 – 1983, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé v Českém Dubě za období od 16. listopadu 1982 do 30. listopadu 1983 (č. j. 84/83), 30. 11. 1983.

²⁷⁷ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Výkaz MK ČSR o muzeu za rok 1984 (č. j. 5/85), 10. 1. 1985.

stálé expozici), což byla zhruba polovina dřívějších počtů.²⁷⁸ Fakticky prvním normálním rokem činnosti se tak měl stát rok 1985. Ten skutečně představuje v historii Podještědského muzea význačný předěl.

VIII. 4. Rok 1985: Nástup nového ředitele

Novým ředitelem Podještědského muzea se stal k 1. 7. 1985 PhDr. **Tomáš EDEL**, absolvent pražské filozofické fakulty Univerzity Karlovy se specializací na historii a národopis. Řadu let pracoval v Národním muzeu, od roku 1980 působil jako středoškolský profesor dějepisu. V březnu 1985 byl zvolen jednatelem Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé.²⁷⁹ Dnes se věnuje především dějinám johanitského řádu, středověké šablonové malbě a problematice lidové architektury a nábytku.

Rutinní revize, nutná pro předání ústavu do rukou nového správce, odhalila četné nesrovnalosti. Během kontroly vyšlo najevo, že řada zaevidovaných předmětů v muzeu schází. Na základě této skutečnosti bylo zahájeno rozsáhlé vyšetřování, při kterém bylo zjištěno, že chybějící věci odcizil Pavel Szikora, který byl v muzeu zaměstnaný jako údržbář. Poté, co byla při domovní prohlídce v říjnu 1985 v jeho bytě zajištěna řada věcí z majetku Podještědského muzea, respektive MNV v Českém Dubu, bylo zahájeno trestní stíhání a vzneseno obvinění. Podle tehdy platného zákoníku byl Szikora obviněn z trestného činu „rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví“. Ukázalo se, že jako údržbář muzea za dobu tří let postupně odcizil množství sbírkových předmětů a věcí historické hodnoty.²⁸⁰ Zde je výňatek z jeho výpovědi: „*Všechny tyto věci pocházejí z podstaty muzea. Měl jsem je nejprve uloženy na půdě, která mi patří, a v minulém týdnu jsem je přenesl dolů, a uschoval v kůlnách, které sloužily jako kurník.*“²⁸¹ Cena zcizených předmětů se pohybovala v řádu statisíců. Jednalo se například o porcelánové nádoby, starožitný nábytek, mosazná pečetidla, šperky, obrazy a knihy. Zcizena byla rovněž numizmatická kolekce.²⁸²

V reakci na tuto událost se veškerá další činnost v muzeu soustředila na evidenci a ochranu sbírek. Pro katastrofální stav, který ve sbírkách panoval (kompletní inventarizace sbírkového fondu, k níž bylo tehdy přikročeno, nebyla provedena několik desítek let), bylo

²⁷⁸ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé v Českém Dubě za období od 1. prosince 1983 do 1. prosince 1984 (č. j. 109/84), rok 1984.

²⁷⁹ Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 26.

²⁸⁰ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Usnesení, 7. 1. 1986.

²⁸¹ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Protokol o vydání věci, 24. 10. 1985.

²⁸² Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Soupis předmětů muzejního charakteru zajištěných u obviněného Pavla Szikory a deponovaných ve své většině v prostorách PMKS, 27. 11. 1985.

nezbytné udělat celou evidenci znovu.²⁸³ Po dohodě s libereckou bezpečností bylo přistoupeno rovněž k alespoň obrysové fotodokumentaci depozitářů a výstavních prostor.²⁸⁴

Rok 1985 však nebyl výjimečný pouze z důvodu odhalení těchto krádeží. Po nástupu nového ředitele se radikálně zlepšila péče o sbírkové fondy. Došlo ke stavebním úpravám ve všech pěti depozitářích (byly zakoupeny kovové regály za 8 000 Kčs; depozitáře byly vybaveny moderní technikou²⁸⁵); všechny dřevěné sbírkové předměty, kterých bylo několik set od plastik až po nábytek, byly ošetřeny proti dřevokaznému hmyzu a plísním. V souvislosti s péčí o sbírkové fondy byla provedena první část inventarizace fondu slohového a lidového nábytku. Vedle „povinné“ výstavy ke 40. výročí osvobození Českodubská sovětskou armádou, proběhla i zajímavá výstava „Tradice a současnost podještědského lidového loutkářství.“²⁸⁶

Jak již bylo uvedeno, k největším slabinám rozvoje muzea patřila krajně nevyhovující evidence sbírek, jenž vycházela ze zastaralých a neúplných evidenčních knih, z nichž některé pocházely ještě z 20. let 20. století. Snadná zneužitelnost a nedostatečnost takto zastaralých záznamů se v souvislosti s rozkrádáním sbírkového fondu jen potvrdila.²⁸⁷ Vytvoření moderní evidence a provedení řádné inventarizace tudíž představovalo prvořadý úkol nového vedení.²⁸⁸ Teprve po odstranění tohoto nedostatku se mohla činnost muzea dále rozvíjet. (Nový soupis sbírek Podještědského muzea byl po mnohaměsíční práci ukončen k 31. březnu 1987. Zároveň byla provedena rozsáhlá fotografická dokumentace sbírkového skla, porcelánu, plastik, obrazů i nábytku.²⁸⁹)

V 90. letech došlo pod vedením T. Edela k několika zásadním objevům (vedle již zmíněného kláštera johanitů patří k nejvýznamnějším „pokladům“ posledních let nález dvouramenného ostatkového kříže z 12. století, který byl učiněn v srpnu 2003) a byla vytyčena zcela nová cesta v pojetí celkové koncepce a prezentace muzea. V dnešní době činnost ústavu stále nabývá na významu, a to nejen díky unikátním objevům, ale například i vzhledem k systematické dokumentaci pozdně středověké šablonové malby střední Evropy. Tomuto donedávna prakticky neznámému fenoménu se muzeum věnuje nejen formou výstav

²⁸³ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Plán práce Podještědského muzea Karoliny Světlé na rok 1986 (č. j. 120/85), rok 1985.

²⁸⁴ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zápis z porady ředitelů muzeí Severočeského kraje, 11. 12. 1985.

²⁸⁵ Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 31.

²⁸⁶ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé za rok 1985 (č. j. 119/85), rok 1985.

²⁸⁷ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zpráva o činnosti Podještědského muzea Karoliny Světlé za rok 1985 (č. j. 119/85), rok 1985.

²⁸⁸ Archiv PM, karton Muzeum 1984 – 1985, Zápis z metodické návštěvy v PMKS v Českém Dubu (č. j. 102/85), 5. 9. 1985.

²⁸⁹ Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1987, č. 20, s. 29.

a publikací, ale od druhé půle 90. let rovněž stálou expozicí. Přiblížit nejnovější dějiny Podještědského muzea však již nepatří k záměrům této práce.

IX. ZÁVĚR

Českodubské Podještědské muzeum bylo založeno na podzim roku 1919. Zájem o vlastivědnou práci byl však v regionu živý již od konce 19. století. První konkrétní kroky směřující k založení vlastního muzea můžeme sledovat v souvislosti se dvěma velkými výstavními podniky, které proběhly v Praze v první polovině 90. let 19. století. I na Českodubsku se v roce 1893 u příležitosti nadcházející pražské Národopisné výstavy ustavil přípravný regionální odbor, který měl být předzvěstí budoucího muzea. Podještědský národopisný odbor však nakonec samostatně nikdy pracovat nezačal. Další významný moment na cestě k vybudování muzea představuje Okresní výstava starožitností, uspořádaná v Českém Dubu iniciativou místní Učitelské jednoty v létě 1914. Nicméně ani tento pokus nebyl úspěšný. Výstavka starých památek Podještědí, jejíž součástí byla také zvláštní síň věnovaná osobnosti Karoliny Světlé, byla přerušena vypuknutím 1. světové války. Svého muzea se Český Dub dočkal až po jejím skončení.

O zřízení muzea v Českém Dubu se zasloužili pánové Josef Adam, Karel Holub, Josef Škoda či Otakar Fendrych – vesměs místní kantoři se zájmem o historii a národopis kraje. Největší zásluhu na vzniku nové instituce měl však bezesporu českodubský rodák a první ředitel Podještědského muzea, řídící učitel Václav Havel, který zaujímá v historii ústavu zcela klíčovou pozici. Od počátku působil jako jednatel muzejního kuratoria, byl správcem oddílu K. Světlé i národopisu, měl na starost muzejní knihovnu i archiv. S jeho jménem je činnost

muzea úzce spjata až do druhé poloviny 20. století. Důležitou osobou byla též Anežka Čermáková-Sluková, neteř a sekretářka Karoliny Světlé, která postupně muzeu darovala prakticky celou osobní i literární pozůstalost známé spisovatelky.

Vlastní muzeum bylo v Českém Dubu ustaveno usnesením okresní správní komise ze dne 28. listopadu 1919. Jeho vznik znamenal velký kulturní počín pro celý region. Základ muzejních sbírek tvořilo jednak torzo předmětů zbylých z výše zmíněné výstavy starožitností, jednak odkazy a dary lidí žijících a působících v Podještědí. K nejcennějším částem patřil oddíl Karoliny Světlé a kolekce zdejších minerálů a hornin. Oddělení přírodovědy doplňovaly ještě sbírky podještědské flory a zvířeny. Muzeum se mohlo dále pochlubit poměrně bohatou knihovnou, součástí jeho sbírek bylo též oddělení národopisné, archeologické, legionářské, oddíl tiskovin a obrazů a archiv. Mezi sbírkovými předměty se svým nadregionálním významem vymykaly zejména památky Světlé (osobní korespondence, fotografie, rukopisy jejích děl atd.) a též tzv. Fendrychova mapa – monumentální dílo, které dodnes tvoří základ moderních znalostí geologických poměrů Turnovska a Českosudovska.

První roky existence mladého muzea byly naplněny zejména starostmi o finanční a prostorové zabezpečení ústavu. Okresem zapůjčené prostory rychle se rozrůstajícím sbírám záhy nepostačovaly. Zajistit trvalé a důstojné zázemí se podařilo vlastně až v první půli 30. let, kdy byly muzeu dány do užívání prostory dvou vzájemně propojených okresních domů. I přes tyto komplikace se činnost muzea slibně rozvíjela. Jistý negativní dopad na jeho chod přinesla správní reforma z roku 1928, již došlo ke zrušení dubské okresní správní komise a město Český Dub bylo převedeno pod okresní úřad v Turnově. Muzeum se tak stalo majetkem turnovského okresu, což se nepříznivě odrazilo zejména na jeho financování. Nicméně rozvoj muzea úspěšně pokračoval i v průběhu 30. let, drasticky byl přerušen až událostmi roku 1938.

Po okupaci města v říjnu 1938 hrozil ústavu reálný zánik a jen díky úsilí V. Havla a jeho kolegů zůstaly vzácné památky zachovány. Aby nebyly sbírky uchváceny Němci, bylo muzeum během tří dnů kompletně vystěhováno a jeho sbírky převezeny za novou, „sudetskou“ hranici. Vše probíhalo narychlo, ve značném zmatku a nejistotě. Zajistit trvalé uložení početných sbírek nebylo za dané situace možné, proto byly převáženy z místa na místo. Dočasný azyl našly například v turnovském městském muzeu, tamní chlapecké škole či v nedaleké vsi Všeň, kde tehdy Havel působil jako řídící učitel. Opakované nucené stěhování napáchalo škody zejména na nábytkovém zařízení, vlastní sbírkový fond vyvázl víceméně bez úhony. Silně narušena však byla evidence sbírkových předmětů. Období 2. světové války představuje vůbec nejhorší kapitolu v historii muzea, jenž tehdy nebylo zničeno

jen díky nezměrné obětavosti svého ředitele.

Po skončení války se mohly muzejní sbírky vrátit zpátky do Českého Dubu. Muzeu byla dána k dispozici konfiskovaná vila německého továrníka Blaschky. V této neorenesanční budově sídlí Podještědské muzeum dodnes. K slavnostnímu obnovení činnosti a zpřístupnění sbírek dubské veřejnosti došlo 14. července 1946. V období od konce 40. let minulého století vývoj muzea stagnoval, počátkem 70. let se dokonce uvažovalo o jeho zrušení. Při správní reformě v roce 1960 byl Český Dub, a tudíž i Podještědské muzeum, připojen k okresu Liberec. Od 1. července 1960 bylo muzeum pod správou Městského národního výboru Český Dub. K největším problémům té doby patřil nevyhovující stav chátrající budovy. Těžkou ztrátou pak byl pro muzeum především odchod Václava Havla, který opustil místo ředitele v roce 1961. Nejvýraznější moment této „šedé éry“ představuje rozsáhlá rekonstrukce, k níž došlo na přelomu 60. a 70. let. Z důvodu generální přestavby bylo muzeum od roku 1967 dočasně uzavřeno. Kompletní renovací tehdy prošla nejen budova Blaschkovy vily, nově přebudovány byly rovněž stálé expozice. Přírodovědné sbírky byly z nové expozice vypuštěny a Podještědské muzeum získalo podobu speciálního městského literárně-vlastivědného ústavu, zaměřeného na osobu Karoliny Světlé, její pobyt v Podještědí a tehdejší každodenní život. Ke znovuoobnovení činnosti došlo na jaře 1974.

Po odchodu Václava Havla se ve vedení ústavu vystřídali Václav Kunst, František Formáček a Jiří Malínský. Nový impuls k rozvoji muzea však přinesl až rok 1985 a nástup současného ředitele PhDr. Tomáše Edela. Za jeho působení došlo k několika významným objevům a byla vytyčena zcela nová cesta v pojetí celkové koncepce a prezentace muzea. Přiblížit nejnovější dějiny Podještědského muzea však již není cílem této práce.

X. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY:

Archiv Podještědského muzea Český Dub

karton Museum 1914, 1919 – 1928

karton Museum 1929 – 1938

karton Museum 1939 – 1944

karton Museum 1945 – 1947

karton Museum 1948 – 1950

karton Museum – akta 1951

karton Akta – museum 1952

karton Museum – spisy 1953

karton Museum – spisy 1954

karton Museum 1955

karton Museum 1956 – 1957

karton Spisy museum 1958

karton Museum – spisy 1959

karton Museum 1960

karton Museum 1961

karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1962 – 1971
karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1972 – 1973
karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1974 – 1975
karton Podještědské muzeum Karoliny Světlé 1976 – 1979
karton Muzeum 1980 – 1981
karton Muzeum 1982 – 1983
karton Muzeum 1984 – 1985

LITERATURA:

- ANDĚL, Rudolf – TECHNIK, Svatopluk. *Český Dub*. Ústí nad Labem, 1991. ISBN 80-7047-037-2.
- BALAJKA, Bohuš. *Přehledné dějiny literatury (do devadesátých let 19. století)*. 4. vydání. Praha, 1998. ISBN 80-7168-366-3.
- DAVID, Petr – DOBROVOLNÁ, Věra – SOUKUP, Vladimír. *Ještěd a Podještědí*. Praha, 2004. ISBN 80-901866-4-5.
- EDEL, Tomáš. *Československo v památkách 12. – 20. století*. Český Dub, 2006. ISBN 80-239-6186-1.
- EDEL, Tomáš. *Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy*. Praha, 1993. ISBN 80-85281-33-3.
- EDEL, Tomáš. K dějinám národopisu Podještědí. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 1 – 5. ISSN nevedeno.
- EDEL, Tomáš. Otokar Fendrych a jeho geologicko-paleontologická sbírka. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1988, č. 21, s. 1 – 8. ISSN nevedeno.
- EDEL, Tomáš. Společenský život v Podještědí 2. poloviny 19. století. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1989, č. 22, s. 6 – 11. ISSN nevedeno.
- EDEL, Tomáš. Společenský život v Podještědí 2. poloviny 19. a počátku 20. století. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1990, č. 23, s. 9 – 15. ISSN nevedeno.

- EDEL, Tomáš. Vlastivěda a muzeum v Podještědí. In *Muzejní a vlastivědná práce* 27, 1989, č. 2, s. 90 – 94. ISSN neuvedeno.
- FORMÁČEK, František. Věrný strážce odkazu Karoliny Světlé: K 60. výročí založení Podještědského muzea K. Světlé v Českém Dubě. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1980, č. 7, s. 9 – 11. ISSN neuvedeno.
- HALÍK, Pavel et al. *Slavné vily Libereckého kraje*. Praha, 2007. ISBN 978-80-87073-06-3.
- HAVEL, Václav. Ochrana památek na Českodubsku. In *Od Ještěda k Troskám* 1, 1922 – 1923, č. 1, s. 15 – 16. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Okresní museum Poještědské v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 1, 1922 – 1923, č. 4, s. 59 – 64. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Okresní museum v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 2, 1923 – 1924, č. 1, s. 29 – 30. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Anežka Čermáková-Sluková. In *Od Ještěda k Troskám* 2, 1923 – 1924, č. 8. a 9., s. 227 – 230. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Urbář českodubského panství z r. 1590. In *Od Ještěda k Troskám* 3, 1924 – 1925, č. 2, s. 62. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Okresní museum v Českém Dubě: Výkaz přírůstků sbírek. In *Od Ještěda k Troskám* 3, 1924 – 1925, č. 3, s. 61 – 62. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Výkazy darů Okres. museu v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 4, 1925 – 1926, č. 1, s. 31. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Okresní museum v Českém Dubě. In *Od Ještěda k Troskám* 5, 1926 – 1927, č. 1, s. 32. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Pomník Karoliny Světlé. In *Od Ještěda k Troskám* 10, 1931 – 1932, s. 92. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. In *Od Ještěda k Troskám* 12, 1933 – 1934, s. 29 – 30. ISSN neuvedeno.
- HAVEL, Václav. Výkup části Čertovy zdi. In *Od Ještěda k Troskám* 12, 1933 – 1934, s. 31. ISSN neuvedeno.
- HLAVAČKA, Milan. *Jubilejní výstava 1891*. Praha, 1991. ISBN 80-901019-0-7.
- KOLÁŘ, František – HLAVAČKA, Milan. *Jubilejní výstava 1891*. Praha, 1991. Slovo k historii; sv. 28. ISBN neuvedeno.
- MAIEROVÁ, Hana. Navazujeme na požehnané dílo. In *Od Ještěda k Troskám* 1, 1994, č. 1. s. 2 – 3. ISSN 1214-4726.
- MALÍNSKÝ, Jiří. *Václav Havel*. Světlá pod Ještědem, 1982. ISBN neuvedeno.
- PAVLŮ, Jaroslav. Deset let sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé. In *Sdružení*

- rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1980, č. 7, s. 3 – 4. ISSN neuvedeno.
- ŘEHÁČEK, Marek. *Ještěd a Podještědí: Turistický průvodce po horách a okolí*. Liberec, 2004. ISBN neuvedeno.
- SCHEYBAL, Josef. Dvě staré rumpálové studny z Českodubsku. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 12 – 14. ISSN neuvedeno.
- SLOUKA, Jiří. Dílo Otokara Fendrycha a geologie Podještědí. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1988, č. 21, s. 9 – 12. ISSN neuvedeno.
- ŠPÉT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*. Praha, 1979. ISBN neuvedeno.
- ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá v Podještědí: Průvodce museem Karoliny Světlé v Českém Dubě*. Praha, 1955. ISBN neuvedeno.
- TECHNIK, Svatopluk. K záchraně zbytků lidové architektury na Českodubsku. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 6 – 11. ISSN neuvedeno.
- VONIČKA, Pavel et al. *Přírodní park Ještěd*. Liberec, 2001. ISBN neuvedeno.
- Autor neuveden. Ochrana památek v Poještědí. In *Od Ještěda k Troskám* 2, 1923 – 1924, č. 4, s. 111. ISSN neuvedeno.
- Autor (šifra OLÁ). Museum Karoliny Světlé. In *Od Ještěda k Troskám* 13, 1934 – 1935, s. 176. ISSN neuvedeno.
- Autor (šifra JP). Podještědské lidové slavnosti. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1981, č. 9, s. 6. ISSN neuvedeno.
- Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1984, č. 16, s. 23. ISSN neuvedeno.
- Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1985, č. 17, s. 14, 26, 31. ISSN neuvedeno.
- Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1986, č. 18, s. 27. ISSN neuvedeno.
- Autor neuveden. In *Sdružení rodáků a přátel kraje Karoliny Světlé*, 1987, č. 20, s. 29. ISSN neuvedeno.
- Autor (šifra LR). Výstava starožitností. In *Naše hory*, č. 10, 23. 7. 1914, s. 4. ISSN neuvedeno.
- Autor (šifra ŠK). Výstava K. Světlé bude uskutečněna. In *Hlasy od Ještěda* 2, č. 13, 1. 4. 1938, s. 1. ISSN neuvedeno.
- Autor neuveden. Otevření sbírek musea v Českém Dubě. In *Stráž Severu* 10, č. 26, 18. 7. 1946, s. 8. ISSN neuvedeno.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

URL: <<http://www.muzeumceskydub.cz/expozice.htm>> [cit. 2008-12-09].

URL: <<http://www.cdub.cz/>> [cit. 2009-02-16].

XI. ZUSAMMENFASSUNG

Meine Bachelorarbeit beschreibt Geschichte des Podještědské Museums in Český Dub. Die Arbeit folgt der Entstehung und Entwicklung des Museums seit dem Jahre 1919 auf das Jahr 1974, bzw. 1985. Die Hauptaufmerksamkeit ist den Jahren 1919, 1920, 1938, 1945, 1946 und 1974 gewidmet. Diese Jahre darstellen wichtige Wende im Leben des Museums.

Podještědské Museum in Český Dub ist ein kleines Museum im Nordböhmen – die Stadt Český Dub befindet sich etwa 20 Kilometern von Liberec. Zu seinen wichtigsten Sammlungen gehören Andenken nach der bekannten Schriftstellerin Karolina Světlá. Weitere Expositionen nähern „Wiedergeburt in Podještědí“, „Der Textilindustrielle Franz Schmitt und seine Familie“, „Kabinett vom Maler Petr Dillinger“ u. a. Zum Podještědské Museum gehört auch ein spätromanisches Kloster der Johanniter, das im Jahre 1991 entdeckt wurde.

Das Museum wurde im November 1919 gegründet. Aber die Bemühung um Gründung des eigenen Museums kann man bereits in den neunziger Jahren des 19. Jahrhunderts folgen. Um sein Gründung sich am meisten Herren Josef Adam, Karel Holub, Josef Škoda oder Otakar Fendrych verdienen haben – junge Kantoren mit dem Interesse um Geschichte und Natur einheimischer Gegend. Aber überhaupt wichtigste Person war eindeutig Václav Havel. Er nimmt die Schlüsselstellung in der ganzen Geschichte des Museums ein – er war der erste Direktor des Institutes und mit seinem Name wurde die Tätigkeit des Museums bis zur zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts verbunden. Zu den wichtigen Personen gehört auch Frau

Anežka Čermáková-Sluková – eine Nichte und Sekretärin von Karolina Světlá, die ganze persönliche und literarische Hinterlassenschaft bekannter Schriftstellerin dem Museum gewidmet hat.

Das neue Museum hatte große Bedeutung für ganze Region. Die Grundlage der Sammlungen hat Torso von den Dingen, die aus der Bezirksausstellung der Antiquitäten aus dem Jahre 1914 hergekommen sind, gebildet. Weitere Teile der Sammlungen haben Vermächtnisse und Gaben von den Leuten, die in Podještědí gelebt und gearbeitet haben, repräsentiert. Zu den größten Schwierigkeiten des jungen Museums hat Mangel am Geld und Probleme mit den Räumen gehört.

Überhaupt den schlimmsten Zeitabschnitt hat das Museum während des 2. Weltkrieges durchgemacht. Nach der Okkupation der Sudeten im Herbst 1938 hat Museum die Stadt verlassen müssen. Und die zahlenmäßigen Sammlungen mussten mehrmals transportiert werden. Nach Beendigung des Krieges hat das Museum die Räumlichkeiten in der konfiszierten Villa von der Familie Blaschka gewonnen. In dieser Neurenaissancevilla siedelt das Museum bis heute. Im Juli 1946 wurde das Museum für die Öffentlichkeit festlich geöffnet.

In der Periode seit dem Jahre 1948 hat die Entwicklung des Museums stagniert. Am meisten Sorgen hat vor allem schlimmer Stand des verfallenden Gebäudes verursacht. Darüber im Jahre 1961 hat Václav Havel Podještědské Museum verlassen. Seine Nachfolger haben Václav Kunst, František Formáček und Jiří Malínský geheißen. Aber keiner von ihnen hat Havel ersetzt. Am Ende der 60. Jahre des vorigen Jahrhunderts wurde Podještědské Museum schließlich komplett rekonstruiert. Renoviert wurde nicht nur das Gebäude sondern auch die Exposition. Aus diesem Grunde wurde Museum in den Jahren 1967 – 1974 vorläufig abgeschlossen.

Sehr wichtige Veränderungen hat das Jahr 1985 mitgebracht. In diesem Jahre hat ins Museum PhDr. Tomáš Edel angetreten. Der neue Direktor hat dem herunterkommenden Institut erforderlichen Impuls gegeben und er hat weitere Entwicklung des Museums gestartet. Aber die neueste Geschichte des Museums gehört nicht zum Thema dieser Bachelorarbeit.